

Ғабит Мүсірепов

Данадан қалған рухани дүние

**Солтүстік Қазақстан облысының мұрағаттар және
құжаттамалар басқармасы
Солтүстік Қазақстан мемлекеттік мұрағаты
Қазақстан Республикасы Орталық Мемлекеттік мұрағаты**

Ғабит Мүсірепов

**Данадан қалған рухани дүние
Хаттар, ойлар, нақыл сөздер**

**Духовный мир,
завещанный гением
Письма, мысли, афоризмы**

Петропавл 2012 ж.

УДК 821(574)
ББК 84(5Каз-Русс) - 7
М64

«Солтүстік Қазақстан облысының мұрағаттар және құжаттамалар басқармасы» ММ ғылыми-әдістемелік комиссиясы «Ғабит Мүсірепов. Данадан қалған рухани дүние. Хаттар, ойлар, нақыл сөздер» кітабын басылымға ұсынды.
(2012 жылғы наурыздағы № 2 хаттама)

ҒАБИТ МҮСІРЕПОВ Данадан қалған рухани дүние
Хаттар, ойлар, нақыл сөздер, 2012-242 б.

ҒАБИТ МУСРЕПОВ Духовный мир, завещанный гением
Письма, мысли, афоризмы, 2012-242 с.

ISBN 978-601-7247-37-0

РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС:

С.С. Біләлов
Р.Т. Бикенев
И.И. Моор
К.Р. Мустаева
К. Мұсырман

РЕДАКТОРЫ:
А.К. Қуантаев

50681

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА:

Л.С. Ақтаева
А.К. Қуантаев
С.З. Мәлікова – тарих ғылымдарының кандидаты (құрастырушы)
Г.П. Мигович
А.С. Тастемірова

«Данадан қалған рухани дүние» кітабі қазақ әдебиетінің классигі Ғ.Мүсіреповтың хат алмасуы, оның ойларымен нақыл сөздерінен тұрады. Жазушының 110 жылдығына арналған іс-шаралар шеңберінде шығарылып отыр.

Книга «Духовный мир, завещанный гением» содержит переписку классика казахской литературы Г.Мусрепова, его мысли, афоризмы. Издаётся в рамках мероприятий к 110-летию писателя.

ISBN 978-601-7247-37-0

Алғысөз

Ғабит Мүсіреповтың есімі жиырмасыншы ғасырдың тарихында алтын әріптермен жазылған. Қазіргі заманғы қазақ әдебиетінің негізін қалаушылардың бірі шалғай ауылдағы жасөспірімнен, жұмысшы факультетінің тыңдаушысынан өз халқының рухани тәлімгеріне айналған әлемдік деңгейдегі жазушыға дейінгі аралықтағы жүзжылдыққа тән қарқынды өмір сүрді.

«Түпсіз тұңғықта» атты оның алғаш повесі жаңалығымен, тақырыптың өзектілігімен, жаңарған әдеби тілімен әдеби қоғамның назарын аударды және әдебиет әлеміне маңызды мәлімдеме жасады.

Табиғи дарынымен қоса, табанды мінезі және максатқа ұмтылушылық қасиеті Ғ.Мүсіреповке қысқа мерзім ішінде республика мен Одақ көлеміндегі әдебиет және мәдениет саласында өз орнын иеленіп қана қоймай, әлемдік әдебиет аренасына шығуына да мүмкіндік берді.

Оның туындылары әлемнің 34 тіліне аударылған. Ғ.Мүсірепов қазақ драматургиялық жанрын құрушылардың бірі болды. Оның алғашқы пьесалары «Қыз Жібек», кейіннен «Қозы Көрпеш Баян сұлу» тек қана өз заманының жаңалығы болып қана қоймай – осы күнге дейін театр сахналарынан түспей келеді. Ғ.Мүсірепов қазақ киносының бастауында тұрғандардың бірі. Ғабиттің өз пьесасының негізінде серіктес авторлықпен сценариін жазған «Амангелді» фильмі кең байтақ КСРО-ның барлық түкпір-түкпірінде үлкен жетістікпен қойылды.

Ғ.Мүсірепов Қазақстан баспасының бас редакторы, «Социалистік Қазақстан» газетінің редакторы, Қазақстанның КП ОК секторының меңгерушісі, Қазақ КСР Халық комиссарлар кеңесі жанындағы Өнер істері жөніндегі басқарма бастығы, «Шмель» - «Ара» журналының бас редакторы, Қазақстан Жазушылар одағы басқармасының төрағасы, КСРО Жазушылар Одағының хатшысы, КСРО мемлекеттік комитетінің әдебиет, өнер және сәулет өнері салаларындағы Лениндік және Мемлекеттік сыйлықтар жөніндегі мүшесі секілді жоғарғы мемлекеттік және қоғамдық қызметтерде зор беделі мен жоғары біліктілігімен

ерекшеленді. Жазушының әлемнің көптеген елдерінде отандық әдебиетті насихаттауда, Азия мен Африка елдерінің әдеби байланыстарын кенейту және нығайту ісіне қосқан үлесі орасан зор.

Жазушының еңбегі қоғам тұрғысынан лайықты бағаланды. Г.Мүсірепов – Социалистік Еңбек Ері, Абай атындағы, Ш.Ш.Уәлиханов атындағы Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлықтарының лауреаты, халық жазушысы, Қазақ КСР ҒА академигі. 3 мәрте Ленин орденімен, басқа да орден және медальдармен марапатталған.

Ғабит Мүсіреповтің өмірі мен шығармашылығы Қазақстанда жақсы зерттелген. Өткен және осы ғасырдың ондаған жылдар бойы оған көптеген ғылыми еңбектер мен басылымдар арналған. Бірақ адам мен жазушының рухани әлемін ашатын, қоғамдық және жеке өмірлік дүниетанымының боямасыз суретін тікелей беретін маңызды дереккөз - оның хаттары жұртшылыққа аса таныс емес еді. Кейбір жарияланымдарды ескермегенде, олар жеке басылым болып жарияланбаған, шығармалар жинағына да енгізілмеген. Бұл олқылық ұсынылып отырған, жазушының өз қолымен жазған 78 хаты мен оған арналған 88 хаттан тұратын басылыммен толықтырылады. Сонымен қатар, жинаққа жазушының қойын дәптерінен, оның туындыларынан, ғылыми және публицистикалық еңбектерінен алынған толғаулар, жеке ойлар мен нақыл сөздер енгізілген.

Осы басылым арқылы Мүсірепов - адам, Мүсірепов – жазушы, Мүсірепов - философ ретінде Мүсіреповтың таңғаларлық жаңа қырларын ашатынына оқырманның көзі жетеді.

Басылым үш бөлімнен тұрады. Бірінші – жазушының қаламдас әріптестеріне, билік органдарына, қоғамдық ұйымдарға арналған- әр түрлі қауымдарға және түрлі елдерге жолдаған хаттары. Екінші - Мүсіреповтың өзіне арналған хаттар. Олардың авторлары – жазушыға тек шығармашылық мәселелер бойынша ғана емес – сан түрлі кездейсоқ өмірлік жағдайлармен жүгінетін әлеуметтік жағдайы – алуан түрлі адамдар. Үшінші бөлімде – жазушының өз халқы, туған тілі, адам және адамзат, адамгершілік жайындағы асыл ойлары.

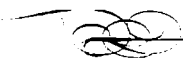

Ғ.Мүсіреповтың жарияланатын хаттары 1928-1985-жылдар аралығын қамтиды, оның басым бөлігі Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік мұрағаты (Алматы қ.) қорының құжаттарынан құралған. Хаттардың бір бөлігі, әсіресе жеке өміріне қатысты хаттар әр түрлі жылдардағы мерзімді басылымдардан алынған. Жекелеген хаттарды Солтүстік Қазақстан облыстық өлкетану мұражайы мен жазушының туған жері Жамбыл ауданы Жаңажол ауылындағы мұражайы ұсынды. Жинақта тиісті сілтемелер берілген.

«Ойлар, нақыл сөздер» бөлімінің негізін республикадағы танымал публицист Е.Шаймерденовтің 2002 жылы 11 маусымдағы «Егемен Қазақстан» газетіне ұсынған «Сұлулыққа іңкәрлік» жарияланымы құрайды. Сонымен қатар, бұнда кітаптардан жекелеген цитаталар, мерзімді баспа басылымдары пайдаланылып, оларға сәйкес сілтемелер берілген.

Жинақта Алматы қаласындағы С.Мұқанов пен Ғ.Мүсірепов мұражайлары ұсынған суреттер бар. Басылымның ғылыми-анықтамалық аппараты хат адресаттарындағы жеке деректерге түсініктеме берілген есімдер көрсеткіші мен дереккөздер көрсеткішінен құралады.

Тарихи құжаттарды басып шығару туралы қабылданған ережелерге сәйкес, хаттар түпнұсқаға сәйкес және аздап емлелік және стилистикалық олқылықтарға түзетулер жасалған түпнұсқа тілінде берілгенін ескеру қажет. Тек, «ВКП (б) өлкелік комитеті Голощекин жолдасқа, 1932 жыл шілде», басқаша «Бесеудің хаты» деген атпен белгілі құжат қана 1990 жылғы №4 «Қазақстан Коммунисті» журналында жарияланған қазақ тіліндегі аударма түрінде және тағы бірнеше хаттар араб графикасынан кириллицаға аударылып берілген. Мағынасы жағынан қателіктер болуына байланысты болжамды немесе дұрыс түсінікті келтіре отырып тиісті белгі қойылған. Қысқартылған сөздерді толық жазу кезінде жақша ішіне сөздердің жетіспеген бөліктері жазылған. Түсіндіруді, анықтауды қажет ететін барлық жағдайлар жұлдызшалармен белгіленген және құжат соңында түсіндірілген.

Предисловие

Имя Габита Мусрепова золотыми буквами вписано в историю двадцатого века. Один из основателей современной казахской литературы прожил характерную для бурного столетия жизнь от подростка из глухого аула, слушателя рабфака до писателя мирового уровня, духовного наставника своего народа.

Уже первое его произведение повесть «В пучине» привлекло внимание литературной общественности новизной, актуальной темой, свежим литературным языком и стало серьёзной заявкой в мир литературы.

Природный талант, помноженный на твёрдость характера и целеустремлённость, позволили Г.Мусрепову в короткий срок занять своё особое место в литературе и культуре не только республики и Союза, но и выйти на арену мировой литературы. Его произведения переведены на 34 языка мира. Г. Мусрепов стал и одним из создателей жанра казахской драматургии. Первые его пьесы «Кыз Жибек», затем «Козы Корпеш и Баян Сулу» стали не только открытием своего времени – не сходят со сцен театров и по сегодняшний день. Г.Мусрепов стоял и у истоков казахского кино. Фильм «Амангельды», сценарий которого Габит написал в соавторстве на основе своей же пьесы, с большим успехом шёл во всех уголках бескрайнего СССР.

Авторитет и высокая компетентность отличали Г. Мусрепова на высоких государственных и общественных постах главного редактора Казиздата, редактора газеты «Социалистік Қазақстан», заведующего сектором ЦК КП Казахстана, начальника Управления по делам искусств при Совнаркоме Казахской ССР, главного редактора журнала «Шмель» - «Ара», председателя правления Союза писателей Казахстана, секретаря Союза писателей СССР, члена Госкомитета СССР по Ленинским и Государственным премиям в области литературы, искусства и архитектуры. Особо стоит вклад писателя в дело расширения и укрепления литературных связей стран Азии и Африки, пропаганды отечественной литературы во многих странах мира.

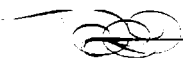
Труд писателя достойно отмечен обществом. Г. Мусрепов - Герой Социалистического Труда, лауреат Государственной премии Казахской ССР им. Абая, премии им. Ч.Ч.Валиханова, народный писатель, академик АН Казахской ССР. Награждён тремя орденами Ленина, другими орденами и медалями.

Жизнь и творчество Габита Мусрепова хорошо изучены в Казахстане. Им посвящены многие научные труды и публикации на протяжении нескольких десятков лет прошедшего и нынешнего веков. Но оказалось, что общественности мало известен важнейший источник, раскрывающий духовный мир человека и писателя, дающий из первых рук неприукрашенную картину мировоззрения, общественной и личной жизни – его переписка. За некоторым исключением она не публиковалась отдельным изданием, не включалась в издания собраний сочинений. Данный пробел восполняется предлагаемым изданием, в котором публикуются 75 писем, написанных рукой писателя, и 85, адресованных ему. Кроме того, в сборник включены размышления, отдельные мысли и афоризмы из записных книжек писателя, из его произведений, научных и публицистических трудов.

Как может убедиться читатель, они раскрывают новые удивительные грани Мусрепова-человека, Мусрепова-писателя, Мусрепова-философа.

Издание состоит из трёх разделов. Первый – письма писателя, адресованные коллегам по перу, в органы власти, общественные организации – самому разнообразному кругу и в самые разные страны. Второй – письма, адресованные самому Мусрепову. Их авторы – люди различного социального положения, обращающиеся к писателю не только по вопросам творчества – по самым неожиданным жизненным ситуациям. В третьем разделе – сокровенные мысли писателя о жизни, своем народе, родном языке, человеке, человечестве и человечности.

Издаваемая переписка Г.Мусрепова, охватывающая период с 1928 по 1985 годы, в абсолютном большинстве состоит из документов фондов Центрального государственного архива Республики Казахстан (г.Алматы). Часть писем, особенно личных, изыскана в периодических изданиях различных лет. Отдельные письма

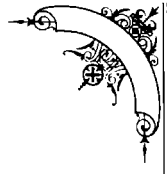
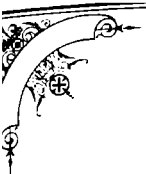

представлены Северо-Казахстанским областным краеведческим музеем, музеем писателя в его родном селе Жанажол Жамбылского района. В сборнике содержатся соответствующие ссылки.

Основу раздела «Мысли, афоризмы» составляет публикация «Сұлулыққа іңкәрлік» в газете «Егемен Қазақстан» от 11 июня 2002 года, представил которую её автор, известный в республике публицист Е. Шаймерденов. Кроме того, здесь также использованы изречения из книг, публикаций периодической печати, ссылки на которые также имеются.

Сборник содержит иллюстрации, представленные музеем С.Муканова и Г.Мусрепова в г. Алматы. Научно-справочный аппарат издания состоит из словаря сокращенных слов, именного указателя с пояснением личных данных адресатов переписки, и указателя источников.

Необходимо учесть, что в соответствии с принятыми правилами издания исторических документов, переписка приведена в редакции и языке оригиналов, с небольшой правкой орфографических и стилистических неточностей. Лишь документ «Краевой комитет ВКП(б). Товарищу Голощёкину. Июль 1932», известный под названием «Письмо пяти» («Бесеудің хаты») дан в переводе на казахский, опубликованном в журнале «Коммунист Казахстана» №4 за 1990 год и некоторое количество писем на арабской и латинской графике переведены издателями на кириллицу. При наличии смысловых ошибок сделана соответствующая пометка с приведением предполагаемого или правильного понятия. При расшифровке кратко написанных слов в скобках дописаны недостающие части слов. Все моменты, требующие пояснений, уточнений отражены звёздочками и пояснены в конце документа.

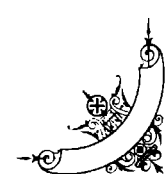

*«Жан сүйсінер бірлік жоқ,
жерде саналы тірлік
те жоқ.»*

Жазушы хаттары

*«Там, где нет душевного
единства, нет и осознанной
жизни»*

Письма писателя

Сәбит Мұқановқа

Сәбит!

Бүгін сенің хатыңды алдым. Әңгіме менің «Теңіз тепкісі» жайында болғасын, мен де сол туралы жазбақпын. Негізінде оны қысқартып, яки түзегеніне алғыс айтпасам, ренжімеймін ғой. Бара салысымен басу жағын қарастырғаның мені ілгері сүйремесе, кейін кетіrmес. Біраз елігіп алғашқы екпінмен көр-жерді жазып тастауым да мүмкін. Шарт деген жағын өзгертуге құмар еместігім саған жасырын сыр болмауы керек: мен гоно-рары емес, еңбегімнің өзін бағалаймын. Менің көбінесе көкейімді тесетін ақшасы емес, жазғанымның іске аса алғаны екендігін аңғар. Енді хатыңды бөлшектейін:

Мен әр бөлімді нығыз түймегендігімді білем. Бірақ онымның өзіне бір баға бермекші едім. Көркем әдебиетте менің бір сүйетін нәрсем, жалғасы білінбей, көбінесе, жалғасы келесі бөлімді оқып отырғанда ғана сезілсе екен деймін. Бұл мүмкін ескірген түр болар. Сөйтсе де мен осыны ұнатамын. Жазушылар әсіресе байламын көрсетіп қоятыны бар, мен оны ұнатпаймын. Менің Гогольдi сүйіп оқытынымды білетін едің ғой: көбінесе ол маған осы жағынан ұнайды. Қазіргі бет алыста, жа-сырын жақтар аз болу керектігін біле тұрсам да, мен ұнатқанымды істеп едім. Әрине, сендер көп. Әр жерде тексерген боларсыңдар. Бұлай болғасын көпшіліктің ауқымы ұйғарды – мен риза. Одансын көпшілік көптен бері төселіп келе жатқан, бауыры жазылғандар, мен – шикі. Сондықтан сендердің – төселген көпшіліктің бетінен алуым әлсіздігіммен басқа нені көрсетер дейсін.

Менің тағы бір ұнатпайтыным: алған теманың өзінен басқа, ешқайда бұрылмайтын әдет. Мұны мен жек көрем. Әсіресе болмысы, тұрмысы....тағы-тағылардың ізі түсіп отырса екен. Осы күні (меніңше) жазушылар «саяси жак» деп алғанда, басқа жағын ақсақ тастайды. Мен оған қарсы. Сондықтан қай күйде болса да, менің жазғандарым көлденең материалдарды көбірек қосып отырады. Бұл әдетті (әзір жүзеге асыра алмаған әдетті) түбінде жазып кете алған күнде де тастамаспын деймін.

«Теніз тепкісіне» де бірталай көлденең материал кірген себебі сол еді.

Етістік деген бір ит қой. Өткен, қазіргі, келешек уақыттары араласып кетуі мүмкін. Алғашқы хатымда біраз беттерді көрсетіп едім ғой. Сөйлемнің аяғы көбінесе «сказуемоеға» тоқтайды да, сұмдық бәле болады.

Түгел алғанда, алғашқы адым әлсіз екендігіне не күдік болсын, кейбір алып тастаған жерің қарсылығым болса да баспаға беріліп қалғасын, әңгіме қысқа ғой. Мысалы: «Теніз тепкісі» мен «Тулаған толқынның» қайсысында адамгершілік, достық көп екеніне таластан кейін ғана мойынсұнар едім. Матвейдің бай екені, Біржанды жасыруға бөгеті жоқ еді. Өйткені, ол - саудагер, қазақтардың балығын алып үнемі еңбегін жейді. Байлардың көбінесе, іштен жейтін әдетін ескермеген екенсін.

Қысқасы, кітапшаның басылғаны үлкен қуаныш. Түзегеніңе алғыс. Сыншылар, кемін көрсетсе тіпті жақсы.

Қайтадан сенің хатыңа келейік (басына қарай). Сенің «Ағаш қамшың» маған да тиетін секілді (кейбіреулер «бәлен жолдамын» деп босқа компиятыны бар ғой, сол секілді болып кетпесе?). Өйткені қалам сүйген болып, «идеология» деп шатаюдан күремеспін ғой. Басқалардың неге қатынаспайтынын білмеймін, өзім туралы мынаны ғана айта алам: мен болып жатқан айтыс-тартысқа қатынаспаймын демеймін. Айтысты ұнататыным да, ешкімді сынап көрмесем де, сынауды жақсы көретін әдетім бар. Қорықпаймын да, түсінемін де. Бірақ мен қалам сүйе бастағалы мынадай екі кесір ұшыраттым: бірі, айтыс болып жатқан жерден алыс жатқандығымнан, кезінде қол жетпей қалады. «Е.Қ»* көбіне дұрыс келмейтінін білесің ғой. Әлгі Шаймерденнің де, тағы біреулердің, Елжастың, Әлімбеттің, тағы басқалардың сынын көргенім жоқ, естідім. Солар секілді нәрселердің көбі көрілместен кетеді. Кейде басын, кейде ортасын, әйтеуір бірдемесін толық оқи алмай қаласың. Солай болғасын қатынаса алу қиын.

Мен жазу ісіне қатынаса бастағалы жазатын орын

* «Еңбекші қазақ» газеті

дардан кеудеге итеру болмаса, өзіне тарту көргем жоқ. Әрине, жазу үшін газет маңында қызмет міндет емес. Мадагаскарда жатып та жазуға болады. Бірақ газет күнбе-күн сабақ береді. Одан кейін де газетке жазып қарадым. Ең нашар дегендерімді басады да, жақсы дегендерімді баспады. Саған айтылмаған мынадай бір әңгіме болды. Былтыр «Оқшау сөз» бәйгесі кезінде Омбы оқушылары бірігіп, «Е.Қ-қа» екі оқшау жібердік. Біреуі «Қалаудың өмірі», екіншісі «Май сасыса тұз себеді, тұз сасыса не себеміз?» деген. Оқшаудың иесі Қартқожа еді. Сөзін құраған мен едім, екі рет Омбы оқушыларының алдында оқып сынап, түзеп жібергенбіз. Біреуі де басылмады. Өйткені бірі (алғашқысы) Аббас туралы да, екіншісі Абдрахман туралы коммунистерді түйреулеріміздің өзі бір кате болар. Бірақ біз кім екені туралы ашық түсіндіріс бергеніміз жоқ еді. Баспады. Екінші рет, барлық оқушының қолын қойып «басылуын» сұрап жаздық. Міне осы арада бір иттік араласты. Біздің хатымызды конвертін жыртып оқыпты да, «Е.Қ.» Қызылжардағы «Б.Т-ға» айдап кеп қалыпты. Сыртында «Айсаринге» деген бар да. Дәлелі сол. Бірақ хат емес, мақала болғасын, мақала екенін конвертті жыртып оқып көргенсін. Айсарин неге кудырады? Міне бұл иттік. Күздігүні «Көленкенің көленкесі» деген бір оқшау тағы жаздым. «Е.Қ.» өз кемшіліктерін айтса баспайтынын, кейде басындағы қызметкерлерінің ынғайында кететін жақтарын айтқан едім. (Дұрысында баяғы Молдағали, Смағұлдардан бері қарай Аббасқа дейін «Е.Қ.» арқылы өз әдістерін жүргізбейді дей аласын ба?). Бұл және басылмады. «Е.Қ-ға» жазу да, таныс біреу болмаса мақаланды оқу да қойылды. Сөйтіп газетке қатынаспай, күнбе-күнгі хабардан, айтыстан сырт қалдым. Жаза алсам кітап жазғым келеді. Осының барлығы «Ағаш қамшы» етпей не қылады? Бір ұйымның, тілектес жолдастардың маңайында болсам, мүмкін қатынаса алған болар едім. Жөндеп жаза алмағасын, кеудеге итеру дұрыс та шығар. Бірақ өйтпес едім. Қаламынан үміті бар адамды бауырға тартар едім. Мінекей, Сәке, осындай жайлар мені күнбе-күнге айтыс-тартыстарға қатынастырмай келеді. Мені нағыз сүйетін жақтарымнан жырып тастады. Үміт кеспе, кейін орталарыңа барып, ат ерттеуге жарармын.

* «Бостандық туы» газеті

Сен оқуға барамын дейсің бе? – Қайда? Қашан? Неге?
Токта! Ендігі жылы бірге Литхудқа* барайық! Жарай ма?
Жаз! 15 майда елге келу ерте...

Сәбит! Ғабит мына хатын аяқтамай кетіп қалған екен.
Почта келіп қалғасын мен беріп жібердім, қалған сөзі
болса тағы жазар.

Өзімізден бәріңізге көп – көп сәлем! Хат жазыңдар.
Мен өзіме тиісті ақшаны күтіп тұрмын.

Достық сәлеммен,
Хүсни
1928 жыл

Ғ.Мүсірепов. 5 томдық шығармалар жинағы. 4 том. Алматы. 1975 ж.

Ф.И. Голощекинге

БКП (б) өлкелік комитетіне
Голощекин жолдасқа**

шілде, 1932 ж.

Партия техника мен ғылымның ең соңғы жетістіктерін
қолдау негізінде бүкіл халық шаруашылығын, соның
ішінде совхоздар мен колхоздарды кеңінен ұйымдастыру
негізінде ауыл шаруашылығында қайта құру міндетін
алға қойып, жүзеге асыруда.

Бұл ретте индустрия бүкіл халық шаруашылығының
жетекші негізі, оны қайта құрудың кілті болып табы-
лады, ал ауыл шаруашылығы «индустрияның өнімін
тұтынушы рынок ретінде де, шикізатпен және азық-
түлікпен қамтамасыз етуші ретінде де индустрияны
дамытудың базасы болып табылады».

«Совет өкіметі мен социалистік құрылысқа әртүрлі екі
негізгі, ең ірі және біріктірілген социалистік өнеркәсіптің
негізі мен шаруалардың мейлінше бытыраңқы әрі ме-
шеу қалған ұсақ товарлы шаруашылықтарының негізін

* Жоғары әдеби-көркем институт.

** «Қазақстан коммунисті» 1990 жыл №4 алынған. Орысша түпнұсқадан
аударылған.

үнемі, яғни тым ұзақ мерзім бойына тірек ету» мүмкін еместігі туралы және ауыл шаруашылығын социалистік өнеркәсіп деңгейіне итеру қажеттігі туралы лениндік дұрыс нұсқау бүкіл Совет Одағында бұлжытпастан жүзеге асырылуда.

Бұл мәселелерді шешу деревняда әлеуметтік-экономикалық қатынастарды социализмнің пайдасына өзгертіп қана қоймайды, сонымен бірге осы өзгерістер (совхоздар, МТС-тер ұйымдастыру, ауыл шаруашылығын коллективтендіру, кулактар мен байларды тап ретінде жою) негізінде ауыл шаруашылығын сапа жағынан да, сан жағынан да (жалпы және товарлы өнімді молайту, еңбек өнімділігін арттыру, егіннің шығымдылығын көтеру, мал басын көбейту және тағы басқалар) бұрын-соңды көз көріп, құлақ естімеген жедел қарқынмен дамытуға [мүмкіндік туғызады]. Ал мұның өзі социалистік өнеркәсіпті өркендетуге шын мәнінде сәйкес келер еді және бүкіл халық шаруашылығын (өнеркәсіпті де, ауыл шаруашылығын да) шапшаң ілгері бастыруды қамтамасыз ететін сарқылмас база болар еді.

Партия саясаты, міне осындай және ол бүкілодақтық көлемде осылайша жүзеге асырылуда.

Алайда бізде, Қазақстанда, өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығында орасан зор табысқа қол жеткеніне қарамастан, мал шаруашылығы саласында үлкен олқылық орын алып отыр, мұның өзі Қазақстанды Одақтың негізгі мал шаруашылық базасынан екінші дәрежелі базалардың біріне айналдыруда.

«Бүгінгі Қазақстан – бұл 163* миллион сомның товарлы өнімін беретін 40 миллион малы бар өлке»—деп жаздыңыз Сіз, Голощекин жолдас. 1930 жылы «Октябрь революциясының жеңістері» деген мақаланызда («Қазақстанның 10 жылдығы» атты жинақ)**.

Бұл даусыз факт, Қазақстанда партияның сара жолын дұрыс жүзеге асырудың нәтижесі, өнеркәсіпте де, ауыл шаруашылығында да атап айтқанда мал шаруашылығын өркендетуде дамудың социалистік жолдарын дұрыс ұштастырудың нәтижесі еді.

* Тексте «165» деп қате кеткен

** Қазақстанның 10 жылдығы, 1920-1930 жылдар. Алматы. Қазақ АССР-інің Мемлекеттік жоспарлау комиссиясы, 1930-XVII бет

Бұл сөздер 1929 жылғы¹ бетбұрыс жылының кейін шамамен бір жылдан соң айтылды, ол Қазақстанда деревняны – ауылды коллективтендіру жөнінде бетбұрыс жасалып, Қазақстанның ауыл шаруашылығы негізінен алғанда дамудың социалистік жолына, ауыл шаруашылық өндірісін қор жинап, ұлғаймалы ұдайы өндіріс жасай алатындай етіп ірілендіру жолына түскен кезең болатын.

Бірақ қазір, Сіздің мәлімдемеңізден кейін 2 жыл өткен кезде, Қазақстан мал шаруашылығы саласында мал басының қисапсыз кеміп кеткені әмбеге аян болып отыр: 1930 жылы мал басының 1/8 бөлігі (40 миллионнан 5 миллион) ғана қалды. Тек байлар мен кулактардың ғана емес, тек жеке меншікші орташалар мен кедейлердің ғана емес, сонымен бірге негізінен алғанда колхоздар мен колхозшылардың (ішінара совхоздардың да) қоғамдастырылған малы да осындай зор шығынға, қисапсыз қырғынға ұшырады.

Мал басының осылайша қисапсыз кеміп кетуі тек байлар тарапынан ғана емес, сол сияқты малшы еңбекшілердің қалың бұқарасы тарапынан да малға немқұрайлы, кейде тіпті зиянкестікпен қараудың салдары емес пе екен? Ал мұндай көзқарас тек байлардың үгітінен ғана емес, сонымен бірге, негізінен алғанда, Орталық Комитеттің бүкіл халық шаруашылығы сияқты, мал шаруашылығын да дамытуға бағытталған шешімдері мен нұсқауларын жүзеге асыру барысында Орталық Комитеттің бағытын «солшылдардың» бұрмалауынан туып отырған жоқ па екен?

Мұның өзі малшы еңбекшілердің* (сондай-ақ колхозшылардың, жеке меншікші орташалардың, кедейлердің де) көз алдында партияның сара жолының «солшылдық» тұрғыдан осылайша бұрмалануы, жалпы алғанда мал шаруашылығын, атап айтқанда, мал шаруашылығымен айналысатын колхоздарды өркендетуге деген ынтаны мүлде жойып, мал өсіруге жаппай немқұрайлық одан жаппай теріс айналу туғызғандығының салдары емеспе?

* Тексте «совет үкіметінің». Цитат алғашқы түпнұскасы бойынша жөнелті.

Мұның өзі «партия мен өкіметтің коллективтік бірлестіктер ықтиярлы іс бола отырып, малшылардың өздерінің мүдделеріне сай келетіндігі және кедей-орташалар жеке меншікшілер болып қала отырып, өз шаруашылықтарын өркендетіп қана қоймай, сонымен бірге бұл үшін мемлекеттен барынша көмек алып, қолдау табатындығы жөніндегі шынайы саясатын орташа (кедей мен колхозшыға - авторлар) түсіндіріп, оның бойында сенім ұялата» білмеуіміздің нәтижесі болып табылмай ма, «олардың бойына сенім ұялатқанда көшпелі аудандағы орташа өз отарындағы қой санын 70-80-100 басқа дейін жеткізсе де ерекше тәртіп бойынша оған бай деген айдар тағылмайтындығын, осы кезге дейін болып келгеніндей олар жойып жіберілмейтіндігін білетіндей етіп сенім ұялату керек»* (Исаев. партия конференциясында жасалған баяндама²).

2. *Біздің түсінік жұмысын жеткілікті жүргізбеуіміздің салдарынан колхоздар мен колхозшылар өз шаруашылығының кең көлемді өндірістік сипатын әлі күнге дейін аның білмейді, колхоз бен колхозшылардың табысы дегеннің не екенінен бейхабар деуге болады. Бұл табыс шынында да тым мардамсыз, өз шаруашылығынның қоғамдастырылған бөлігін олар көп ретте мемлекеттің үлесі деп қарайды. Өзі кедей, жеке меншігі орташа болған кезінде өзінің әрбір тышқак лағы үшін жаны шығып кете жаздаған колхозшы енді олай етпей отыр, колхоз шаруашылығы атаулының бәріне түсінбей, аңыра қарайды.

Мұндай көзқарас шаруашылықты өркендетуге ғана емес, тұтыну мұқтаждықтарын қамтамасыз етуге де материалдық ынтаның жоқтығынан***, мал шаруашылығы мен егін шаруашылығы өнімдері жөнінде колхозшылардың жеке меншіктік-тұтынушылық мүдделіліктерін жете ескертуден туып отырған жоқ па?

3. Мал басы бұрын-сонды құлақ етіп, көз көрмеген мөлшерде кеміп кеткен (осыдан келіп мал шаруашылығы өнімдері де азайған), жаңа егінге дейін астық қоры мүлде

* ВКП (б) Бүкілодақтық VII конференциясы. Стенографиялық есеп - Алматы ВКП (б) Қазақ өлкелік комитетінің басылымы, 1930, 193 бет

** Тексте «I-п» деген белгі жоқ

*** Тексте «Жасалмауынан»

болмай отырған қазақ колхоздарында қазіргі кезде колхоз саудасын өрістетудің материалдық базасы нақты не нәрсе, яғни Орталық Комитеттің колхоз саудасы туралы шешімін³ біз қазақ колхоздарында қазір қандай материалдық база негізінде жүзеге асырып жатырмыз?

4. Қазақстанға қайта көшіп келіп жатқан, тірлік етерліктей тігерге тұяқ қалмаған қонысынан ауғандарға⁴ және кейбір аудандарда күні бүгінге дейін жаппай қырылып жатқан аш-арықтарға нақты көмек көрсету жөніндегі біздің көзқарасымыз дұрыс па? Сірә, мыналарды істеу керек болар:

а) оларды* өнеркәсіпке, транспортқа, жаңа құрылыстарға, т.б. барынша көптеп орналастырумен қатар уақытша шара ретінде барлық ұсақ кәсіпшіліктер (көлдерде, өзендерде балық аулау, үй қоянын өсіру, құс өсіру, шағын бау-бақша ұстау, омарта шаруашылығы, ағаш қолөнері және тағы басқалар) түгелдей колхоздарда (қонысынан ауғандар осы колхоздарға қайта оралып, әлі де аштыққа ұшырап жатыр) тұрғындар мен кедейлерге, жеке меншікші орташаларға берілсін, оларға салық салынбасын, дайындау жоспарлары белгіленбесін, қайта сол кәсіпшіліктердің өнімдерді кооперативтер арқылы тұрақты бағалар бойынша емес, колхоз базарындағы рыноктік бағалар бойынша сатуға рұқсат етілсін:

ә) қайтып келіп жатқан қонысынан ауғандар мен ашыққандарға ақшалай емес, ұзақ мерзімді несиеге өндіріс құрал-сайманын, жұмыс көлігі мен сауын малын, үй қояндарын, құс және т.б. беру арқылы жәрдем көрсетілсін, мұның өзі олардың белгілі дәрежеде коллективтік немесе тіпті жеке меншіктік жолмен мал шаруашылығын не егін шаруашылығын жүргізуін қамтамасыз етер еді:

б) қазақ ауылында киім-кешек** жағы тапшы, ал оның бер жағында колхоздардың да, колхозшылардың да, жеке меншікші кедейлердің, орташалардың да қолдарында мал, астық, тері, жүн, май және басқа өнімдерді тапсырғаны үшін төленбеген квитанциялар соңғы жылдары көбейіп кетті. Дайындау ұйымдары то-

* Бұл арада қайтып көшіп келіп жатқан қонысынан ауғандар айтылып отыр

** Тексте «көйлек-көпшек жағы»

варларды көптеп әкелумен қатар дайындаудың барлық түрлері бойынша еңбекші халыққа берешегін көпшілік тұтынатын товарлармен және азақ-түлікпен тез арада өтеуі керек.

в) Қайтып келіп жатқан қонысынан ауғандар мен ашыққан жұрт орналасқан аудандарда, елді мекендерде, колхоздарда және азақ-түлік жағдайы мейлінше қиындап, ашаршылық шегіне жеткен жерлерде астық, мал және мал шаруашылық өнімдерін дайындау орталық [ғандырылмасын]. олар түгелдей колхоздардың қарамағында қалдырылсын, дайын [даушы] органдар мен кооперативтерге басы артық өнімді колхоз саудасы арқылы сату жөнінде оларға толық право берілсін:

г) ақыр аяғында, мал шаруашылықты аудандар жөнінде партияның: «егер малшы мал шаруашылығын өркендетіп, өнімді молайтсын әрі көбірек тапсырсын десек, оның тек товарлармен ғана емес, астықпен де дұрыс жабдықтау қажет» (Голощекин. партия конференциясында жасаған баяндама)* деген өте-мөте дұрыс нұсқауы және Өлкелік комитетінің мал шаруашылығы жөніндегі 1930 жылғы 20-ақпандағы «Мал шаруашылықты аудандар астық пен макта өсіруші аудандармен бірдей негізде жабдықталсын»⁵ деген шешім жүзеге асырылсын:

г) колхоз құрылысындағы партия саясатының «солшылдарың» бұрмалауы төңірегінде және Отандық Комитеттің колхоздары ұйымдық шаруашылық жағынан нығайту жөніндегі бірқатар шешімдері төңірегінде түсінік жұмысы жұмысшылар мен колхозшылар (және жеке меншікшілер) арасында кеңінен өрістетілсін.

5. Мал басының қисапсыз кеміп кетуі мен көптеген қазақ аудандарын қамтып, адамдардың жаппай қырылуына әкеп соққан ашаршылық (қыстың екінші жартысынан бастап) жөнінде әлі күнге дейін ауыз ашпай отыру қаншалықты дұрыс, мұның өзі сырт қарағанда бұл мәселе жөніндегі большевиктік өзара сыннан тайсактау сияқты, осы (үндемеу) көптеген адамдардың көңілінде күдік тудырып, бұл олқылықтар «аса маңызды»** деген ойға итермелейді (және) іштен тынып, үнсіз бағу ауыл-

* ВКП(б) Бүкілодақтық конференциясы. «Стенографиялық есеп» 79-бет

** Тексте осылай

үй арасы мен от басы-ошақ қасында, «ағынан жарылып айтқанда» және басқа жағдайларда неше түрлі алып қашпа сөздерді қоздыра түседі. Ал оның бер жағында, бұл мәселелерді, ең болмағанда, кеңейтілген партия активінде, ВКП (б) Қазақ өлкелік комитетінің Бюросында және, ең ақыры, Өлкелік комитеттің пленумында ашық қойып, большевиктік өзара сын және бүкпесіз ашық айту, сол мәселелерді жалпы жүйедегі елеулі олқылық ретінде түсіндіру туып отырған жағдайды толық айқындар еді, төменгі басшы партия совет ұйымдарына дұрыс бағдар берер еді, оларды осы олқылықтарды тез жоюға мейлінше жұмылдылар еді.

6. I бесжылдықтың Қазақстанның ауыл шаруашылығы жөніндегі қорытындылары бойынша бізде үлкен олқылық орын алып отырғаны айдан анық.

Ауылды социализм пайдасына әлеуметтік-экономикалық жағынан өзгертуге ірі табыстарға қарамастан, 1929 жылы бекітілген I бесжылдық жоспарды қайта қараған және жаңа жоспар бекіткен партия конференциясының нұсқауы орындалған жоқ:

а) мал шаруашылығы бойынша – мал басын бастапқы 1928 жылғыға қарағанда 129,7 процент және 1929 жылғыға қарағанда 160 процент өсіру орнына бесжылдықтың соңғы қорытындылаушы жылында (1932 ж.) Қазақстанда мал саны 1930 жылы 87,5 процентке кеміп кетті (1932-1933 жылдардағы жоспарда белгіленген 48 миллионның орнына 5 миллион мал қалды);

ә) партия конференциясында бекітілгеніндей, егіс көлемін (бастапқы жылғыға қарағанда 350 процентке) 14 миллион гектарға дейін жеткізудің орнына не бары 1 миллион гектар (25 процент) көбейттік:

б) мал өсіруші совхоздардағы мал басы партия конференциясында белгіленгеніндей* 11,3 миллионға мүлде жеткен жоқ.

в) барлық жерде еңбекшілер бұқарасының материалдық әл-ауқатын жақсартудың орнына I бесжылдықтың соңғы жылында көптеген қазақ және кейбір орыс аудандарында нағыз аштыққа тап болдық;

* Тексте «бекітілмегендей»

г) партия конференциясының ауыл шаруашылығының жалпы өнімін бағаға шаққанда 1932-1933 жылдары 1333,7 миллион сомға дейін өсіру жөніндегі нұсқауы қаншалықты орындалғанын біз білмейміз, бірақ мұнда да олқылық бар деп ойлаймыз.

Партия нұсқауларын орындаудағы осындай мейлінше нақты олқылықтар, қалай болғанда да, мынадай сауалдар туғызды:

а) осы бір жеке мәселелер бойынша партия нұсқаулары мен оларды іс жүзінде орындау арасындағы алшақтықтың пайда болуының нақты себебі қандай және Өлкелік комитет осы нұсқаулардың орындалуын неліктен дер кезінде тексермеді?

ә) нағыз көзбояушылар, көпірме жоспарлар жасаушылар, оның үстіне* өздеріне жүктелген нақты істі басқара алмаған, көзбояушылықпен «бәрі де жақсы» деп тұжырымдап, өнеркәсіп саласындағы жетістіктерге арқа сүйеген, сөйтіп, осынау елеулі мәселелерге жұртшылық назарын әлсіреткен жер органдары мен ауыл шаруашылығы кооперативтері одағының мүшелері неге бүкіл жұртшылық алдында сабак боларлықтай сазайын тартпайды?

б) II бесжылдық жоспарын жасаған кезде біз өзімізді 1932 жылғы бастапқы деректер жөнінде де, бүкіл II бесжылдыққа белгіленген нәтижелер жөнінде де сол көзбояушылар мен олардың далиған бояма цифрларынан қаншалықты қорғай алдық?

Бұл мәселе бойынша біз қазір қолда бар мал 5 миллион бас деген цифрға нақты келісе алмаймыз. Бәлкім, бұл деректер қайта есеп жүргізген кезде (үстіміздегі жылы ақпанның басында) дұрыс болған шығар, ал тап қазір ол қате. Әдетте ақпан – көкек айларында жағдайдың қалай орбитінін де ескерген жөн, ал биыл хал-ахуал әлдеқайда ауыр болды:

а) жемшөп қоры таусылуға жуық, биыл көптеген аудандарда таусылды;

ә) халықта (селода) мал өнімдерінің қоры да түгесілді;

б) астық жағы тіпті мардымсыз болды, мұның өзі малдың көп сойылуын үдетті;

* Тексте «бұған қоса»

в) үстіміздегі жылдың осы айларында ашаршылық* бір ауданнан соң екінші ауданды мекен-жайларды т.т. жаппай жайлап, ашыққандар арасында өлім-жітімді көбейтті;

г) деревняда (ауылда) да, қалада да (мал) ұрлау малды сойып тастау едәуір көбейді.

Осы жағдайлардың бәрі ақпандағы деректерді бүгінгі таңда едәуір кеміте түсті. Бұған қоса біз сол бағзы бір көзбояушылықтардың, бас айналдыратын секірістерге әбден құштарлардың қазірде де ұялмай-қызармай: «І бесжылдықтың аяғында Қазақстан СССР-дің қуатты индустриялы аймағына айналды...» (Қазақстанның өндіргіш күштерін зерттеу жөніндегі конференцияның Маймин жолдастың баяндамасы бойынша қабылдаған қарарынан, биылғы жылдың ақпаны)** деп қаулы алғанын көріп отырмыз.

Шындыққа тура большевикше қарауға қорқатын, өз «ерліктерінің» іздерін білдірмей жіберетін оппортунистер қазірде де бізді қайдағы жоқ бастапқы деректерді бағдар*** етіп алуға итермелейді, сөйтіп, келешектегі дәйексіз нәтижелерді «мәрттікпен» (мал шаруашылығы мен егіншілік бойынша) жоспарлайды деген қауіп жоқ па?

Бұл саладағы осы бастапқы деректер қаншалықты егжей-тегжейлі тексерілді екен? Ал біз ІІ ауыл шаруашылық бесжылдығын және ІІ бесжылдықта ауыл шаруашылығын шын мәнінде нақты дамытуды осы деректерге сүйеніп белгілейміз ғой.

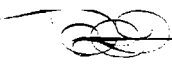
Егіннің жыл сайын шықпай калуы табиғи себептермен қатар барлық жерлерде бірдей дерлік тұқым себу нормаларын өрескел бұрмалаудың және дұрыс ауыспалы егістің мүлде жоқтығының салдары емес пе?

Жоғарыда айтылғандардан мынаны көруге болады:

* Тексте осылай

** 2-бесжылдықта Қазақстан халық шаруашылығын дамытудың перспективалары туралы. Қазақ АССР Халық комиссарлары Советі председателінің орынбасары - республика Мемлекеттік жоспарлау комиссиясының председателі И.Б. Майлиннің баяндамасы бойынша алынған қарар. Қазақстанның өндіргіш күштерін зерттеу жөніндегі конференцияның қарарлары. 20-25 ақпан, 1932 ж. - Л., СССР - Ғылым академиясының бағасы, 1932. - 14-бет

*** Тексте «негізлеу»

социалистік құрылыс жолында Қазақстан біздегі тап күресі жағдайының күрделілігі мен ерекшелігінен туындайтын зор қиыншылықтарды бастан өткерді және бастан өткеріп те отыр.

Алайда тап күресінде белгілі бір құрбандықтар болады деп есептеп соны жұбаныш ету, бұл қиыншылықтар заңды деп ойлау, сөйтіп, ол қиыншылықтарға тиісті тойтарыс бермей әрі оларды сөзсіз жоймай, оңай жолмен жүру қылмыс болар еді.

«Біз өзіміздегі қиыншылықтарды әңгіме еткенде дамудағы құлдырауды емес, тоқыраушылықты да емес, күшіміздің өсуін, күшіміздің өрлеуін, экономикамыздың ілгері басуын айтамыз. Пәлен уақытқа дейін неше пункт ілгері басу керек, өнімді неше процент артық жасап шығару керек, егінді неше миллион гектар артық егу керек, заводты, фабриканы, темір жолды мерзімімен неше ай, бұрын салып болу керек – бізде қиыншылықтарды айтқанда, жұрт міне, осындай мәселелерді айтады... Біздегі қиыншылықтар – қиыншылықтарды жеңу мүмкіндіктері өзінен табылатын қиыншылықтар»... (Сталин)*

Біз қиыншылықтарды тап күресі жағдайында, өсу үстінде, экономиканы ілгері бастыру барысында жойып отыруға тиіспіз.

Бүкіл Одақ көлеміндегі социалистік құрылыстың тәжірбиесі мұны айқын дәлелдеуде.

Солай бола тұрса да бізде, Қазақстанда кейбір учаскелерде, негізінен алғанда мал шаруашылығы саласында біршама басқа көрініс байқалып отыр. Біз жаулардың таптық қарсылығын жеңіп отырамыз, елді индустрияландыру, коллективтендіру, осының негізінде байларды тап ретінде жою, ауыл еңбекшілеріне өздерінің материалдық әл-ауқатын көтеру жөнінде даңғыл жол ашып, оларды феодал-байларға кіріптар болудан құтқару саласында аса елеулі табыстарға жетіп келеміз. Мұны біздің қас дұшпандарымыздан басқа ешкім жоққа шығара алмайды және ешкімнің бұлай етуге батылы да бармайды. Бірақ неліктен екені белгісіз, осы табыстармен бірге мал шаруашылығында күрт өсу болмады, - «өнімдері

* Сталин И.В. Шығармалар 12 том, Алматы. Қазақ мемлекет баспасы, 1950 ж. 130-бет

неше процент артық өндіреміз», малдың саны мен сапасы неше процент арттырамыз және т.б. деп ауыз толтырып айта алмаймыз, қайта керісінше мал басының кеміп кеткені соншалық таяу болашақта оның бұрынғы (1930 жылғы) деңгейін қалпына келтіреміз деп дәмелену елес секілді.

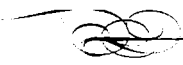
Біз Қазақстанда ең ауыр қиыншылықтарға баруға тиіс болдық, өйткені капитализмге соқпай, капитализмге дейінгі қатынастардан социализмге өту бізге (Қазақстан партия ұйымына) өзгеше жауапты міндеттер жүктейді. Қазақстанның барлық ерекшеліктерін дәлме-дәл есепке алуды және бұл ретте жұмыста айрықша сергектік пен икемдік көрсетуді талап етеді. Ең ауыр қиыншылықтарға барғанда большевиктер ардайым барынша қапысыз әзірленіп ілгері басты, соның арқасында аз құрбандықпен көп табысқа жетіп келеді. Бұл үшін біз бүкіл майдан бойынша ілгері басудың большевиктік жоспарына борыштымыз, ол жоспардың негізгі элементтері мыналар:

1. Өзара сынды өрістетуге.
2. Бюрократизімге қарсы күрес үшін кең науқан ұйымдастыру.
3. Социалистік жарыс ұйымдастыру және еңбекшілердің еңбек өрлеуін туғызу.
4. Социалистік құрылыс учаскелерінің бәрін тандаулы ұйымдастырушылармен камтамасыз ету, барлық салалар бойынша кадрлар даярлау ісін күшейту.
5. Өз қатарымыздағы қайта құру, баспасөзді қайта жарактандыру «солшыл» және оңшыл оппортунистерге қарсы екі майданда күрес ұйымдастыру.

«Құрылысымыздағы ең үлкен қиыншылықты, шаруалардың негізгі бұқарасын социализмге бұру жөніндегі қиыншылықты біздің ойдағыдай жеңіп келе жатқан себебіміз міне осы» (Сталин)*

Коллективтендіруді және мал шаруашылығын қайта құруды жүргізген кезде байлар бізге қарсы күресті күшейте түскен еді және ауылды социалистік жолмен қайта құруға жол бермеу мақсатымен оны әлі де жалғастырып отыр. Бірақ біздің байларға берген тойта-

* Сталин И.В. Шығармалар 12 том, Алматы. Қазақ мемлекет баспасы, 1950 ж. 313-бет

рысымыз, байларға берген соққымыз көп ретте оспадарлау болып шықты, өйткені көбіне байлармен коса орта шаруаларға да, тіпті кедейлерге де соққы тиіп жатты, олардың мүдделеріне айтарлықтай нұқсан келтірілді, сөйтіп, олардың едәуір бөлігін байлардың ығына итермеледік.

Міне осы себепті мынадай бұлтартпайтын фактілер орын алды: барлық жерде орта және кедей шаруалар бай-кулактардың малды айуандықпен қырып-жою жөніндегі үгітіне еріп, байлар мен кулактардың советтерге қарсы бас көтеруіне қосылды. Нақ осы себепті жарлы-жақыбайлар бай-кулактардың сөзіне еріп, олармен бірге қонысынан ауып, басқа республикалар мен аймақтарға көшіп кетті. Ақыр аяғы, нақ осы себепті Қазақстанның толып жатқан аудандарын аштық жайлады.

1. Біз 1929 жылдан бастап колхоз қозғалысында орын алып, лениндік еріктілік принципін бұрмалаудан, ауылдың ерекшеліктерін ескермеуден, тіпті байлармен коса орта шаруаларды да жойып жіберуден көрінген «солшылдық» асыра сілтеушілікті толық түзете алмадық. Голощекин жолдастың партия конференциясында осы асыра сілтеушілікті түзету жөнінде «әлі де бәрі істеліп болған жоқ» деген қауіп іс жүзінде ақталды. Осы себепті бұл кезеңдегі коллективтендіру ісінде қол жеткен табыстарды колхоз шаруашылықтарын сан жағынан да, сапа жағынан да нығайту арқылы жеткілікті түрде баянды ете алмадық. Ауылдық және аудандық партия ұйымы бұл асыра сілтеушіліктерден қорытынды шығармады, сөйтіп, соның салдарынан асыра сілтеушілік пен әкімгершілік осы уақытқа дейін созылып келді. Жергілікті жерлерде әлі де (орын алып отырған) жалған колхоздарды ұйымдастыру және оларды қайтадан тіркеу қажеттігі күні бүгінге дейін орын алып келе жатқан нақ осы асыра сілтеушілік пен әкімгершіліктің салдарынан туып отыр.

2. 1929 жылы бетбұрыс кезеңінен басталған бұрмалаулардан бүкіл партия ұйымы үшін тиісінше қорытынды шығара алмау себепті басты қауіп тудырып отырған оңшыл оппортунизмге қарсы күрес жүргізумен қатар «солшылдардың» асыра сілтеулеріне жеткілікті түрде мықтап тойтарыс бере алмадық.

Соның салдарынан Қазақстан партия ұйымында «солшыл» уклон өмір сүріп, өз ісін жалғастыра берді, сөйтіп, оншыл нәтижелерге әкеліп соқтырды:

- а) баймен қоса орта шаруа да соққы алды;
- ә) сондықтан кедей-орташалардың бір бөлігі көп рет-те байлардың сонынан ілесті;
- б) байлар малдың қисапсыз қырылуына қол жеткізді;
- в) жалған колхоздар ұйымдастыру осы уақытқа дейін жүргізіліп келді;
- г) сөйтіп, осылардың бәрі бірқатар аудандарда ашаршылыққа душар етті.

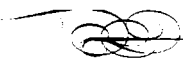
Ауыл коммунистері арасында өте ұзақ уақыт бойы партиялық-тәрбие партиялық-бұқаралық жұмыстың болмауы, еңбекшілердің қалың бұқарасы арасында ауыл коммунистері ықпалының және олардың бұқарамен байланысының болмауы салдарынан келіп осындай жағдайдың орын алуы өзінен-өзі түсінікті.

Біз былай деп есептейміз: қазіргі кезде ауылда жүргізіліп жатқан шаруашылық-экономикалық шаралармен бірге, басты қауіп тудырып отырған оншыл оппортунизмге қоса осы бір «солшыл» уклондарға мықтап соққы беру, бүкіл партия ұйымын осы күреске кеңінен көтеру, партиялық-бұқаралық жұмысты кеңінен өрістетуге, жоғарыда көрсетілген аса елеулі қателіктер мен бұрмалаулар төңірегінде өзара сынды барынша большевиктік батылдықпен өрістетуге, өткендегіден үйреніп, келешекте қателіктерді қайталамау үшін осылардың бәрін бүкіл ұйым үшін шын мәніндегі тағылымға айналдыру қажет, өйткені осы «солшыл» уклонға, оншыл нәтижелерге әкеліп соқтырған іс жүзіндегі осы троцкизмге өне бойы төзе беруге болмайды.

*Ғ.Мүсірепов, М.Ғатаулин, М.Дәулетқалиев,
Е.Алтынбеков, Қ.Қуанышев*

Түсініктеме

1. 1929 жылы 7-карашада «Правда» газеті И.В. Сталиннің «ҰЛЫ ӨЗГЕРІС ЖЫЛЫ. Октябрьдің XII жылдығына» деген мақаласын жариялады. Мақалада 1929 жыл «социализмнің капиталистік эле-

менттерге» ойлағандай «шабуыл жасауына» байланысты «бетбұрыс жылы» деп жарияланды.

2. ВКП(б) Қазақстан өлкелік VII конференциясы 1930 жылы 30-мамырда – 6-маусымда болды. ВКП(б) Орталық Комитеті мен ВКП(б) Орталық Бақылау Комиссиясының жұмысы туралы баяндамалар. ВКП(б) Қазақстан өлкелік комитеті мен ВКП(б) өлкелік бақылау комиссиясының есептері, колхоз құрылысы және оны нығайту жөніндегі шаралар туралы баяндама және басқа бірқатар мәселелер тыңдалды.

Документте партияның Орталық Комитеті мен Өлкелік комитетінің баяндамалары бойынша жарыссөзде сөйлеген О.Ж. Исаевтың сөзінен цитата келтіріп отыр.

3. Бұл арада әңгіме СССР Халық Комиссарлары Советі мен ВКП(б) Орталық Комитетінің «1932 жылғы егін өнімінен астық дайындау жоспары және астықпен колхоз саудасын өрістету туралы» 1938 жылғы 6-мамырдағы және «Мал дайындау жоспары туралы және колхоздардың, колхозшылардың және жеке меншікші еңбекші шаруалардың етпен сауда жасауы туралы» 1932 жылғы 10-мамырдағы қаулылары («Известия» газетінің 1932 жылғы 125, 129-нөмірлерінде жарияланған) жайында болып отыр. Осы қаулылар арқылы салықтарды азайтудың немесе тіпті жоюдың көмегімен колхоздардағы саудаға қолайлы жағдайлар жасалды.

4. Қонысынан ауғандар - ашаршылықтан босап, Қазақстаннан тыс жерлерге көшіп кеткен қазақ семьялары.

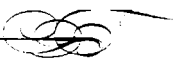
5. ВКП(б) Қазақстан өлкелік комитетінің мал шаруашылығы туралы 1930 жылғы 20-ақпандағы шешімі табылмады. Хаттың авторлары Қазақстан өлкелік VII партия конференциясында Өлкелік комитеттің жұмысы туралы Ф. И. Голощекин жасаған баяндамасынан цитат келтіріп отыр.

ҚР Президентінің Мұрағаты, Қ.141, I.1, I.5233, Пп.79-92
Түпнұсқа

Мирзояну Л.И.

Крайком ВКП(б)
Тов. Мирзояну

Как известно, сейчас в литературной и театральной среде, среди студенчества идут усиленные разговоры (не обсуждение, а именно разговоры) о премьере каз-

драмтеатра – «Хан Кене» Ауэзова. Поскольку кроме запрещения Наркомпросом постановки этой пьесы ничего не сделано в смысле обсуждения и исправления ее, то естественно недоумение театральной общественности, умалчивание печати, некоторое недовольство среди писателей и т.д. Мне кажется, что Наркомпрос и театр сделали большую ошибку, допустив открытую постановку «Хан Кене» без предварительного общественного просмотра. В частности и тов. Жургенов и тов. Беков не согласились не мое предложение пропустить пьесу через общественный просмотр, объявленный просмотр превратили в открытую коммерческую постановку: в день постановки я звонил им обоим с этим предложением, но оба они отклонили его. А после постановки тов. Беков утверждал, что руководители Крайкома ВКП(б) остались очень довольными постановкой, сделаны лишь отдельные легко исправимые замечания. Это его утверждение было мне понятно, поскольку тов. Беков как постановщик всю зиму собирался определить на постановке «Хан-Кене» творческий путь своего театра, что между прочим, является тоже неверной установкой для революционного театра, ибо такой творческий путь утвердил бы театр не на революционной советской тематике, а на старой. Драмтеатр больше чем кто-либо другой должен учесть, что он более лучше ставит «Аркалык Батыр» и «Енлик Кебек», чем «Майдан», «Турк-сиб» и др. переводные революционные пьесы, что было и остается его слабым местом. А вопрос о том, на какой тематике драмтеатр будет определять свой творческий путь и будет художественно утверждаться – это вопрос большой принципиальной важности.

Но запрещение (хотя оно временное) постановки «Хан Кене» мотивировано опять-таки неправильно. Распоряжение тов. Жургенова гласит: «рассмотрев три действия пьесы «Хан Кене», претендующей, как я ее понял, на историю борьбы казакского* народа с русским царизмом и трактовке дореволюционных национальных взаимоотношений» киргиз и казаков, я обнаружил следующие важнейшие дефекты, без исправления которых не считаю возможным дальнейшую постановку ее» и т.д.

* Написание того времени

Бесспорно, что постановку «Хан Кене» нужно было приостановить, исправить ошибку допущения ее открытой постановкой без общественного присмотра. Кроме того – это основное, пьеса нуждается в ремонте, как в части трактовок* и событий, относящейся к движению «Кене Сары», «Хан» Касымова, так и показа действительного отношения казакского народа прежде всего к нему. Но Наркомпрос не понял из какого основного положения надо исходить при исправлении пьесы. Он требует исправление пьесы исходя из того неправильного положения, что «пьеса претендует на историю борьбы казакского народа с царизмом». Это неверное в корне требование. Пьеса построена (и это правильно) на других рельсах, именно – она претендует на показ падения ханства и его последние отчаянные попытки восстановить уже развалившееся к тому времени ханство. Исправление пьесы нужно требовать исходя именно из этого положения. Требования не исправления ее ставит себе основной задачей «показ борьбы казакского народа с царизмом», во главе которой будет стоять хан Кене, не особенно верно само по себе, тем более не верно в отношении данной пьесы, которая в этом отношении двусмыслицы не имеет. Для показа борьбы казакского народа с царизмом, нужно выбрать не Кене хана ... хотя бы Исатая – Махамбета, или 1916 год.

Очевидно нужно побудить Наркомпрос и Культпроп чтобы они не откладывали обсуждения «Хан Кене». Но обсуждение будет носить неправильный характер, если не будет ясности в постановке вопроса и в требовании. Поэтому считаю целесообразным установить до обсуждения из каких задач – показ истории борьбы казакского народа с царизмом, или показ падения ханства и его последние отчаянные попытки за восстановление своего господства и борьбу народных масс против него самого – будем исходить при исправлении пьесы.

Я лично настаиваю на втором.

7 мая 1934 года
Мусрепов

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.265. Лл.1-3
Машинопись с авторской правкой

* Так в оригинале

Сталину И.В.

30 мая 1938 г.

ЦК ВКП(б) Товарищу Сталину

Товарищ Сталин!

Лично к Вам, товарищ Сталин, как я полагаю, пишут и следует писать только в исключительных случаях. Такой исключительный случай и заставляет меня написать данное письмо.

Уже десять месяцев, как на страницах печати и на партийных и беспартийных собраниях справедливо предъявляют ко мне ряд политических обвинений. Мои объяснения и признания, смотря по обстоятельствам, то признаются удовлетворительными, то не удовлетворительными.

Вот они, эти политические обвинения:

1) Я являюсь одним из соавторов киносценария о казахском герое гражданской войны - «Амангельды». Один из соавторов - Майлин, с которым я написал и пьесу на эту же тему, разоблачен как враг народа и изолирован, (третий соавтор Вс. Иванов).

Мне теперь приписывается тесная связь с врагом народа Майлиным. Я заявлял десятки раз и продолжаю заявлять, что моя творческая связь «Амангельды» и связь в быту с ним - факт, не требующий доказательств. Но от меня требуют: - почему и каким образом ты не мог знать о его контрреволюционной деятельности? То, чего я не знал - я, конечно, не могу принять на себя.

2) В моем первом литературном труде (повесть «В пучине»), написанном в 1927 году (изданном в 28 г. и переизданном без исправлений в 35 году, допущена серьезная политическая ошибка. Описывая действия «Алаш Орды», когда она насильно мобилизовала казахскую молодежь на борьбу с большевиками, я раза 2-3 привожу выступления представителей Алаш-Орды, которые, конечно, ругают большевиков. Это в своё время смыслилось мной, как разоблачение антисоветской борьбы алаш-ордынцев.

Предоставление такой трибуны контрреволюционной «Алаш Орде», в какой бы форме это не было сделано, я признал и признаю политической ошибкой, причем не маленькой. Еще 27/IX-1937 г. я сдал в редакции обеих республиканских газет (копию с заявлением в ЦК КП /6/ К) свою статью - «Вредное подлежит изъятию», но газеты не поместили, и с тех пор продолжаю квалифицировать эту повесть как произведение, содержащее контрреволюционно-националистическую пропаганду «Алаш-Орды». А мне продолжают твердить, что я недостаточно резко осуждаю ее. Как еще резче можно квалифицировать ее, я не нахожу слов, и мне никто не подсказывает.

В другом очерковом рассказе «Шугла» написанном в 35-м году, я описал мрачную картину в Батпак-Каринском районе в 30-32 г.г. Действительно, чтобы показать как байские лже-активисты грубейшим образом извращали тогда линию партии в колхозном строительстве, я не жалел ни красок и ни фактов.

В вышеназванной своей статье я квалифицирую националистическим и этот рассказ. У меня сейчас исчерпаны все эпитеты, которыми я окрестил бы эти мои вещи: контрреволюционные, националистические, контрреволюционно-националистические, пропаганда в пользу национал-фашизма и т.д., повторяю бесконечное количество раз, новое напрасно.

3) Парторганизация совершенно не интересуется тем, что я написал, кроме этих двух вещей, еще десятки рассказов, повестей и пьес, в которых нет подобных ошибок.

Мало того, мои пьесы - «Кыз-Жибек», которую Вы видели во время Казахского декадника в Москве, и «Козы Корпеш» написанная на основе одноименной народной поэмы, которая идет сейчас в шести театрах Казахстана, которую готовят показать на Всесоюзной сельско-хозяйственной выставке в Москве, квалифицируются как националистическое стремление тянуть театр назад к прошлому.

Сейчас я работаю над двумя новыми пьесами на советскую тему: одна для оперы, другая для драмы. Но все это совершенно не принимается во внимание. Сумма

предъявленных ко мне политических обвинений рассматривалась в октябре 1937 г. На первичной парторганизации при ЦК КП(б)К и было вынесено мне партийное наказание-выговор. Все эти обвинения предъявлялись мне через печать и известным органом НКВД. Враги народа, с которыми я той или иной мере имел связь в прошлом, тоже находились в руках НКВД. Таким образом и парторганизация и НКВД имели и весь материал и время окончательно выяснить мое политическое лицо.

4) В июле 1932 года до специального решения ЦК ВКП (б) от 17/IX-32 г. о Казахстане, я в числе других подписал заявление Казкрайкому ВКП(б). Мы открыто выразили свое недовольство тем, что творится в сельском хозяйстве, в особенности в кочевых казахских районах. Линию Казкрайкома (Голошкин, Курамысов, Кахиани и Голюдов) называли троцкистской.

Конечно нас колотили основательно, требовали отказаться. Я и еще двое из подписавших через несколько дней подали второе заявление о полном отказе от первого заявления. Меня лично принудило к этому то убеждение, что такая форма организованной подачи заявления, хотя бы небольшой группы, было формой, осужденной партией в ряде случаев борьбы с троцкизмом. Казкрайком ВКП(б), обсудив первое и второе наши заявления, вынес решение, серьезно упрекающее нас в первой части и оказывающее полное политическое доверие в части выводов. Взысканий не было. Ныне двое из подписавших первое заявление, но не отказавшиеся, как мы, от него, разоблачены как враги народа. И мне теперь через шесть лет предъявляются как контрреволюционный блок с врагами народа, новое обвинение. Что я делал после этого, боролся ли с контрреволюционным национализмом, что является основным в моем творчестве и т.д., все это никого не интересует.

5) Далее меня обвиняют в том, что я проводил линию ЦК КП(б)К руководимого Мирзояном. Я считал Мирзояна исключительно честным и испытанным Вами большевиком и его установки старался проводить в жизнь везде точно и безоговорочно.

Уверяю Вас, что не только ни один коммунист, но ни одна целая парторганизация не выражала недовольство

Мирзояну, пока он находился в руководстве ЦК КП(б) Казахстана.

Обо всем вышеперечисленном, за исключением последнего пункта, я четыре раза подавал заявление в ЦК КП(б)К (3-Х, 13-Х-1937 г., 3-1-8-IV-1938 года). Везде просил и требовал одно и то же: газеты, собрания предъявляют мне ряд обоснованных политических обвинений, прошу разобрать и определить мое политическое лицо. Тов. Мирзоян всегда говорил следующее: «Не думайте, что мы Вас не проверяем через соответствующие органы!... Идите, работайте, установим - обсудим!»

Это тянулось десять месяцев. Вчера, 29 мая первичная парторганизация исключила меня из партии. Мотивы изложены в статье секретаря нашего парткома тов. Генералова, опубликованный тоже вчера, 29/V (прилагаю ее).

Мне кажется, что в своем письме к Вам, я предъявляю к себе больше политических обвинений, чем парторганизация, которая меня исключила. Об этих своих политических ошибках и преступлениях перед партией я гораздо подробнее заявлял и заявляю на многочисленных собраниях в течение десяти месяцев, но не встречаю внимательного обсуждения их и взвешивания фактов. Наконец исключен из партии.

Я молодой литератор, прозаик-драматург, мои политические ошибки, не являясь в каждой конкретной обстановке случайными, все же не есть выражение моего внутреннего политического убеждения. С революцией я не играл и не играю. Со старым миром меня связывает только жизнь бедняка, бесправие и бескультурие.

Националистические ошибки и проступки я осознал и осуждаю раз и навсегда. Партия имеет возможность проверить и в дальнейшем.

Поэтому прошу вас, товарищ Сталин, вмешаться в мое дело, дать мне возможность заслужить доверие партии своей работой, целом, как один из активных строителей социалистической культуры.

Исключенный из партии член ВКП (б) с 9/9-1927 г. /билет № 1571198.

Моисею Левину

Принципиально согласен выделить 20 процентов гонорара в пользу группы.

Мусрепов
30/XI-38

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.361.
Автограф

Сабиту Муканову

17/VI-43 г.

С. Муканову от Габита

Он пишет из Караганды во время командировки.

Сообщает о том, что выслал свой очерк, теперь пишет повесть о Карагандинском угле. Сообщает, как проходились собрания совместно с писателями и поэтами рабочих шахты. И они были очень довольны. Очень интересно прошли «Айтыс акынов», рабочие друг другу помогали. Большинство рабочих казаки*, потому на русском языке им трудновато. Титов скоро уедет на фронт, одному будет очень трудно. Скоро отправляется в Жезказган – Карсакбай и там будет проводить собрания. Вообще жизнь в Караганде не плохая и т.д. В театре Караганды поставили «Молодая гвардия», получилось не плохо, но и были недостатки и так же.

ЦГА РК. Ф.1634. Оп.1. Д.201, Л.119
Оригинал в арабской графике. Автограф

Сабиту Муканову

Пролетарская, 3
Союз писателей
т. Муканову С. от Габита

Габит (наверное Мусрепов) пишет из Караганды Муканову, что он выезжает в свой родной аул. Высылает свою повесть через одного работника Госконтроля. Писать роман на угольн[ую] тему так быстро, не возможно. Он очень занят на айтысе, что отнимает много времени.

* Написание того времени

Спрашивает, почему ему не высылают денег, он уже занимает. Скоро вернется в А-Ата, потом в октябре обратно придет.

21/VIII-43

ЦГА РК. Ф.1634. Оп.1. Д.201. Л.119об.
Оригинал в арабской графике. Автограф

Скворцову Н.А.

6/IX-1944 г.

ЦК КП(б) Казахстана
Товарищу Скворцову

от писателя
Мусрепова Г.

Считая долгом каждого советского писателя помочь своим пером делу внедрения в сознание трудящихся масс важнейшие мероприятия Партии и Правительства, я написал литературный очерк, посвященный дальнейшему подъему животноводства Казахстана, который опубликован в газете «Соц.Казахстан» от 13/VIII-с/г.

Как это явствует из самого названия очерка «Отчего чешутся затылки?», я пытался обрисовать недочеты и нарушения в ведении животноводческого хозяйства, которые были вскрыты и осуждены в решениях ЦК ВКП(б) и ЦК КП(б)К. Факты от начала до конца мной взяты из доклада тов. Шаяхметова и из Вашего выступления на Республиканском совещании передовиков-животноводов. На этих ярчайших примерах, мне хотелось сказать одну простую мысль, что подобные вещи нельзя повторять, нельзя допускать в дальнейшем. Мне показалось, что одно только простое неповторение таких грубейших нарушений, не говоря уж о полном осуществлении намеченных программ, очень много даст подъему животноводства.

С этой единственной мыслью я написал очерк, избрав, на мой взгляд доходчивую для массового казахского чита-

теля литературную форму, очерково-юмористическую.

К сожалению, мое честное намерение столкнулось с нетерпимым отношением руководства нашего Союза СПК ко всему, что сколько-нибудь бросает тень на его плохую работу. Незначительный намек на отсутствие в Союзе СПК организованного начала работы, оказался способным вызвать бурю негодования. Тов.Муканов не понял, что это относится не только к нему, но и всем членам Президиума, в том числе и ко мне лично. [...]

А намек, волновавший т. Муканова заключается в следующих моих строках:

«Правда, по тому образу действия, по которому тов. Идрисов мечтает вести дело, без всяких планов, без всякого учета, ориентируясь по приблизительному курсу вообще, он достоин быть членом нашего Союза писателей».

Эти строки продиктованы были мне тем, что Президиум ССПК совсем недавно принял в Союз людей, совершенно не отвечающих требованиям устава, литературная заслуга которых заключается лишь в экономической поддержке некоторых писателей. Только в результате двухчасового боя была отвергнута кандидатура Бегишева А., не написавшего в жизни ни одной строчки.

О председателе и парторге колхоза «Амангельды» Теренузекского района – Ахметове и Аюпове, которые не только не прорабатывали решения ЦК ВКП(б) и Пленума ЦК КП(б)К, но и сами не читали их, у меня сказано следующее:

«Со стороны ленивого отставания в проработке и изучении решений, эти товарищи тоже не чужды нашему Союзу писателей...».

И здесь нет клеветы по адресу нашего ССПК, ибо, решения ЦК ВКП(б) и Пленума ЦК КП(б)К о развитии животноводства в Казахстане, не были проработаны и у нас в Союзе.

Должен признаться, что на счет Идрисова «достойного быть членом нашего Союза», нужно было сказать иначе. Он скорее всего похож на некоторых руководителей нашего ССПК, чем на рядовых его членов вообще. С другой стороны, эти руководители разве тоже не члены Союза?

Самый большой изъяз находят товарищи в описательной части очерка, в частности, относительно юрты. Поэтому, вынуждены полностью привести весь этот кусок:

«Дед, смотри ... решетка юрты! Точь в точь решетка Вашей юрты ... - говорит молодой пастух, схватив старика за рукав и показывая на орнамент решетки у сцены театра.

- Э, к чему напоминать, милый мой, о решетке, которая ушла на топку. - как бы сгрустнув про себя, ответил старик. Он сначала не сдвинулся с места, затем постепенно приближаясь, подошел к орнаменту и пощупал его рукой.

- Я думал это настоящая решетка, оказывается краска. - Как бы с сожалением сказал старик, постоял еще немного, затем, вспомнив о собственной юрте, добавил:

- Где теперь такая юрта, как моя? Мастера с Иши-ма сделали ее. Из белой выстоянной осины, решетка с мелкой сеткой («Тор-Козь»), а такая с широкой сеткой - (жел-козь), не устойчива против ветра.

С сожалением о своей юрте, которое отразилось в его глазах, старик долго остался на своем месте.

- Юрту все мы поуничтожили, - раздались грустные голоса с разных мест.

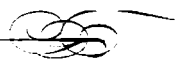
- Смотрите, точно Шанрак! - несколько женщин не сводят свои глаза с люстры театра.

Лепной орнамент театра очень понравился людям из аулов. Набрав в орнаментах и украшениях театра элементы белой юрты, этой красы жайляу и молодежи радуются все. Вместе с тем, кажется, все сожалеют, что сами поуничтожили свои белые юрты. Много затылков почесались от этого».

В этой части своего очерка я косвенным приемом хотел возбудить интерес к народному искусству - орнаменту, который украшал белую юрту и к самой белой юрте.

Некоторые товарищи склонны видеть тут воспевание кочевого образа жизни, призыва к нему, чуть ли не с байством во главе.

Во-первых, любая новая юрта бывает только белая. Из черной или темной шерсти никогда и нигде не де-

дали войлока. «Черная юрта» - есть просто-на-просто результат пропитывания войлока дымом очага, сажей. Во-вторых, юрта не возврат к кочевому образу жизни, а необходимая спутница отгонного животноводства. Только так я понял решение Пленума ЦК КП(б)К о создании 20-тысяч юрт для скотоводов.

Я совершенно согласен с замечанием тов. Абдыкалыкова, что к этому куску следовало предпослать абзац о решении Пленума ЦК КП(б)К именно об этих 20-тысяч юрт, вычеркнув слова «взгрустнув с сожалением». Это действительно является моим упущением. Что же касается всего остального обвинения по этому поводу, они, как продукт внутренних передраг ССПК, не имеют ничего общего с правдой.

Тем более не вяжется ни с какой правдой обвинение, построенное на умышленно искаленном переводе объяснения стариком конструктивной разницы решетки юрты – «Тор-Козь» и «Жел-козь». Старик у меня говорит, что решетка с широкой сеткой «жел-козь» неустойчива против вихря, а решетка «тор-козь» (с мелкой сеткой) ветроустойчива. Это место переведено так, как будто собирается повалиться само здание театра.

Тов. Скворцов!

Я честно считал долгом каждого советского писателя поддерживать важнейшие мероприятия Партии и Правительства. Ни эта злополучная юрта, ни ССПК, не являются главной темой моего очерка. Потому и обидно, что вместо делового разговора вокруг взятой темы, вместо помощи поднять эту тему, нашлись люди, злорадно ухватившиеся за отдельные, притом косвенные, моменты очерка.

Я уже рассказал тов. Абдыкалыкову, что опубликована только первая часть очерка, и, что главы о коне и верховой езде, о 75-председателях, не имеющих уставного количества скота, еще не опубликованы. Несмотря на такую встречу очерка, я уверен, что он в исправленном и окончательном отделанном виде принесет свою пользу.

Поскольку вокруг очерка поднят известный шум, я надеюсь, он станет предметом специального обсуждения ЦК КП(б)К. Прошу Вас, товарищ Скворцов, раз-

решить мне лично присутствовать на этом обсуждении и дать объяснение не только по нему, но и по другим вопросам (обсуждение романа «Абай», собрание, посвященное проблеме языка и пр.), по которым в клеветнически перевернутом виде переданы в ЦК КП(б) К мои выступления. Ибо, все это является результатом ненормальной и недопустимой обстановки, которая существует в ССПК и связанных с литературой некоторых культурных организациях.

8-IX-44 г.
Мусрепов

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.274. Лл.1-3
Машинопись

Мәлік Ғабдуллинге

Мәлік! Қайнекейден жіберген хаттарды алдым. «Мал кайыр – жарлы бір байыр» деп жүріп жатырмыз.

Хаттарыңды түгел қайталап оқыдым. Мұндағы өзіміз түгіл алыстағы сендердің бастарыңды қатырғанымызға қуанбаймын. Әрине, әттең амал жоқ, «үй ішінде», «ауыл арасында» кейде бір сорақылық мінездер болып қалады да, жалғыз өзін үшін емес, жалпыға содыры тиеді-ау дегенді кейде сендерге де жазып жіберуге тура келді. Шағым емес, жәбір емес, елдік істердің мұны екенін қайталамай-ақ қояйын.

Бауыржан екеуіне қатты ризамын. Мемлекет, жалпы жұртшылығымыз да сондай риза.

Ешкім еске салмай-ақ, ешкім баспайтынын біле тұра, әділ сөздерді айттыңдар. Одан өзгеріп, өңделіп кете қоятын жәй болса да әділдік, дұрыстық іздеген адамға оларың үлкен моральный сүйеу. [...]

Елдік үлкен істерге содыры тиіп кететін нәрселер бізде аз емес. Қанаттас көрші республикамен өзінді салыстырғанда көрнеу тұрған орашалақтар қатты батады.

Анау күні Митиннің радио баяндамасында Қазақстан майдандағы ерлігі, адалдығы жөнінен бүкіл Кеңес Одағы халықтарының ішінде төртінші орын алатынын айтты. Екі қызы қатарынан Кеңес Одағының Батыры

болып отырған Шығыста қазақ елі ғана! Ал осыған орай республикамыздың беделі осындай ма! Оның жауабын озың де білерсің...

Бірімізді біріміз иықтан тарта, етекпен баса, бастан қаға аяғын аттатпай келеміз. Бірімізді-біріміз тындамаймыз, құлақ аспаймыз. Ол өзі ұсақтан басталып, үлкенге соғып, аяқтап келгенде қазақ елінің жалпы ісіне кедергі жасаумен келеді. Ұлы да ер, қызы да ер елдің басқа жөндерде жұпыны көрінетін себебі – сөз жоқ өзімізде. Бастау мен қостау ісіндегі топастығымызда.

Бұл жөнінде аянбай алысатын істер толып жатыр. Сенің Сәбит, Мұхтар үшеуімізге қадай айтқан сөзіңді осы тұрғыдан түсінгім келеді. Неден басталды, қайда барып тынды дегенді езіп жатпай-ақ, бұдан былай бұл үшеуінің арасынан жіп өте ала алмас десем – соған риза бол.

Бұрын неден басталса, бұл жолы да сондай болмашыдан басталған...

Мен бұл үшеудің кожасы емеспін. Бірақ сол үшеудің бірі дұрыстыққа тартып отырса, қалған екеуі де ессіз емес қой...

Әңгіме бұларды бірге ұстаудан гөрі быт-шыт қып айырып ұстау ниетіндегілердің от тастауынан басталатын. Енді оны біз де ұғынатындай болдық. Сенің ескерткенің араға ағайыншылық айтқандай болып пісіп тұрған үстіне дәл келеді.

Бұдан былай естілмес деп сенем. Өзімізді өзіміз иықтаудан кімге пайда, кімге зиян барын әлі де, түсінбеген адам болса - өзгеге тілегені өз басына болсын.

Қолыңды қыстым.

Ғабит
28-февраль, 1945 жыл

ҚР ОММ. 2269 Қ. ІТ. 95 І. 19-3 ІІ.
Қолжазба

Жұмабай Шаяхметовке

24 мамыр 1945 ж.

Жолдас Жұмабай!

Мен өз өмірімдегі ең үлкен үмітпен күткен саяси тілегімнің осылай келіп сөнерін күтпеген едім. Күнбе – күнгі өмірде онша мән бермеген нәрселерімнің сонша үлкен саяси айып болып шығатынын да күткен жоқ едім. Уақытша партия қатарында болмасам да азды – көпті еңбегім сол ұлы партияның керегіне жұмсалып жатыр ғой деген сеніммен кеудемді жоғары ұстап жүретін ем. Осыдан басқа ой болмайтын.

Ендігі менің ойымда бір – ақ сұрау: не істеуім керек? Созылып келген көп уақыт Одақтық Орталық Партия Комитетінің алдына барсам да бетіме шіркеу болатыны анық. Басынан қайта бастар едім, бірақ, күні кеше Қазақстан Орталық Партия Комитеті қабылдамағаннан кейін, онымнан не шықпақ? Әр жерде сөз болудан басқа не береді деген ой келеді? Осы сұраулар құр жанды жеп – жауабын таптырмай қойды.

Сондықтан, ендігі жөнімнің не боларын, күні кеше өзіме қатты ұрсып, көп нәрселер туралы терең ойлар салған өздеріңізден, Қазақстан Орталық Партия Комитетінің басшыларынан сұрағым келеді.

Бар өтінішім біреу – ақ: мені партия қатарынан алыстатпай, партияның бауырына тартып, мүмкін болса, аямай ауыр сындар, шарттар қойып, партиялық жұмысымның өз алдарыңызда тағы бір қайта каралуына жол қалдырсаңыздар екен.

Сонымен бірге, айтылған айыптарым туралы дауласу үшін емес, соларды түзеу жайын сөйлесу үшін, жақын арада қабылдауыңызды өтінемін.

Хат ресми болмай, жолдастық хаттар түрінде жазылғанына кешірім сұраймын.

Жолдастықпен,
Ғабит Мүсірепов

Сабиту Муканову

От Габита, Сабиту

Пишет, что после выезда из Алма-Аты не находит себе покоя, ему работа не даёт покоя. Он предпочитает побыть со стариками и с ними побеседовать.

Если Сабит придет встретиться, просит прощения, что он не мог к Сабиту зайти перед отъездом.

Габит
6/VII-46 г.
Алма-Ата

ЦГА РК. Ф.1634. Оп.1. Д.201. Лл.121.
Оригинал в арабской графике. Рукопись

Ен Цаю

Художественному руководителю
корейского театра, заслуженному деятелю
искусств КазССР тов. Ен Цай

На Ваше письмо от 23 октября с/г. сообщаю, что никаких существенных изменений в трагедию «Козы-Корпеш» за эти годы не вносил, да пожалуй, и не буду вносить. В том же виде она идет на сценах казахских театров и у меня не было пока причин к изменениям и пр.

Что же касается моих требований к постановке ее в Вашем театре, они в основном сводятся к одному общему: постарайтесь дать ей трагедийное звучание, в тоже время сохранив, а не скомкав, сцены робкого чувства счастья, иллюзии и улыбок радости (у Баян и Козы Корпеша).

По постановкам Казахских драматических театров у меня сложились следующие замечания:

1) Первый выход соперников (Кодар, Айдар, Танкы), мне кажется следует сопровождать наибольшим количеством жигитов (сторонников каждого), что подчеркивает и национальный характер событий, в тоже время спасет от «Петрушки» - театральщины.

2) Ни в коем случае не комиковать Карабая, этого не только скупого, но и крайне жестокого человека.

3) Ни в коем случае не допускать даже элемента комического в последней картине, при встрече Кодара с матерями.

4) В образах Баян и Козы постараться усилить обаяния их, путем внимательного проведения их сцен, реплик и паузы, что не всегда удается многим нашим театрам.

Вот, пожалуй, все, что я мог бы ответить Вам.

С приветом,
Мусрепов Г.М.

28-Х-48 г.
Мой адрес: Алма-Ата, Панфилова 107, кв.106

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.279. Лл.1,1об.
Машинопись

Ілияс Омаровқа

Құрметті Ілияс!

Қалай емделу нәтижесі, нені аңдатады, көңіл көтеріңкі ме? Бізде онда – мұнда қонақтап, әдебиет дыр – дуында жүріп жатырмыз. Қазақ әдебиетінің есебі ойлаған жерден жоғарырақ бағамен өтті. Бізді менсінбеуге жақын жүретін әрман жазушылары қатты құлады да, біз абыройлы шықтық. Біз етек – жеңді түгел қомдап алып, енді бір орғысак, кеудеге келіп қалатынымыз аңдалады. Өзгені қойып, енді жазуға отыратын уақыт жеткені осының өзінен-ақ көрініп қалды.

Ал енді, бұл хатты жазуға себеп болып отырған мына бір жағдай болып отыр. Былтырғы біз сценариясын жазған: «Советский Казахстан» картинасын өзіміз түсіреміз деп Якупов жолдас Москва алдында мәселе көтеріп, сұрап алған көрінеді. Сонымен байланысты картинаны түсіруге келісіп жүрген режиссер Кристи енді ол картинаны түсірмейтін болыпты. Қазір мұнда жаңа режиссер ізделіп жатыр екен. Әзірше атап жүрген режис-

серлары орта қолды ғана адамдар. Егер, картинаны әлі де Мосфильм түсіретін болса, Кристи режиссер болуға түгел риза. Ол, Алматы студиясының дімкарлығынан қорқып, картина ойдағы жерден шықпай қалама деп қауіптенеді. Бұл мәселенің бір жағы.

Екінші, бұл картина 49 жылы шығатын болса Қазақстанның 30 жылдығына тағы бір осы тәсілдес картина шығару керек болады емес пе? Және мына картина ең болмағанда соғыстан кейінгі бес жылдықтың қорытындыларын қамти алмайды. Сонда бұл картинаның өзі қосақ арасында бос кетуге жақындайтын да жайы бар. Бұл Қазақстан үшін де, авторлар үшін де көңілсіз нәрсе.

Сондықтан сценарияның авторлары мен режиссеры косылып, мынадай ұсыныс жасағымыз келеді:

1. «Советтік Қазақстан» картинасының сценариясын қайтадан бір толықтыру керек. 49 жылы орындалатын Бесжылдықтың бірнеше негізді нәтижелері кіргізілуге тиісті. Оның үстіне 47-ж. озық деген колхоз - өндірістерден қазір өзгерілгені бар, адамдары да солай. Сондықтан картина 49-ж. түсірілетін күндерде сценарияға көп өзгерістер кіру керек.

2. Қазақстанның 30 жылдығына арналып шығатын документальный фильм осы болуға жөн бар. Өйткені, Советті Қазақстанның өсуіне арнап 49-ж. бір картина, 50-ж тағы бір картина шығаруға лайығы болмас, деп ойлаймыз. Мүмкіншілігіде бола бермес. Сондықтан картинаның түсірілуін 49- жылдың күзінен бастасақ, 50-жылдағы мейрамымызға қарсы еркін және дәл шығады. Оның үстіне Қазақстан жайын толығырақ баяндайтын болады.

3. Якупов бұл картинаның түсірілуін Алматы студиясына сұрап алғанда «Студия құр қол отыр, ақшамыз жоқ» деген дәлелдермен сұрап алыпты. Тегінде Алматы студиясының құр қол, болмаса ақшасыз отырғандығын осы бір ғана картинамен байланыстырмаса дегіміз келеді. Бір картина ешбір студияның жанын сақтап қала алмайды ғой. Екінші, картинаны Москва түсірсе республика атынан ананы толықтыр, мынауың кемірек екен, деп отыруымызға жол кеңірек болар еді.

Осы жайларды айта келіп, Қазақстан орталық партия

комитетінен осы «Советтік Қазақстан» картинасынын бар жайларын түгел қолға алып, қайткен күнде де көңілдегідей болып шығуын енді бір қарап өтсе екен дейміз, біздің ұсынысымыз жоғарыда айтылғандар.

Сәлеммен авторлардың атынан –

Ғабит Мүсірепов
19.12.48

P.S. Үй – ішіне, бала – шағаларға көп сәлем айтарсын. Дәнял жолдас Белоруссияға барамыз, тоссын, деген екен, енді соны тосып қалатын жайым бар. Әйтпесе, жаңа жылға елге жететін едім. Ана бір мәселемнің артына әлі түсе алған жоқпын. Пленум ертең бітеді. Сонан кейін сол жұмыстың соңына түсем.

Сәлеммен,
Ғабит

КР ОММ. 2066 Қ. 1 Т. 309 І. 2-4 П.
Қолжазба

Иванову Н.И.

Секретарю Фрунзенского* ГРК КП(б) Казахстана
тов. Иванову Н.И.

Анонимные жалобы («домалак-ариз») были широко распространены в байской среде дореволюционного аула и среди сутяг-аткаминеров, оголтелых наемников байства. Родовая борьба между феодальным байством в старом ауле, которая не могла обойтись без подлости, не могла обходиться и без анонимки. Чтобы очернить перед царской властью кого-нибудь из своих противников, или просто, соперников на власть, эти, помимо всего прочего, бессовестные люди не жалели ни красок, и не останавливались ни перед каким угодно измышлением невероятных, не мыслимых вообще проделок. Именно такое впечатление в целом производит на меня анонимное заявление, поданное на Калижану Бекхожина, члена партии, поэта, давно известного нашей советской общественности.

* Название района в г. Алма-Ате

Я знаю поэта Калижана Бекхожина уже около 15-ти лет. Среди второго поколения казахских поэтов, ему принадлежит не последнее место, творчество которого отличается актуальностью своей тематики, стремлением автора глубже показать нашу советскую действительность.

В литературоведении, тов. Бекхожин, всегда придерживался трезвых взглядов, стараясь, по мере возможности, применить марксистский метод в разработке основных проблем советской литературы. Он отличался партийной настороженностью к проявлениям националистических тенденций на литературном фронте. В частности, ему принадлежит известная заслуга в разоблачении националистических тенденций ряда казахских литературоведов, превозносимых буржуазно-националистических поэтов и писателей XIX-XX вв.

Я знаю тов. Бекхожина, как советского поэта, внимательно прислушивающегося и к критике своих собственных ошибок.

В общественном его поведении также не замечал каких-либо серьезных отклонений от норм советского общежития.

В результате всего вышесказанного я мало чему верю из всего того, что так безжалостно и злобно возведено на тов. Бекхожина в анонимке. Единственное сомнение вызывает у меня его денежные взаимоотношения с отдельными людьми и учреждениями, объяснимые очевидно трудностями военных лет, и причастностью к такого рода делам его супруги.

Все остальное, на мой взгляд, является клеветой на честного советского поэта, причем, клеветой староаульного пошива.

Мусрепов
8/II-1949 года

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.261. Лл.1-2
Машинопись

Калашникову

3 августа 1950 г.

Заместителю председателя Комитета по делам искусств
при Совете Министров Союза ССР
товарищу Калашникову

Будучи в Москве мы встретились с ходатайствами ряда московских театральных коллективов и общественных организаций о присвоении звания заслуженного артиста РСФСР артисту Московского драматического театра тов. Ильченко Д.И. в связи с исполнением 35-летия его сценической деятельности.

Мы, работники Казахской советской культуры, и раньше были хорошо знакомы с глубокими образами, созданными замечательным советским актером Д.И. Ильченко на сценах московских театров и в ряде кинофильмов. Еще более глубокое впечатление Д.И. Ильченко оставил у нас в исполнении роли Карабая в пьесе Г.Мусрепова «Поэма о любви» в постановке Московского драматического театра. Даровитый актер, не будучи знаком с бытом и историей Казахского народа, создал многогранный образ скупного Карабая, который на наш взгляд, может быть отнесен к числу ярких и монолитных образов, создаваемых лучшими нашими актерами.

На основании вышеизложенного мы с радостью присоединяем свои голоса к ходатайствам московских театральных коллективов и общественных организаций о присвоении звания заслуженного артиста РСФСР одному из талантливых мастеров и замечательному труженику советской сцены тов. Ильченко Даниилу Ивановичу в связи с исполнением его 35-летней сценической деятельности.

Народная артистка СССР: *Куляш Байсеитова*
Председатель Президиума Союза
советских писателей Казахстана: *Сабит Муканов*
Драматург: *Габит Мусрепов*

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.256. Л.1
Машинопись

Сабиту Муканову

5 сентября 1950 г.

Караганда, село Михайловское
Дом заезжих Комбината
телефон 8-40

Письмо Габита Мусрепова из Караганды Сабиту Муканову.

Он пишет, что собирает материалы. Сообщает, что прошло облсовещание Карагандинских писателей. Постановили организовать отделение Союза писателей, он, Габит, добился для них выделения дома (под правление). Он поддержал выход журнала «Альманах» (с будущего года), просит Союз писателей Казахстана поддержать этот вопрос перед правительством.

Пишет, что положение народных акынов Шашубая, Ильяса, Каипа и Кушена очень плохое, сами больные, материально нуждаются. Особенно положение Ильяса, он совершенно одинок, некому за ним смотреть его надо направить в дом инвалидов.

Рукописи Каипа были посланы в Академию, союз писателей их затерял, это, конечно, для старого акына была бы поддержка. Кошен акын в колхозе кое-как работает, сам больной он просит путевку (на) курорт, у него есть одна поэма и еще стихи надо ему помочь и поддержать.

Он пишет, что ответсекретарем для будущего отделения может быть один молодой человек Сарсембаев, он более подходящий, сам культурный и вроде положительный человек.

На днях будет это дело рассматриваться в Обкоме. Таким образом он описывает положение писателей Караганды. Его командировочн[ый] срок назначен[ый] Москвой уже кончается, он дополнительно будет просить еще на 2 месяца через Сафронова.

ЦГА РК. Ф.1634. Оп.1. Д.201. Л.125об.
Оригинал в арабской графике. Рукопись

Дмитрию Снегину

Записка

1950 г.

Дмитрий!

Что ты ничего не говоришь мне о докладе, или ты убежден, что я так и не люблю похвалу?

Габит

ЦГА РК. Ф.1965. Оп.2. Д.129. Л.1

Автограф

Борису Шиперовичу

копия

Уважаемый тов. Шиперович!

Благодарю Вас за сообщение о выходе моего «Солдата из Казахстана» в странах народной демократии.

Прошу Вас дополнительно сообщить мне в какой конкретно стране он вышел и нельзя ли получить авторские экземпляры, как это заведено у нас? Если это возможно, прошу выслать наложным платежом.

28-III-52 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.282. Л.1

Автограф

Борису Шиперовичу

Уважаемый товарищ Шиперович!

Сообщаю, что до сих пор получены мной издания «Солдата из Казахстана» на польском и болгарском языках (Софийское и Варшавское), за что приношу Вам искреннюю благодарность.

Любое новое издание повести в ст[ранах] нар[одной] демокр[атии] прошу высылать мне постоянно. Есте-

ственно, расходы, связанные с этим, я принимаю на себя.

С приветом - уваж. Вас
Мусрепов
15-VI-1952 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.282. Л.2
Автограф

Тайбекову Е.Т.

Председателю
Совета Министров Казахской ССР
товарищу Тайбекову Е.Т.
от писателя Мусрепова Г.

К началу наиболее плодотворного для писателя периода /осень и зима/ у меня сложилась тяжелая обстановка для творческой работы. В непосредственном соседстве с домом, в котором я живу /Артиллерийская, 49/ началось строительство большого 3-этажного жилкомбината Госплана. С раннего утра до вечера грохочет экскаватор, воют и громяхают самосвалы. С наступлением периода подвозки стройматериалов и кладки здания все это обещает усиливаться во много раз.

Поэтому обращаюсь к Вам с просьбой войти в мое тяжелое творческое положение и в обмен на старую дать мне новую квартиру, где я мог бы нормально работать.

Квартира моя состоит из 4-х комнат /57 кв. метров/, с отдельной кухней и ванной, содержится в полном порядке. И для любого, кто имеет рабочее место вне ее, на мой взгляд, она пригодна во всех отношениях.

Прошу Вас учесть, что в данном случае речь идет о самом главном для писателя, о его рабочем месте.

Г. Мусрепов

1 октября 1953 года
г. Алма-Ата

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.275. Л.1
Машинопись

Чимбилидзе М.Д.

5 февраля 1955 года

Председателю Президиума
Верховного Совета Грузинской ССР
товарищу Чимбилидзе М. Д.

Глубокоуважаемый Председатель!

Писатель Леонов Л.М. сообщил нам, что в братской Грузии организовано Общество «Друзей леса», которое Вы возглавляете.

Мы, небольшая группа писателей и студентов-комсомольцев, хотим перенять благородную инициативу Грузии и создать такое же Общество у нас, в Казахстане.

От имени этой группы прошу Вас поделиться с нами вашим практическим опытом как по созданию самого общества, так и по организации его деятельности. Нас, естественно, интересуют также некоторые, хотя бы суммарные, итоги многолетней работы грузинского общества «Друзей леса» по разведению и охране лесов.

Я надеюсь, глубокоуважаемый Председатель, что Вы ответите на мое письмо и поделитесь опытом с братской республикой, за что заранее приношу благодарность.

С глубоким уважением
казахский писатель
Мусрепов Г.М.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.280. Л.1
Машинопись

Ілияс Омаровқа

Қадірлі Ілияс!

Совет әдебиетіндегі, әсіресе, біздің қазақ әдебиетіндегі кейбір жансак ұғымдарды түзеуге себі болар-ау деген үмітпен мына бір мақаланы жазып едім. (Съезде сөйленбей қалған сөзімнің ұзын арқауы осы болатын).

Кейбір жолдастар осыны «Литературная газета»ға

алдыртып жібер деседі. Ол ой өзімде де бар.

Соған дейін сен бір қарап шығып, пікір білдірсең қалай болар? Әсіресе, нелер артық, нелер кем деген сыяқты жақтарын көрсетіп берсең. Бір ескерте кететінім «Толықтандыру» дегенім «дополнение» емес «наполнение» деген мағына.

Ел аман, қыс жылы, қар әлі жауады, жылымық, бұлыңғыр күндер басталды, тегі ұзамай құс келетін болар.

Үй іштері аман. Пьесамды орталап келем. Бас ауырады аздап.

Сәлеммен,
Ғабит

16-II-1955
А. Ата, Панфилова, 133, кв.100

КР ОММ. 2066 Қ. 1 Т. 309 І. II.6
Қолжазба

Николаю Войткевичу

Заведующему редакции драматургии
издательства «Искусство»
тов. Войткевич Н.

Прошу извинить, что не мог к назначенному вами сроку представить свою пьесу «Поэма о любви».

Посылаю ее в 2-х экземплярах, на мой взгляд, вполне пригодных для сдачи в печать (первый экз. мной просмотрен и подписан). Причем, сообщаю для сведения, что из всех переводов «Поэма о любви» я нашел лучшим перевод А.Дроздова, на котором и остановился.

С приветом
Г.Мусрепов

27 июня 1955 года
Гор. Алма-Ата, Панфилова, 133, кв.106

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.326. Л.1
Машинопись

Асхару Тохмагамбетову

Телефонограмма

Кызыл Орда.
Обкомпарт
для передачи поэту-юбиляру
Асхару Тохмагамбетову

Дорогой друг Асхар, от души поздравляем со всенародным признанием большой творческой деятельности направленной на искоренение больших малых недостатков нашей жизни. Ты заслужил большую благодарность своего народа, еще больше сделаешь в будущем для его культурного процветания. Особо поздравляем тебя, благородная Куралай, скромная спутница большого поэта, в каждой строке асхаровской поэзии есть твоя доля глубоких волнений, переживаний, тысячи ночей и дней. Желаем хорошо отпраздновать достойный юбилей. Сегодня 12 часов ночи, примерно концу юбилейного собрания, в скромном домашнем кругу поднимаем бокал за ваше здоровье.

С приветом
Хусни, Габит Мусреповы

11 ч. дня 20-IX-1955 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.277.

Александру Садовскому

Уважаемый Александр Алексеевич!

На Ваше обстоятельное письмо я только что ответил краткой телеграммой, а теперь хочу кое-что изложить более подробно.

Что подстрочник «Пробужденного» довольно слеповат, с этим, к сожалению, нельзя не согласиться. Я с горечью перелистываю сейчас этот подстрочник и вижу насколько он искалечил оригинал. К тому же, в самом

оригинале тоже нахожу кое-что для исправления.

Мне хочется заверить Вас лишь в одном, это – фактура самого романа не должна отталкивать художников, которые будут работать над ним в смысле перевода на другие языки. Дело не только в том, что критика уже много раз высказалась положительно об этом труде, но и в том, что я сам чувствую его добротное качество. Поэтому пришел к окончательному убеждению, что подстрочник должен сделать только сам.

Мы с Вами встречались только один раз, и то случайно, за столом ресторана гостиницы «Москва», во время 2 нашего съезда. Там я и вспомнил о Вашей глубоко творческой работе над «Тегераном» и «Весенними ветрами». С этого вечера началось и мое тяготение к Вам, мечта о творческом сотрудничестве. Судя не только по Вашему письму, но и по Вашим многолетним творческим трудам, я убежден, что вполне совпадают и наши общие взгляды на литературу, а может быть, даже вкусы. Это-то и тянет меня к Вам.

Кроме того, уважаемый Александр Львович, предстоит большой экзамен для казахской литературы – на конец 1957 года, назначена декада искусства и литературы Казахстана в Москве. Ваше творческое участие в ее подготовке, скажу прямо, принесло бы огромную пользу для казахской литературы. Разрешите мне «несговорчивый» соратник, продолжать питать надежду, что Вы не откажетесь помочь нам, в частности, мне, в подготовке к этому серьезному испытанию.

С уважением к Вам
Г.Мусрепов

18 октября 1955 года
г. Алма-Ата

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.271. Лл.6-7
Машинопись

Сабиту Муканову

Телеграмма

Петропавловск
Северо-Казахстанский обком партии
Сабиту Муканову

ЦЕКА принял решение о создании книги очерков о передовиках целины. Прошу по согласованию с обкомом написать очерки о двух передовиках целинных совхозов.

Мусрепов
1955 г.

ЦГА РК. Ф.1634. Оп.1. Д.201. Л.129
Машинопись

Әбділда Тәжібаевқа

Әбділда! Аман оралдың ба, жаным!

Маған бір кезде берілген хабарға қарағанда, сен бүгін Ленин қаласына оралған болуың керек. Егер бұл хабарды бірер күн бұрын естіген болсам, мен бүгін жүріп кетпеген болар едім, әсіресе, осы жолы біраз отырысып, көп сөйлесуге құмартып едім. Енді сол тілекті білдіргеніме қанағат ет. Ұзамай ауылға келерсің, көрісерміз, сөйлесерміз.

Тап осы кезде ауыл аман, қора-қопсы бүтін дей қоярлықтай емес. Көп нәрселер баяғысына тартып, орынсыз ала ауыздықтар, керексіз алабұртулар, кешіккен балалықтар, ерте келген шалдуарлықтар туғызып жүр. Естірсің жақын арада бірталай адамдарды тағы да ұрсып-сөгіп, ұрсатын-сөгетін жайларымыздың көп екенін тағы да әшкерелеп алдық. Өйтпеске болмады да. Бір жағынан соңғы жылдарда ұйымшылдығымыз, бірлігіміз күшейген сияқты еді, екінші жағынан іруіміз де елеулі екен. Соның бәрі анда-санда шырық бұзып кейіп кетіріп тұрады.

Ұйымшылдығымыздың да перде жыртыспас, шынды айтқызбас жақтары қоюланып қалыпты. Бір-екі жиналыста Сәбиттің романы әңгіме болғанын,

ұната алмағанымызды сол үшін сөз естігенімізді, бет жыртысқанымызды естіген шығарсың. «Шоқан» айналасында да солай болыстық. Сонымен аз ғана еңбек ете, түс, аз ғана өңдей түс деуді ұяла білер жастарға ғана айтпасак бәлеге қалатын болдық. Ұйымшылдық дегеніміз оп-онай ыдырай кетеді.

Осыдан Қазақстан әдебиетінің көлемінде қайтпек керек? – деген сұрау тұрған сияктанады. Онша ашылып айтпағанмен, осы сұрау Ғабиденнің де бір қалтарысында жүр ғой деймін. Әдебиеттің терең талаптарын жете ұғынып қайтқалы отырған сендер тіпті қатал болуларын мүмкін. Ырбай-тырбайға қарамай, әдебиетіміз жөнінде ашық-ашық әділдік айтамыз ба, болмаса, әуелі ырбай-тырбайдың аяқталуын күтеміз бе? Ол қырсық қашан аяқталады? Жаңағы «қайтпек керектің» осындай жақтары да бар. Оның үстіне, соңғы үш-төрт жылдық ішінде туа қойған елеулі шығармалар да аз. Мұның себептерін де кейінірек ашу керек, әркімге нақты дейтін жәрдем керек. Тілек қою, ақ айту, көбейді де, қолмен істеу сиреп барады.

- Қайтпек керек? Бұл жағымыз да тұр.

Мен саған осы жайларды ойлана кел, айта кел дегім келеді. Елден кеткеніңе екі жыл болса, бәріміз де барып қойып кеткен орнындамыз, сен оған қанағат етуің керек. Ойлар, ойланар жазушының бірісін, ойланшы. Және енді оқуың бітті, тез қайт, күтіп тұрған істер бар.

Сәлеммен,
Ғабит

Кешігетін болсаң, хат жаз. Ғ.М.
1.07.1956

ҚР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 І.
Баспаханалық нұсқа

Александрю Садовскому

Дорогой Александр Алексеевич!

Председатель Совета Министров КазССР тов. Кунаев послал официальное приглашение некоторым писателям и режиссерам Москвы. С просьбой помочь в переводе

на русский язык произведений казахских писателей, в осуществлении постановок декадных спектаклей и т.д. Приглашение послано на имя тов. А.Суркова, как первого руководителя СП. Список приглашаемых писателей возглавляете вы.

Прозаическая сторона приглашения: максимальная ставка гонорара, полная оплата проезда сюда и обратно, бесплатный стол и комната в доме отдыха Совета Министров в течение 5-6 месяцев.

Очень прошу Вас, Александр Алексеевич, ответить на это приглашение согласием. Время приезда выберите сами, а срок пребывания в Алма-Ате разрешим совместно, сие зависит от нас, самих.

Я через пару часов выезжаю на целину, в Северные области Казахстана. Вернусь к концу сентября. Ваше решение прошу сообщить мне по адресу:

г. Петропавловск, Каз.ССР, Обком партии, секретарю обкома Омарову И. для передачи мне.

За расторопность письма прошу извинить.

С приветом,
Габит Мусрепов
8 сентября 1956 года

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.271. Л.1
Машинопись

Отзыв о Беймбете Майлине

4 декабря 1956 г.

С писателем коммунистом Майлиным Беймбетом я познакомился в 1928 г. И до дня его ареста осенью 1937 г. общался с ним достаточно близко, как в творческом так и бытовом смысле этого слова: четыре года работали вместе в Казиздате, два года - в редакции газеты «Социалистический Казахстан», находясь в то же время в одной литературной организации.

Майлин Беймбет был весьма плодотворным советским писателем. Каждое крупное общественное явление в социалистическом преобразовании Казахстана находило живое отражение в его творчестве. Я мало кого знаю из наших писателей, кто так многосторонне и системати-

чески трудился над тематикой советской современности. Я также не знаю никого из второго поколения казахских поэтов [и] писателей, которым Майлин не помогал бы в его творческом росте. Безропотный труженик советской литературы, он стоял близко к каждому начинающему.

Человек крайне скромный и робкий по своему личному характеру, Майлин сторонился всяких дразг или групповщины в литературной среде.

Как член партии Майлин всячески сторонился группировочной борьбы внутри партии, которая долгое время имела место в Казахстанской парторганизации, тем более, он сторонился буржуазно-националистических тенденций в этой борьбе.

Честный во всем. Что касается общественного долга советского писателя, скромный во всем, что касается личной жизни, большой труженик литературы, Майлин был верным и преданным кадром Коммунистической партии.

Главный редактор «АРА» /«ШМЕЛЬ»/,
писатель *Мусрепов Габит*

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.223. Л.2
Машинопись

Александру Садовскому

Дорогой Александр Алексеевич!

Вы, конечно, страшно негодуете на меня, и Вы правы: человек, которому понадобился целый месяц, чтобы сделать несколько страниц подстрочного перевода своей рукописи, вполне заслуживает этого. Это не сносно! Дай бог, чтобы они понравились Вам. Как бы то ни было, сделав эту совершенно незначительную работу, я набрался храбрости ответить на Ваши письма и телеграмму, которые жгли мне душу.

В оправдание свое могу сказать только одно, совсем не новое для Вас: изо дня в день я все глубже начал постигать глубину пропасти между свободным писателем и председателем писателей, этих неиссякаемых источников претензий, обид и пр.пр. Как это понятно каждому, в первый же месяц своего правления, я не мог проявить

равнодушие ко всякого рода их адмхозупрквартбедствиям. Кроме того многожды (*так в письме*) прибавилось беготни по чужим заседаниям. Слетал в Туркмению, словом, семьдесят семь бед и неприятностей. Но продолжаю питать юношеские надежды, что на следующем месяце удастся несколько разгрузиться. Поэтому, прошу Вас, в случае каких-то серьезных погрешностей по подстрочнику, не щадить меня, а требовать построже.

Партбилет получил. Вопрос о восстановлении прежнего стажа единодушно поддержали в первичной парторганизации и РК, сейчас проходит ГК и ОК, надеюсь пройдет благополучно.

Можете поздравить, я награжден орденом Трудового Красного Знамени, так же как Ауэзов, Муканов, Мустафин и Снегин.

На пленум приеду дней на 10 раньше и мечтаю поработать несколько дней вместе с Вами колено в колено.

На этом кончаю свое письмо, потому что через пять минут должен бежать в оперный театр, чтобы получить свой орден. Очевидно, попросят сказать что-нибудь по этому поводу, над чем тоже надо подумать, хотя бы в дороге.

Крепко жму Вашу руку.

Габит Мусрепов

31 января 1957 г.

Мой точный адрес:
г. Алма-Ата, Панфилова, 149, кв.106
телефоны: 40-08 – домашний,
62-95 – служебный.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.271. Лл.2-3

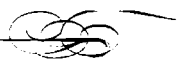
Машинопись

Сабиту Муканову

Телеграмма

Москва
Союз писателей СССР
Алимкулову с передачей Муканову

Доклад творческой деятельности Ауэзова на его юбилее поручено тебе. Прошу готовиться серьезно по все

жанрам его творчества. Также охвати научно педагогическую деятельность. Книг, изданных на арабском алфавите, не нашли.

С приветом,
Мусрепов
1957 г.

ЦГА РК. Ф.1634. Оп.1. Д.201. Л.128
Машинопись

А. Таспаеву

1960 г.

Тов. Таспаеву А.

Я, конечно, помню Вас лично. Могу где угодно подтвердить, что Вы были членом правительственной бригады по Каракумским делам в 1930 г. Но я очень сомневаюсь, чтобы такая справка была необходима органам Соцобеспечения для определения персональной пенсии.

С другой стороны, вряд ли Вы сами сочтете желательным, чтобы такого рода справка оставалась в делах органов Соц.обеспечения.

С приветом,
Г.Мусрепов

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.276. Л.1
Автограф

Милославу Маноушкеку

Алма-Ата, 10-II, 1961 г.

Глубокоуважаемый товарищ Милослав Маноушек!

С большим удовольствием и искренней благодарностью отвечаю на Ваше письмо от 6 января с.г.

Я мог ответить Вам сразу, но на собрание книг от самих авторов, т. е. от людей малодисциплинированных и

плохо считающихся как с чужим, так и со своим временем, что по всей вероятности знакомо Вам и по Чехословакии, ушло некоторое время. Наконец, все-таки удалось собрать лучшие с моей точки зрения книги казахских прозаиков за последние годы и отправить (9.11.).

Льшу себя мыслью, что в конце концов, получив эти книги, Вы простите мне не совсем зависевшую от меня неаккуратность с ответом.

Во-вторых, разрешите мне от всего сердца выразить Вам свою искреннюю благодарность за то большое культурное дело, которое вы делаете, переводя наши книги на чехословацкий язык, через который они несомненно получают дополнительный выход к широким кругам европейских читателей.

Сейчас я работаю над второй книгой «Оянған өлке», надеюсь, закончу в этом году.

Вы, конечно, одним из первых получите экземпляры оригинала, по выходе его из печати, а пока что посылаю на память первую книгу.

С искренним приветом Ваш
Габит Мусрепов

г. Алма-Ата, проспект Абая 51/53, кв.18

ЦГА РК. Ф.18641. Оп.1. Д.263. Л.1
Машинопись

Чокину Ш.Ч.

10 февраля 1961 г.

Академику—секретарю Академии наук Казахской ССР
академику АН Каз.ССР тов. Чокину Ш.Ч.

Как это известно руководству АК Каз.ССР, вся моя творческая и общественная деятельность пока что протекает в значительной мере в стороне от оказавшей мне высокую честь нашей Академии.

Будучи несколько перегруженным не только по делам литературы но и по Союзу писателей Казахстана, так и

по Союзу писателей СССР, я до сих пор не мог уделить надлежащего времени для своих обязанностей по Академии, за исключением случаев участия в работе Ученого Совета Института языка и литературы. И мне хочется прежде чем приступить к самому отчету, подчеркнуть, что я остаюсь в долгу перед нашей Академией в плане ведения непосредственно научной работы.

Переходя к отчету о своей творческой и общественной деятельности за период избрания меня академиком Академии наук Казахской ССР, я вынужден разбить его на два раздела, которые оставаясь единым по характеру, взаимно дополняя друг друга, в то же время оттеняют ее различные стороны и условия, в которых она протекала.

1. Ровно через два месяца после моего избрания академиком АН КазССР (IV - 1958 г.), я был включен в состав Оргкомитета по проведению конференции писателей стран Азии и Африки в Ташкенте, где мне пришлось в течение трех месяцев участвовать в его работе и руководить Комиссией по драматургии. Конференция, как это известно из уже опубликованных документов, несмотря на ряд естественных в таких международных встречах представителей различных идеологических взглядов, осложнений, была проведена на высоком уровне. Во-первых, Союзу писателей СССР, при активной поддержке Союзов писателей абсолютного и решающего большинства народов Азии и Африки и, во-вторых, путем терпеливого и вдумчивого отношения к обсуждаемым проблемам [удалось] добиться единства точек зрения по основным вопросам, что кратко выражено в форуме «Дух Ташкента».

В 1959 году в составе Парламентской делегации Советского Союза я посетил Индонезию, где имел ряд встреч с представителями национальной литературы, искусства и науки. Интеллигенция страны, о которой после выхода в свет двухтомной книги «Разбуженный Восток», советские люди знают много интересного и оригинального, глубоко интересуется состоянием науки и культуры народов Советского Востока, в частности Казахстана. Несмотря на совершенно иной характер миссии Парламентской делегации, мне пришлось неодно-

кратно рассказывать о расцвете литературы, искусства и науки казахского народа, о путях развития культуры и науки в условиях братской дружбы народов СССР.

Самая большая в мире мусульманская страна, Индонезия, 350 лет испытывала на себе колониальный гнет чужеземного господства (Голландии), и ныне, освобожденная от этой кабалы, чрезвычайно чутко и всесторонне интересуется достижениями советской науки и культуры. В глазах каждого культурного индонезийца ясно читаешь восхищение успехами народов Советского Союза и грусть, когда он рассказывает что-либо о своей стране. В стране «управляемой демократии», все еще много грустного, неясного и неразрешенного, противоречивого.

И наша Академия наук совершила бы много полезного, установив тесную связь с нарождающимися молодыми научными учреждениями этой интереснейшей, пока что бедной страны. (Я лично опубликовал на страницах издаваемого нами журнала на индонезийском языке четыре статьи).

В начале 1960 года в составе делегации писателей СССР я ездил в Рим, на конференцию писателей Африки и Европы, созванную Обществами Европейской и Африканской культур. Организаторы конференции (Конгресса) очевидно возлагали на нее какие-то большие надежды, диктуемые потеплением международной атмосферы к концу 1959 года. Этого нельзя было не заметить, рассматривая перечень стран и народов, приглашенных на конференцию, и список прибывших участников. Кроме непосредственных организаторов конференции (Президент Общества Европейской культуры сенатор Дж. Понти, Президент Общества Африканской культуры посол Гаити в Париже Дж. Прис-Маре и др.), на конференции принимали участие генеральный директор ЮНЕСКО В. Веронезе, Президент международного «Пен.клуба» А. Моравия и много других видных представителей науки и культуры стран Африки и Европы, - профессоры, писатели, журналисты, деятели искусства.

Конференция была посвящена проблемам развития культуры и литературы народов Африки.

Виднейший поэт Сенегала, Президент ассамблеи

Федерации Мали Л.С. Сенгор, человек высокообразованный, профессор ряда западно-европейских высших учебных заведений, выступил с докладом за изолированный, замкнутый путь развития культур народов Африки.

Старейший французский писатель - романист Франсуа Мориак, кому, очевидно, принадлежало решающее слово в проведении старой колониальной политики в пробуждающейся Африке, в своем затянувшемся докладе доказывал необходимость универсального принципа развития культур африканских народов. И, этим принципом, как это ни странно звучит для нас, был христианский гуманизм. В Риме, где существует духовная академия для негров, где ты на каждом шагу встречаешь стройных молодых негров в черном облачении католического духовенства, такой тезис, очевидно, никому не казался допотным.

Против таких светил, как Сенгор и Мориак, от имени советской делегации пришлось выступить мне. На фактах развития науки литературы и искусства у нас, в Казахстане, с десятками книг на руках, переведенных на многие языки народов мира, мне не трудно было разбить как тезис Сенгора об универсальном христианском гуманизме, - идейной основе развития культур народов Африки. Мое выступление было подчеркнуто отмечено газетой «Унита».

На Западе плохо знают о Казахстане. Мой простой рассказ произвел на слушателей большое впечатление. Для прогрессивной части интеллигенции Рима открывалась еще одна новая, очень интересная страница из жизни народов Советского Союза. Очевидно только поэтому меня попросили выступить на собрании, организованном Обществом Итало-Советской дружбы, и на собрании интеллигенции города Флоренция. Обе эти просьбы я выполнил охотно.

Сейчас я в составе писательской делегации Советского Союза готовлюсь к поездке в Японию, принимаю участие в подготовке конференции писателей стран Азии и Африки в Каире, которая должна состояться в октябре 1961 года.

2. Основная моя работа, как Секретаря Правления

Союза писателей Казахстана и Союза писателей СССР, конечно, сосредоточена в этих организациях. Она отнимает много времени, творчеством приходится заниматься урывками. За последние три года мной написана (в соавторстве с В. Игнатиусовым) только одна пьеса «Общественный суд», заново переработано либретто «Амангельды», закончен и сдан в Киностудию киносценарий «Гакку». Сейчас работаю над второй книгой «Пробужденный край».

На IV-м съезде писателей Казахстана выступил с докладом «О состоянии и задачах казахской литературы». Доклад был полностью опубликован на страницах всех республиканских и областных газет.

На III-м съезде писателей СССР выступил на тему «О некоторых проблемах драматургии».

На 5-й, 8-й и 9-й пункты анкеты отвечаю коротко:

1) В издательстве «Советский писатель» выходит 3-й массовый тираж «Солдат из Казахстана»;

2) «Солдат из Казахстана» издан в 1960 году в Киргизии;

3) Гослитиздат выпускает 5-е издание «Пробужденный край»;

4) Укриздат выпускает 6-е издание этой же книги;

5) Казгослитиздат выпускает «Пробужденный край» на казахском языке.

Систематически выезжаю в районы и области, где приходится выступать по многим вопросам литературы, искусства и гуманитарной науки, консультировать и рецензировать труды молодых авторов (их трудно было бы перечислять.)

В плане непосредственной научной работы в Академии наук КазССР, я давно предлагаю Институту языка и литературы поручить мне возглавить собрание и издание статей, очерков, рассказов, повестей и легенд, то есть всего того, что перечислено в библиографических сборниках А. Алектрова и Харузина. Это составило бы фундаментальный материал для изучения истории и этнографии казахов XIX века, больше того - очень большую казахскую библиотеку, полезную для всех. Правда, у нас с Институтом не было официального разговора на этот предмет, а были лишь взаимные восторги и руко-

плескания идее, дальше которого стороны не сделали ни одного шага.

Поэтому мне хочется довести до сведения Академии наук, что я очень хотел бы начать эту работу, если будут выделены люди и средства для ее планомерного осуществления.

Академик Академии наук Казахской ССР
Г. Мусрепов

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.525. Лл.12-17.
Автограф, машинопись

Билоштану

Уважаемый товарищ Билоштан!

Прошу извинить, что на Ваше письмо отвечаю с большим опозданием: месяц и 22 дня ушло на одну из заграничных командировок.

1. Я - Мусрепов Габит Махмудович родился 8 марта 1902 года в Пресногорьковском районе, Кустанайской области*, на территории колхоза «Жана-жол».

2. Членом КПСС состою с 1927 года.

3. Первое произведение, повесть «В пучине», посвящено гражданской войне в Казахстане и вышло в свет в 1928 году. В последующие годы мной написаны повести и рассказы «Кос шалкар», «Соседи из синего дома», «Сказки жизни», «Непрерывный рост», «Тупорылая», «Туннель», «Побежденная стихия», цикл рассказов о матери и другие.

Все эти произведения написаны на актуальные темы советской действительности и отражают большие социальные перемены, произошедшие в Казахстане за годы советской власти. На судьбах трудовых людей я старался запечатлеть классовую борьбу, их духовный и культурный рост в процессе борьбы за коллективизацию, в борьбе с байско-феодалной верхушкой аула.

В 1934 году была написана драма «Кыз-Жибек», затем пьесы: «Козы Корпеш и Баян Сулу», «Ахан-серэ и

* Жанажол входил в состав Кустанайской области с 1938 по 1963 гг.

Актокты», «Амангельды» и другие. Пьеса «Козы Корпеш и Баян-Сулу» в русском переводе под названием «Поэма о любви» неоднократно переиздавалась отдельной книгой и в 1952 году была поставлена в Московском драматическом театре.

Из произведений, написанных на темы о Великой Отечественной войне, наиболее значительна повесть «Солдат из Казахстана», ныне переведенная на 19 языков народов Советского Союза и за рубежом (Франция, Чехословакия, Болгария, Венгрия, Польша и др.). В 1956 году в Казахском издательстве художественной литературы вышел роман «Пробужденный край», в котором отражены важнейшие исторические события – крушение патриархально-родового уклада жизни казахов, зарождение и формирование казахского рабочего класса, зарождение и укрепление дружбы русских и казахских рабочих. Роман переведен на русский язык в 1958 году, издан Казгослитиздатом и издательством «Советский писатель». В этом, 1961 году «Пробужденный край» издается Украинским издательством художественной литературы.

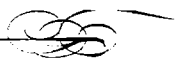
В области кинодраматургии (в соавторстве с Всеволодом Ивановым) в 1936 году написан сценарий «Амангельды». В 1954 году Алма-Атинской киностудией выпущен художественный фильм «Поэма о любви».

4. Мною переведены с украинского на казахский язык «Фронт» А. Корнейчука и «Любовь на рассвете» Я. Галана.

С уважением,
Габит Мусрепов

г. Алма-Ата,
22/V-1961 года

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.257. Лл.1-2

Журину Н.И.

Секретарю Северо-Казахстанского
обкома КПК Журину Н.И.
от Муканова С.М. и Мусрепова Г.М.

Дорогой Николай Иванович!

На днях мы получили копию заявления 14-ти граждан, проживающих в Пресновском районе, которые ходатайствуют перед Верховным Советом Казахской ССР о переименовании совхоза «Украина»* в Пресновском районе в совхоз имени «Баймагамбета Зтулина», или просто «имени Зтулина». Мы выяснили, что Верховным Советом КазССР такое заявление получено в сентябре прошлого года и оно направлено в Северо-Казахстанский облисполком на усмотрение. Ответа от облисполкома не последовало подателям заявления, поэтому они, очевидно, решили возобновить свои ходатайства, прислав нам копию своего заявления.

Мы, писатели С. Муканов и Г. Мусрепов являемся земляками Баймагамбета Зтулина, хорошо знаем его биографию, его революционно-партийную деятельность.

Б. Зтулин родился в середняцкой семье в 1899 году на том месте, где сейчас расположен совхоз «Украина». В революционную работу он втянулся в городе Троицком в 1918 году. Вступив в ряды РКП(б) в 1919 году, он стал одним из активных партийно-советских работников в родной области: организовал первые ревкомы в аулах, первые казахские национальные школы, работал в Комитете Помгола, в ЧК по ликвидации безграмотности и т.д. Во всех этих работах он проявил исключительную принципиальную партийность и революционную настойчивость.

В разгаре этой обширной деятельности Зтулина постигла смерть: в 1921 году вспыхнуло так называемое щадринское кулацкое восстание. В борьбе с бандитизмом в отряде Ч.О.Н. Зтулин трагически погиб на боевом посту, о чем был написан волнующий некролог в

* В действительности «Украинский»

Петропавловской газете «Мир Труда» от 20 апреля 1921 года, №81.

Зтулин был чудесный поэт, и после Сакена Сейфуллина, играл первую роль в создании казахской советской литературы.

В «Истории казахской советской литературы», в «Очерках об истории партийной организации в Казахстане» Зтулин характеризуется, как «один из основоположников казахской советской литературы».

Большинство произведений Зтулина погибло с ним вместе в рукописях. Сохранившиеся произведения изданы в сборнике Казгослитиздатом в Алма-Ате, в 1957 году.

Изложенные мотивы, как нам кажется, дают основание поддержать ходатайство 14-ти граждан о переименовании совхоза «Украина» в совхоз имени Зтулина.

Славное имя Зтулина - революционера, одного из первых большевиков-казахов, активного партийно-советского работника, талантливого поэта, одного из зачинателей казахской советской литературы, - вполне достойно быть присвоенным совхозу, организованному на территории его родного аула.

Депутат и член Президиума Верховного Совета
Казахской ССР,
член ЦК КП Казахстана,
академик Академии наук Казахской ССР,
член Президиума Союза писателей Казахстана
С. Муканов

Депутат Верховного Совета СССР,
член ЦК КП Казахстана,
академик Академии наук КазССР,
первый Секретарь Правления Союза писателей Казахстана
Г. Мусрепов

г. Алма-Ата,
21/V1-61 г.

Милославу Маноушеку

Алма-Ата, 26.VIII.61 г.

Глубокоуважаемый товарищ Милослав Маноушек!

Я глубоко убежден, что мое полугодовое молчание с ответом на Ваше письмо от 26.II. с/г, более чем удивило Вас и продолжает удивлять. Дело просто в том, что я, выехав в Японию в начале марта, вернулся домой в начале мая и, следовательно, с Вашим письмом встретился через два с половиной месяца. Затем, как это всегда бывает в таких случаях, встретился с новым обстоятельством, которое заставляло меня откладывать ответ со дня на день. И этим обстоятельством было самое главное, что могло содержаться в моем ответе: Академия наук уверяла, что скоро выйдет из печати 1 том (в 100 печатных листов!) Казахско-русского словаря!

Увы! Этот том, очевидно, не выйдет из печати в ближайшее время: над ним начали новую работу – исправления, дополнения и т.д.

Могу лишь заверить Вас, что как только он выйдет из печати, максимум через две недели Вы его получите. Пока удовлетворитесь неудовлетворительным Махмутовым и Мусабаевым...

Желаю успехов в благородном стремлении познакомить читателей Вашей высококультурной Родины с лучшими образцами литературы и искусства моего скромного родного народа.

С глубоким дружеским приветом
Габит Мусрепов

Алма-Ата, проспект Абая 51-53, кв. 18.

Если Вам понадобится образцы казахского эпоса, напишите, мне не трудно их прислать.

Г. М.

Вениамину Мачавариани

6 октября 1961 г.

Ответственному редактору журнала
Курьер Юнеско (на русском языке)
тов. Вениамину Мачавариани

7 сентября с.г. я имел встречу в Венеции с генеральным директором Юнеско В.Веронезе. В результате заинтересовавшей его беседы об экономических и культурных достижениях Казахстана, я просил его посвятить один из больших номеров «Курьера» нашей республике, на что он ответил полным согласием.

Вместе с тем, синьор В. Веронезе просил передать Вам, во-первых, его согласие на этот счет и, во-вторых, чтобы организация как текстового, так и фотоматериала прошла через Ваши руки.

Прошу Вас, глубокоуважаемый редактор «Курьера», довести эту идею до логического конца, а Союз писателей Казахстана, в свою очередь, приложит все силы, чтобы вместе с вашим аппаратом подготовить доброкачественный материал для этого номера.

С товарищеским приветом
Первый Секретарь Правления
Союза писателей Казахстана
Г. Мусрепов

г. Алма-Ата

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.264. Л.1
Машинопись

Насыр Фазиловқа

Насыр Фазилов жолдаска

Қадірлі інім Насыр!

Хатынды алып, «Қазақ солдатын» аударып болғаныңа қатты қуандым, көп-көп алғыс айтамын. Әсіресе, қазіргі жағдайда кейбір жеке сөздерді өзгерту керектігін

сезінгендігіне алғыс айтамын. Ондай жерлерін өз карауынмен түзетіп жіберуге түгел сенім беремін. Сонымен бірге «Қазақ солдатының» орыс тілінде ең соңғы шыққан изданиесін жібердім. Мұнда біраз түзетулер бар, соны да ескерерсін.

Өзбек декадасына қатысқаның үлкен қуаныш болар еді. Кәмелге айтарсын.

Сәлеммен,
Ғабит Мүсірепов

19/III-1962 ж.

КР ОММ.1864 Қ. 1 Т. 278 І.

Ангелу Тодорову

Дорогой друг Ангел Тодоров!

Прошу великодушно извинить, что безбожно запаздываю с посылкой просимого Вами материала. Только 6 августа вернулся из очередного отпуска. Зато, в искупление своей вины, материал посылаю с избытком – целых 4 рассказа! Первые два из них («Мать» и «Сон на яву») подобрал для того, чтобы болгарские читатели получили некоторое представление о прошлом казахского народа. «Алима» - тема патриотизма в годы войны, а «Конец волчьего брода» - это наше сегодня.

Все это на ваш суд и выбор.

Обращение и фотокарточку при этом прилагаю.

С братским приветом,
Ғабит Мүсірепов

8 августа 1962 года
Казахстан. г. Алма-Ата, Проспект Абая 51-53, кв.18

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.291. Л.2
Машинопись

Ангелу Тодорову

Главному редактору журнала
«Болгаро-Советская дружба» Тодорову А.

Дорогие друзья, читатели братской Болгарии!

Мое первое знакомство с вами состоялось в 1951 году 11 лет тому назад, когда Софийское издательство «Народная культура» выпустило на болгарском языке мою повесть «Солдат из Казахстана» в переводе Н. Драгоева.

Правда, наше знакомство прервалось на этом, за что я краснею перед вами. Дело просто в том, что я, как и многие писатели на земном шаре, немножко ленив, во всяком случае не бегаю по издательствам, чтобы продвигать свои книги.

Стократ благодарю моего друга писателя Ангела Тодорова, который настойчиво предлагал восстановить через редактируемый им журнал «Болгаро-советская дружба» прерванное мое знакомство с болгарскими читателями.

Но мы писатели Казахстана и Болгарии, еще больше должны краснеть за то, что очень мало успели сделать для взаимного ознакомления наших народов с достижениями наших литератур.

Пусть предпринятые журналом «Болгаро-советская дружба» шаги проложат тропинку, способную перейти в большую Болгаро-казахскую магистраль для широко двухстороннего перевода и издания наших литератур.

Габит Мусрепов
8 августа 1962 года

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.291. Лл.3-4
Машинопись

Раиса Мұхамедьяроваға

Қымбатты ММ, РР!

Әңгімені жер бетіндегі тұңғыш еркек Адам сияқты әйелге сөз айтудан бастайын. Адресің қайда? Менің дауысым саған жете ме? Мен саған адресіңді толық жаз деп

едім ғой. Саған қалай хат жазамын? Әрине, саған бәрі бір, өйткені сені ойлайтын, бір сәт те естен шығармайтын адам бар, ол сен үшін мәңгілік! Қазір ол сенен қашықта болса да сен туралы ойлап, сені сағынып мазасы кетуде. Сені іздеп таппай жаны жай табар емес. Сен жүрген қаладағы барлық қонақ үйлерге телефон соғып іздесе де таппады. Қайда жүрсің, менің Қара қызым! Кеткелі бір апта болды, хабарың жоқ, жеделхатпен үйге адресінді хабарла, өтінемін. Аэрофото ма, теле-космоспен бе тез хабар бер! Бұл үйде қалған сенің ең қымбат адамың үшін өте қажет. Сенің жаның қандай таза, ММ! (менің махаббатым деген сөз). Тіпті кейде сәбидей томпиып, өкпелеп қалғанда да өте сүйкімдісің. Кінәлі болмасаң да кінәлі жандай мойындай салатын әдетің ше?! Мұндай қылық көп адамда кездесе бермейді. Әйтеуір мені кінәлаудан қашан да аулақ тұрушы едің. Жалғыз адам ойшыл болады екен. Тезірек оралшы ММ. Саған үш нәрсе тілеймін: біріншіден ауырма, екіншіден жұмысыңның сәтті аяқталуын, үшіншіден өзіңнің сүйіктіңнің құшағына оралуды.

Мәңгілік сүюші *М.М.Ғ*
«Мәңгілік деген сөзді осы уақытқа
дейін ешкімге айтқан жоқ едім»

Н.М.-ды көргенім жоқ. Олардың сана сезімі төмен жандар екен, оларды тек жазалау керек. Айтарым ондай комағайлар аштан қиналсын!

22.09.62 ж.

КР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 І.
Баспаханалық нұсқа

Раиса Мұхамедьяроваға

Раечка!

Егер менен сұраса – шын бахыт, шын суға, шын адал жан кездестірген кезің болды ма десе, мен – болды, ол Раечкамен кездескен кезім, ол адал жан да жалғыз сол Раечкам болды дер едім.

Барынша беріліп жазған кітәбім соның ескерткіші,
куәсі болсын.

Ғабит Мүсірепов
31.10.1962 ж.

«Қазақстан әйелдері» журналы 1992 ж. №2

Раиса Мұхамедьяроваға

«Махаббат жоқ жерде, қуаныш та жоқ» деген. Амансың ба, менің ең қымбаттым, аяулым, жалғызым Раечка! Менің осы хатым Жаңа жыл қарсаңында сенің қолыңа тисе деп едім. Өйткені сенің бар ойың, көңілің, бүкіл назарың менде болсын деген ой. Сенің хатыңды алып мазасызданып отырмын. Сөздерің қандай ақылды. Сен күн сайын есейіп, ақылың толысып келесің. Саған жеделхат жіберіп, екеуміз Жаңа жылды Москвада қарсы алсақ деп едім, бірақ сені жұмыстан босатпас деп ойладым. Дәл осы минутта сені құшақтап, аймалағым келіп кетті. Бізді Африкаға жіберуге дайындап дәрігерлер тексеріп жатыр. Безгек, сүзек, тырысқақ ауруына қарсы екті. Басымыздан башпайымызға дейін тексеруде. Дәрігерлердің айтуы бойынша әзірге жүрек те, іш-құрылыс та жақсы. Мұнда жұмыс көп, ыстық жерге баратын болғандықтан соған өзімізді әзірлеп, әрі кітапханаға барып сол елдің мәдениетімен, әдебиетімен кеңірек танысып жүрмін. Осы хатты бүгінгі самолетке үлгерейін деп мәжілістің арасындағы үзілісте жаздым. Сау, сәләмат бол көріскенше, өз *Ғабитың*.

29.XII.62 жыл

ҚР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 І.
Баспаханалық нұсқа

Раиса Мұхамедьяроваға

Жан сыры

Бір данасын саған, бір данасы маған, үшінші данасы – екеуміздің қайсысымыз тұрақсыздық істеп, басқа

біреуге бұрылып кетсек соған.

Сіз «Шошала» романын оқыған боларсыз? Онда құдай шіркеуінде бес-алты Марокко солдаттарының бір жас қызды қалай басқандарын жазған ғой, есінде шығар? Бұл тағылықты қыздың шешесі өз көзімен көргені де есіңізде болар? Иә, ол бір шындық болатын. Бір ауыз коспасы жоқ шындық еді.

Сіз ұлы Горькийдің «Құс күнәсі» дейтін әңгімесін оқыдыңыз ғой? Онда да барлық жағдайлар өз атымен аталады емес пе? Шолоховтың «Тынық Донында» Григорийдің әкесін келіні Дария белінен қысып алып, құшақтайды. Алексей Толстойдың «Кек» деген әңгімесінде шпионка әйел Толстойдың соңынан қалмайды. Осының бәрі де шындық, коспасы жоқ шындық. Мен әйелдің мұндай қылығын ерлікке санаймын. Осындай нәрселерін жасырған ел өсе ме? Жоқ! Өспейді! Ол артта қалған елдің мінезі, үй құлдарының мінезі! Өсу жолы жасыруда емес, шындықты айтуда, өтірік ұялуда емес, турасын айтуда.

Сол шындыққа арнап мен өз басымдағы бір жан сырын алдына тартамын...

2

Мен әлдекімді іздегелі он бес жыл болды. Баладай сағынып, зарығып іздедім. Көшелерден де, жиналыстардан да, оннан да, солдан да іздедім. Таба алмадым. Телефон соғар, хат жазар деп күттім. Түсіме енер, әлдеқалай кездесер деп күттім. Кездеспеді.

Атын білмеймін, түсін танымаймын. Бірақ тек қана соны сағындым. Он бес жыл іздедім, он бес жыл күттім, ақыры бір жиналыста кездесті.

Қою кара шашын арқасына жайыңқырап жіберген. Мөлдір кара көзді ақ-сұрлаудан гөрі аққұбалау қыз екен. Жиналысқа кіріп келген бетінде көзім түсті де кірпігіне кірпігім ілініп қалғандай көзімді басқа жаққа аудармай қойдым. Жүрегім кеудеме сыймай, тулай берді. Бұған дейін таныспаған адамдар бір қарастықта, табысып қалғандай болдық. Мен одан көзімді аударғаным жоқ. Туралап қадалмағанымен қыздың көзі де ылғи мені жанай өтіп отырды. Мен солай ұғындым. Әрі-беріден соң қыздың адал көздері қаймықпай қарады.

Бұл қыз қалжактың адамы емес. Көздерінен барлық

жан-жүрегінің қалай соғып тұрғаны байқалады. Шын-ақ еліктің баласындай сергек те сезімтал бір ерке жан екен. Аққұба жүзі жұмыртқадай ғана сопағырақ, көзінің ақ-қарасы айқын да ашық, езу тартқаны естен тандырғандай екен. Адамнан ешбір зұлымдық күтпейтін ерке де нәзік жанды нәресте ме дерсің?

Батыс-Шығыс әдебиетінде мақтаулы сұлу қаракөз, қиғаш қас болып келуші еді, бұл қиғаш көз, қара қас екен. Әрі мөлдір қара көздерінің қарашығы да айырылмайтындай қара екен...

Мен ол жиналыста сөйлемеймін деген едім, тек қана сол қыз үшін сөйледім. Басқа не айтқаным есімде жоқ, сөзім сол қызға ғана арналды. Өзім де ешбір артық сөз, артық мінезге жол бермей, сол қыздың ой-мінезіне бейімделе сөйледім. Мүмкін, соның себебінен жаман сөйлемеген болармын.

Бірақ, ол күні таныса алмадық. Ертеңіне бұл жиналысқа тағы бардым. Қыз төрде отыр екен. Мен оған қарсы отырдым. Ол киноға түсіп жүретін адам екен, бұл күні сол жайлы сөз болды.

Үзіліс кезінде сол күні танысып та қалдық. Аты Рая екен. Мен Рая деген атты бірінші естіп тұрғандай қызықтым.

Келер күні Рая түскен картинаны әдейі алдырып көрмекші болдым да, Раяның өзін әдейілеп шақырдым. Рая келді, жақынырақ таныстық: мен оны машинамен қызмет орнына апарып салдым да, ертеңіне телефонмен хабарласуды өтіндім. Рая уәде етті.

Телефон арқылы сөйлесіп, азырақ бой үйреніскеннен кейін мен Раяны далаға жүріп қайтуға шақырып едім, Рая қарсы болған жоқ. [...]

5

Келесі кездескенімізде Рая маған өз өмірінің әртүрлі кезеңдерін, көп арқа тұтқан адамдардың жеке бастың құмарлығынан, бұқара мұратынан аса алмағандықтарын айтты. Бұл әңгімесі мені де ұстамдылыққа шақырғандай еді. Мен де көп уақыт өзімді-өзім жүгендеп ұстадым.

Араға әртүрлі жұмыстар түсіп, осымен екі ай өтті. Тек екі айдан кейін ғана екі жағымыз да еркін кеттік.

Біздің еркін кетуімізге бірнеше себептер болды. Ең алдымен Рая менің кездейсоқ құмарлықтан аулақ

екендігіме түсінді. Екінші, мен оған көркемөнер жолында риясыз дос, айнымас жолдас екеніме сенді. Үшінші, екеуміздің бар дүниеге көзқарасымыз ылғи үйлесіп отырды. Төртінші, менің идеал етер адамым өзі екеніне көзі жетті. Осыдан кейін біз еркін кеттік.

Рая сияқты тым таза, тым нәзік жан өтірік айта алмайды. Идеалым алдаған жоқ, таза күйінде, періште күйінде қалды.

Рая жас, мен жасамыс адаммын. Сондықтан, алғашқы кездерде көпке дейін етім үйренісе алмай, едәуір әурелендім. Жас дене, ыстық дене күйдіріп әкете берді. Қысқасы, он-он бес рет кездескеннен кейін біз ерлізайыпты адамдардай болып кеттік. [...]

Қазір біз бір-ақ адамбыз. Бір ғана жанбыз. Бірнеше күн көрісе алмасақ, азырақ өкпелесіп қаламыз. Бұртиып, әлденелерді ренжіп айтқан боламыз. Бірақ мұнсыз да сол сағыныш лептері.

Біз танысқанда жазғытұрғы кез еді, қазір күз болып қалды. Содан бері Раяның қыз-қылаң сұлу қылықтары, сұлу мінезі, сұлу денесі бір өзгерген жоқ. Еркек тойып кетеді, басқаны іздейді деуші еді, менде ондайдан ешбір белгі жоқ. Жалғыз ғана Раяны, Раямды көргім келеді де тұрады.

Тегі ғашықтық деген үлкен идеал. Қыздың жалғыз ажары ғана емес, мінезі мен ойы да, ойы мен бірге бойы да ойдағыдай келсе, ер адам сол қыздың құлы да, әкесі де, ері де, мәңгілік досы да болып қалуы керек. Шын сондай қыз ердің де шын жары, өзгермес досы, қайта жасартатын жан-серігі болып, өзгермей бірге жасауға тиісті[...]

Әрбір сұлу қыздың бірнеше жауы бар. Бірінші жауы – оның соңына көп адам түседі де, сұлу қыз дәл кезінде тандау жасай алмай қалады. Әсіресе, талғамы көп, есті қызға тандау жасау қиынға түседі. Осындай әрі-сәріде мерзімді уақыт кетіп, сұлу қыз бір кезде абыржып қалып, кате жасауы да мүмкін.

Екінші, көркемөнерде таланты бар сұлу қыз жұрт көзіне жарқ етіп ілігеді де, оннан-солдан сапырып сокқан мақтаулардан бірде болмаса бірде теріс байлам жасап қалуы мүмкін. Адам қасиетін бағалай білмес нандан қоғам – қыздың сырт сұлулығын дәріптей беріп –

ішкі сұлулығын өсіре алмауы ғажап емес. Мен жоғарыда ескерткен сөзімде Раяның творчестволық тағдырына, сенімді болашағына дұрыс бағыт беру керектігін ескертіп едім, амал не, ол жағынан ұстаз болғысы келген ой адамы әзір табылмайды. Ұстаз болады-ау деген адамдардың бәрі де Раяның өзіне тор құрып жүр.

Үшінші, көркемөнер дүниесін ылғи сезім толқыны деп тануымыз керек. Сүйсіз-күйсіз көркемөнер болмайды. Шығарма шын-ақ дарынды болса, жас артистканы ертіп әкетіп, сүймеспін деген адамын еріксіз сүйгізеді. Бұл жас қыздың сезімін ылғи қозғап, ылғи соған шақырады. Ең басты бір қауіп осында. Бұл жөнінде мен Раяның ой-санасының тереңдігіне, тазалығына сенемін. Оның үстіне ол көркемөнердегі сезім дүниесін ой ғана өсіре алатынын жақсы біледі.

Келешегі нені көрсетер, мен әзір ақыл-ойы сезімге жөндіретін адам Рая сияқты болмау керек, деймін. Жоғары интеллект, жоғары парасаттың жасы Рая осыны істей алмаса, ондай қызды біз тағы бір ширек ғасыр күтуіміз керек.

Жоқ, мен Раяның бойына кір жұғады екен деп ойлай алмаймын. Ол – тым сұлу жаралған жан. Нені болса да шар айнадай таза көрсететін жүзіне шаң жұкса, онда мен жан танымағаным! [...]

Әттең, замандастары, сырластары, сенгіш жасты қапыда қақпанға түсіре ме деп қауіптенемін. Рая тым сенгіш, тым үйірсек, үлкен достықтың адамы. Мен өмірімді осыған арнадым...

Рая маған түсіне кірген оқиғаны айтты:

- Екеуміз бірге, бір ресторанда отыр екенбіз, - деді Рая.

- Халық көп, музыка ойнап жатыр. Жұрт билеп жүр. Әлдекім мені биге шақырып тұр. Менің де билегім келеді. Сізге қараймын. Сіз билемейтін болуыңыз керек. Әйтеуір көңіл соғу мен іркілудің арасында біраз бөгеліс болды. Бір кезде Сіз мені құшақтап алып билеп кеттіңіз. Ұршықтай үйіріп, кейде тіпті көтеріп алып, дөңгелетіп әкетесіз. Мен өзімізді аспанда, басқалар жете алмас биікте сезінемін. Біз ұзақ билеп кеттік. Басқалары тоқтап, бәрі бізге қарап қалыпты. Мен өзімді ұмытқандай, бақытты

бір мезгіл құшағында билеп жүрдім. Екеуміздей сұлу билеген бір жан болған жоқ, - деп, көзін маған қадады. Жауап күтті.

Мен екеуміз өмірден бірге өтсек, қол ұстасып өтсек қана бақытты болады екеміз дедім. Бірақ, айтарым, одан да көп еді, кеудемді толтырып кеткен бақыт әнін сөзбен айтып жеткізе алмайтын халде едім.

Осы ойға Рая екеуміз біржола бекіндік, қой деп сенемін. Осыған бекінсек, көркемөнерден де, өмірден де, сенімнен де, ойдан да кедей болмаспыз деймін...

Ф.М.М.
1962 г.

ҚР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 І.
Баспаханалық нұсқа

Милославу Маноушеку

Здравствуйте, глубокоуважаемый друг
Милослав Маноушек!

Меня очень беспокоит чувство, что я в чем-то виноват перед Вами, виноват в прекращении нашей дружеской переписки в течение почти целого года. Если это произошло с моей стороны, то прошу глубоко извинить меня. Вполне может быть, что я, будучи постоянно в разъездах, не ответил Вам или не встретился с Вашим письмом. Но такого случая вроде бы и не было. Я очень высоко ценю Ваши усилия глубже знакомить читателей братской Чехословакии с лучшими произведениями казахских писателей и то, что сделано в этом смысле у Вас, заслуживает глубокой признательности.

Прошу Вас, дорогой друг, во-первых, ответить мне по этому поводу, во-вторых, у писателей Чехословакии наверняка есть законные претензии к нам, я прошу Вас сообщить мне об этом и в-третьих, если это не затруднит Вас, в двух строчках сообщить, как реализуется Ваш обширный план по переводу казахской литературы на языки прекрасной Чехословакии. Если вышли из печати

какие-нибудь издания, надеюсь, Вы не откажете мне в просьбе выслать их мне по почте наложенным платежом.

С товарищеским приветом,
Ғабит Мүсірепов

Адрес г. Алма-Ата, проспект
Абая, 51-53, кв.18
1962 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.263. Л.3
Машинопись

Әзілхан Нұршайықовқа

Қадірлес Әзілхан жолдас!

Мен сізге Сильвестр Тагораның бір әңгімесін аударып жіберіп отырмын: күшті әңгіме. Аударманың жеделдеу ритмі автордың өз стиліне жақындатудан туып отыр. Автор жаңашыл ізденгіш, өте шебер ақын. Империализм отаршылдығынан азат болу күресінің беделді қайраткері. Автордың өзі туралы да бір-екі ауыз сөз қостым.

«Қазақ әдебиетінің» жақын арадағы бір санынан орын беруіңізді сұраймын.

Ғабит Мүсірепов

P.S. Қолжазбаның өзіме қайтарылуын сұраймын.

Ғ.М. 17.01.1963

ҚР ОММ. 2209 Қ. 1 Т. 330 I.
Қолжазба

Забежанскому Н.Х.

Председателю республиканского объединения
«Казсельхозтехника» при Совете Министров Казахской
ССР товарищу Забежанскому Н.Х.

От депутата Верховного Совета Казахской ССР,
писателя Г.М. Мусрепова

Во время встречи с избирателями, колхозники колхоза «Красные партизаны» /Урджарское производственное Управление, Семипалатинской области/, расположенного на самом пограничном уголке Тарбагатая, настойчиво просили меня помочь в приобретении станка. Значение станка для колхоза, имеющего приличную производственную мощность, я не стану описывать - оно куда более известно Вам, чем мне.

Прошу Вас в первом полугодии 1963 г. выделить для этого колхоза один станок.

С просьбой
Г. Мусрепов

7 марта 1963 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.260. Л.1
Машинопись

Дуйсенову Е.Д.

Председателю Алма-Атинского городского Совета
депутатов трудящихся
товарищу Дуйсенову Е.Д.

От депутата Верховного Совета
Казахской ССР
Мусрепова Г.М.

Представляя при этом большой материал о бездушном отношении к судьбе рядовых людей, прошу Вас лично уделить время и внимание на ознакомление с глубиной страдания не только их самых, но и главным образом, троих детей, чахнувших в этой обстановке.

Врач-изобретатель* с 1958 года не может получить квартиру. Дети страдают в темном подвале с земляным полом, где днем и ночью живут при электрическом освещении.

Наконец, их просто выгнали на улицу!

Прошу Вас, товарищ Дуйсенов, вне очереди представить этим многострадальным людям квартиру хотя бы из двух комнат с кухней и прочими удобствами.

Г. Мусрепов
30 мая 1963 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.259. Л.1

Раиса Мұхамедьяроваға

М.М. Қ.Қ.!

Қазір біз Индиядамыз. Бір-екі күнде Москвада боламыз, самолет күтіп жатырмыз. Сағындым, жаным сенде екен. Ендігі әрі ешқайда ұзап кетпеуге ант етемін!

Мәңгі сенің *Ғабитің*,
26.07.63 ж.

ҚР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 І.
Баспаханалық нұсқа

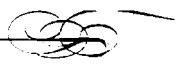
Раиса Мұхамедьяроваға

Періштем менің! Сенің «Бүркітің» үйде, қанаты талмай ұшып келді. Сен жұмыста екенсің. Үйге тез келуіңді тағатсыз күтіп отырмын. Түстен кейін мені самолеттен қарсы алған адамдар үйге келеді. Қонақтарды қарсы алуға дайындық жасау керек болар. Жол жүріп келіп демалмады деп маған ренжіме, сен бар жерде мен шаршаймын.

Өз *Ғабитың*
23.09.63 жыл

ҚР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 І.
Баспаханалық нұсқа

* Имя не указано

Раиса Мұхамедьяроваға

Қара қыз!

Жыл жанара берсін, бағытымыз өзгермесін де өңі кетпесін. Жаңа ғана келдім, телефонға заказ бердім, саған хат жазуға отырдым.

Шалың,
1.01.1964 жыл

ҚР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 І.
Баспаханалық нұсқа

В Секретариат правления СП СССР

Секретариату правления Союза писателей СССР

Как одно из важных мероприятий по подготовке к Третьей конференции писателей Азии и Африки в Индонезии, вношу предложение предпринять издание большой серии произведений современных писателей этих стран под названием – «Большая Афро-Азиатская библиотека».

Библиотека может состоять из 100, 250, 500 и более названий на русском языке и на языках народов СССР и завершена изданием в течение 4-5 лет.

За послевоенный период в московских и республиканских издательствах, а также в журналах и газетах были опубликованы сотни произведений писателей стран Азии и Африки. Хотя выбор их не всегда был удачен, но сделано все-таки много.

Однако эта большая работа остается неизвестной в зарубежных странах.

Если из всего изданного у нас за последние 15-20 лет отобрать наиболее значительные книги и издать их отдельной серией, то это послужило бы, на мой взгляд, хорошим вкладом в литературное движение Афро-Азиатских стран в деле пропаганды и поощрения современной прогрессивной литературы.

Само собой разумеется, что мы могли бы привлечь к обсуждению плана издания, отбора авторов и книг са-

мые широкие круги писателей разных направлений этих стран.

Если Секретариат одобрит данное предложение в принципе, то можно было бы приступить к разработке плана его практического осуществления.

Прошу согласия.

Г. Мусрепов
Секретарь Правления
Союз писателей СССР
“ ” января 1964 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.289. Л.1

В ЦК Компартии Казахстана

14 июля 1964 г.
ЦК КП Казахстана

Мы поддерживаем предложение участников совещания штурма рейхстага. Ходатайствуем в связи с двадцатилетием победы Советских Вооруженных сил во второй мировой войне присвоить Р.Кошкарбаеву и Г.Булатову звания Героя Советского Союза.

Г. Мусрепов,
член ЦК КП Казахстана,
депутат Верховного Совета Казахской ССР,
первый секретарь правления Союза писателей Казахстана

Г. Мустафин,
депутат Верховного Совета СССР, писатель

И. Шухов,
депутат Верховного Совета Казахской ССР, писатель

А. Тажигаев,
член Президиума Верховного Совета Казахской ССР,
писатель

ЦГА РК. Ф.2333. Оп.1. Д.397
Автограф

Матери Дине и дочерям

Дорогие мои,
Райханочка, Марочка, Розочка Галочка и Мама!

25-VIII прибыл на курорт, испытав в пути все прелести непродуманного путешествия. «Местов», как известно там, в вагоне не было. К моей бессонной ночи прибавилось еще 36 часов, в положении индийского бога. Слова Богу, прибыл наконец. Рук, ног не сломал. Небольшие потери имел от этого проклятого расстройств желудка, кроме того потерял в вагоне червового валета и колода вышла из строя. Таким образом, может быть, потерю дохода – в сумме 15 копеек в день от преферанса. Палата моя состоит из трех стен без окон, без малейшей отдушины, без двери, с аркой в коридор, где лежат 67 больных. Настоящие потери, мне кажется, начнутся в дальнейшем ... Может быть, в неожиданных размерах. Так что, если получите от меня телеграмму о посылке мне одежды, пришлите все мое дранное, грязное и не потребное (охотничье)... Здесь в моде именно такой стиль.

Кормят не плохо – из алюминиевой миски, ложки, тарелки. В общем живем на цветметалле.

С завтрашнего дня начнется лечение: Рапа (соленая вода), грязь, массаж. Грязь отличная и грязная. Говорят человек пропитается ею на 6 месяцев (одежда на всю жизнь); очевидно, меня спасет эта самая полотнянная тряпка. Зато холодная ночь!

Словом, все в норме и в отличном порядке. Поэтому, сомневаюсь, чтобы я останусь до конца сезона. Меня удержит единственная вещь – трудно попасть на поезд. Передайте всем, что работать здесь абсолютно не мыслимо: и днем нет света и ночью его нет.

Живите богато, но берегите денег.

Целую всех.

Папа
26-VIII-64

Константину Воронкову

1 декабря 1964 г.

Дорогой Константин Васильевич!

Направляю Вам лично заявление писателя Дж[ума-бая]. Ташенова. Суть дела подробно изложена в его заявлении. От себя добавлю лишь следующее: обвинение, предъявленное ему при исключении из Союза писателей, не стоит выеденного яйца. Подумаешь какой грех – четыре предложения в журнальной статье совпали с четырьмя предложениями руководителя диссертационной работы. Тут сыграла свою роль, конечно, проклятая беспочвенная групповщина, межусобица и пр.

Прошу ускорить рассмотрение заявления Дж. Ташенова. Дело в том, что он автор сценария фильма «Сказ о матери», выдвинутого Казахстаном на соискание Ленинской премии.

Если затянется рассмотрение заявления Дж. Ташенова, мы к началу работы Ленинского комитета, возможно, будем вынуждены его принять в Союз писателей Казахстана заново с восстановлением прежнего стажа.

С приветом,
Г. Мусрепов

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.258. Л.1
Машинопись

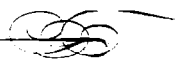
Геннадию Осипову

1964 г.

Главному редактору репертуарно-редакционной коллегии
Управления театров Министерства культуры СССР
тов. Осипову Г.В.
На Ваш № 1-987/4

Дорогой Геннадий Владимирович!

Прошу извинить, что так долго не отвечал на приглашение Союза писателей и Министерства культуры

СССР принять участие в закрытом конкурсе на лучшую пьесу к 50-летию Великой Октябрьской Социалистической революции.

Дело заключалось просто в том, что нелегко было решиться на такое ответственное творческое заявление. Сейчас решение принято: буду непременно участвовать.

Название задуманной мной пьесы – «Рычаг Архимеда».

Действие пьесы происходит на большой стройке в одной из получивших независимость арабских стран. Борьба разворачивается вокруг проблем – от какой, капиталистической или социалистической, стран получит в кредит и кому поручить стройку. Замысел мой, как мне кажется, прост и ясен, он заключен в названии пьесы. Хочу лишь подчеркнуть, что такая пьеса, если она удастся мне, будет иметь значение для всех Афро-Азиатских стран, борющихся за экономическое и культурное освобождение от колониальных цепей империализма.

С приветом,
Г. Мусрепов

Р.С. Договор на написание данной пьесы я заключил с Министерством культуры Казахской ССР.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.268. Лл.1-2
Машинопись

Қызы Гаухарға

8 сәуір 1965 ж.

Менің алтын қызым, Гаухарым!

Папam бұл хатты Москвадан жазып отыр. Мен сенің күлкіңді, мойныма асылып бетіңді басыма тигізіп иіскелегеніңді сағындым. Менің кішкене ботам, хатты мамана бер. Бірақ ол үшін мандайыңнан, бетіңнен... сүйгіз, әбден жалынсын саған.

Сен мамана айт, әкең оны өте жақсы көреді. Жақсы көргені соншалық оның жүрегі тынымсыз соққан са-

малдай лүпілдеп тұрады, шамасы сағыныш сезімі болса керек.

Сен мамаңа айт, ол ең сұлу, ең мейірімді жалғыз әйел жер бетіндегі. Папаң сол үшін оны мәңгі сүйеді, ол өмірлік серігім. Сен ренжіме, папаң бірінші Қара қызын жақсы көреді, сосын сені. Жапонияға көектің 10-да сағат 10-да ұшамыз. 8 сағат поезбен, сосын екі тәулік пароходпен жүреміз. Ол жерде мен 21 күн боламын, яғни Токио қаласында, Қара қыз, сен кешір, бұл хатым Гауһарға арналды. Қызымды, сені сағындым. Хатта жазылған сөздерім жүрегімнен шыққанын сезерсің. Бәріне сәлем айт. Айтпақшы, «Ана Жер-Ана» келесі жылға қалдырылды. Майқанова, Шарипова, режиссер жайлы пікірлер жақсы, Римова - ??*

КР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 І.

Баспаханалық нұсқа

Раиса Мұхамедьяроваға

8 сәуір 1965 ж.

Амансың ба, менің жалғызым!

Бүгін таңертен Гауһаржанның атына сендерге хат жазып едім. Сөйтсе де саған айтам деген бірер ойым айтылмай қалған сияқты болып, күні бойы мені мазалай берді. Міне, түрлі жиналыстардан қол босап, сол мазалаған ойларымды саған қағаз арқылы жеткізуге тағы отырдым.

Біріншіден, аман-есен жүрмін, денсаулығым ойдағыдай. Екіншіден, қатты сағынып жүрмін, құдайдан сұрайтыным күніміз ерте батып, түніміз мезгілсіз тұтылмасын. Үшіншіден, сен «Ана Жер-Ана» жайлы білгін келетін шығар. Оны комиссия мүшелері келесі жылға қалдырды. Сыйлыққа Шарипова, Майқанова, қоюшы-режиссер ілігетін түрі бар. Биыл өтсін деп қақшиып тұрып алатын адам болмады. Серкебаев келмей қалды, ал мен әдебиет секциясындамын. Сөйтсе де пленумда келесі жылдың тізіміне кіргізуге күш салдым. Дауыс берерде жазушылар – Смирнов, Симонов,

* Түпнұсқада осылай

Паустовский, А. Кулешов, К. Кулиев, И. Андронкинов, Ю. Марцинкявичус, театр мамандарынан – Заводский, Мордвинов болды. Кинодан «Гамлет», «Тірілер мен өлілер» трилогиясы жаксы бағаланды. Кейбір шығармалар бір ауыздан қабылданды, ал енді біріне ескертулер, пікірлер айтылуда. Ең соңғы шешім дауыста ғой. Ол көкектің 13-де басталады. Әзірге негізгі жұмыстар бітіп, шешуші түйін 13-не қалды. Әркім өз бақытынан көрер.

Қаламдас достардан Соболевті, Берді-ағаны көрдім. Саған шексіз сәлем айтып жатыр. Олардан басқа Бокковты, Татьяничеваны, Штокты, тағы басқаларды кездестіргенім жоқ. Телефон соғуға да уақытым болмады. Оларды 1-Май мерекесімен құттықтауды ұмытпа. Сенің дайындыққа барып жүргенінді естіп қуандым. Студияда кешкі жұмысқа қалуға тырыспа, оның орнына үйге келіп демал.

Ботаканым өсіп келе ме? Ақылы кіріп, жылауды азайтты ма? Жалғыз өзің оның жұпар иісін иіскеп рахаттанып жүрсін ә? Қымбаттым, саған тапсырма мынау. Май қарсаңында маған ұзақ етіп хат жаз.

Адресім: Москва қаласы, Воровской көшесі, 52 үй.
ССРО Жазушылар Одағы, Инкомиссия,
Мүсірепов Ғ.

Енді сенің жағдайың жайлы. Ақшаң бар ма, қысылып жүрген жоқсың ба? Керек болса Жұматайдан ала тұр, береміз ғой, немесе Мұстафиндерден ал, қиналып қалма. Байқауға бара жатырмын, жұрттың жиналуы қиын. Ертең кешкі 9-да телефон соғамын.

Әдеттегідей сүйдім, өзіңнің мәңгілік

Ғабитін
8.04.65 ж.

Үш театрда болдым. Үлкен театрда, Моссоветте және Колонный залда. Сонда әлем-жәлем киінген келіншектерді, не бірде-бір моншақ таққан жас әйелдерді кездестірмедім. Қазір әйелдерде қарапайымдылық модаға айналған сияқты.

ҚР ОММ. 2282 Қ. I Т. 149 I.
Баспаханалық нұсқа

Иосио Нозаки-сану

Глубокоуважаемый Иосио Нозаки-сан!

От души благодарю вас за присланные мне замечательные фотокарточки, они освежили в моей памяти ряд чудесных картин из жизни Японии. Вы, конечно, понимаете, что для меня дорог каждый миг встреч в Вашей чудесной и гостеприимной стране, тем более в Университете Васэда или проводы в порту Иокогама.

Еще раз благодарю Вас лично, и прошу передать мой горячий привет, если кого-нибудь увидите из Общества новой Японской литературы, а так же профессору Курода-сан, с кем Вы, кажется, встречаетесь гораздо чаще.

Желаю Вам успехов в работе, благополучия и счастья в личной жизни.

С сердечным приветом друга,
Габит Мусрепов
8 июня 1965 года

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.272. Л.1
Машинопись

Тацуо Курода-сан

г. Алма-Ата. 20 января 1966 г.

Глубокоуважаемый профессор Т.Курода-сан!

Как Вы обрадовали меня своим новогодним поздравлением, и как Вы заставили меня краснеть за то, что я не догадался тоже самое сделать в свое время! Очень надеюсь, что в дальнейшем, если Вы согласны, ничто не будет мешать нашей двухсторонней переписке (заверяю Вас, что мне иногда удастся преодолеть свою лень).

Я, также как и Вы, считаю, что нам необходимо серьезно поработать, чтобы по-настоящему укрепить и сementировать дружбу между нашими писателями и народами. Во время приезда японских писателей в г. Москву я лежал в больнице и не имел возможности при-

нять участие как в работе симпозиума, так и семинара. Поэтому мне неизвестно с каким настроением вернулись домой наши друзья из новой японской литературы. Буду Вам весьма благодарен, если Вы об этом напишите мне пару строчек. Кроме того прошу Вас передать мое личное извинение и сожаление Такэи-сан, Нома-сан, Хара-сан, Мидзуно-сан и другим, с которыми я не имел честь встретиться в Москве.

Сердечный привет передайте Вашей милейшей супруге.

Габит и Рая Мусреповы

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.273. Л.1
Машинопись

Раиса Мұхамедьяроваға

1 сәуір 1966 ж.

Қымбаттым менің, Қара қызым менің! Сені дүниеге келген көмекшіңмен құттықтаймын! Денсаулығың, жалпы жағдайың қалай? Сенің қиналмай жеңілденгеніңе қатты қуанып отырмын. Қызымыз қалай, мазалы ма? Қызынды құшақтап сонда біраз демалып ал. Мұнан шыққан соң саған маза болмас, менің жалғызым! Асыға күтемін екеуінді, беттеріңнен сүйдім, жалғызым! Мен үшін ана шарананың мұрнынан сүй!

Сәлеммен, өз *Ғабен*,
I-көкек, 66 жыл

ҚР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 I.
Баспаханалық нұсқа

Ефиму Арону

Дорогой Ефим Ефимович!

В тексте «Амангельды» слишком много «Ленин, Ленина, Ленину»... Нельзя ли их хотя бы частично заменить другими словами. Не имея представления о так

наз[ываемой] артикуляции, я не стал их трогать. Чем меньше «красных», т.е. дутых слов, тем, конечно, будет лучше.

Во всем остальном, очевидно, придется мириться с тем, что в свое время было дано авторами.

Приветом,
Г. Мусрепов
7.VI.66 г.

ЦГА РК. Ф.1807. Оп.1. Д.167. Л.1

Раиса Мұхамедьяроваға

Қымбатты Қара Қ. Қара қыз!

Осыдан Қ-дан басталатын төрт сөзде менің саған деген барлық айтар асыл сөздерім сияды. Ешкімге ешқашан айырбастамас жалғызым, сен менің дәл қазіргі жағдайымды, көңіл-күйімді көрсен?! Үйге кеткім келеді, ештеңеге зауқым соғар емес. Түсіме жиі кіріп жүрсін, бөпелі боламыз ба? Алыста жүрсем де бар есіл-дертім, жаным сенімен бірге. Самолетпен ұштық, одан түсіп пароходқа келдік. Қазір жағада тұрмыз. Енді 10 минуттан соң пароход жүреді. Бұл жақ салқындау екен, күздік пальтомды алмағаным өкіндім. Қараша айының ортасында бұл жакта 30-32 градусқа дейін аяз болады дейді.

Гауһарға қара, ол Бота ғой оны ренжітуге болмайды. Беттеріңнен сүйдім, тағы көп, көп сүйдім, сені... өз Шалын.

31.X.66 ж. Находка

КР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 І.
Баспаханалық нұсқа

Ілияс Омаровқа

16 қараша 1967 ж.

Ілияс!

Киностудия (Ред. – худ. совет* қазақтары) «Жібекті»
үлкен қуанышпен қарсы алды.

* Ред. – худ.совет – редакциялық көркемдік кеңес

Екі түрлі елеулі ескертпелері бар:
1) Базарбай – Қарабай болып кетпесін;
2) Төлеген мен Жібек тез ұғынысып қалған сияқты...

Ауырып ештеңе қыйратпайтын адамдардан осы екі жайды, ойласып бер деп тілек етемін.

Тағы неменелері шалғай – шалыс тұр екен, оны да айтарсың.

Ғабит
16.XI – 67

Р. С. Дүйсенбі күні қолжазбаны қайта бастыруға беретін едім, соған дейін оқып берерсін. *Ғ.М.*

ҚР ОММ. 2066 Қ. 1 Т. 309 І. 8 П.
Қолжазба

Мұхаметжан Қаратаевқа*

18 қараша 1967 ж.

Ж.Музафаров 88 беттік қолжазбасын маған жіберіпті.

Менің шығармаларым туралы жазған соң, мүмкін, менің есімде болсын деген болар.

Мен мұны не қыларымды, қайда жіберерімді біле алмағалы айлар өтіп барады.

Мүмкін, сен бір ретін табарсың деп саған жіберіп отырмын (авторына жақсы-жаман деуге қиын ғой маған). Жақсы болса бір жерге бастырасың ба? Қайтесің, өзін шеш.

Сәлеммен, *Ғ.Мусиренов*
18.XI.1967 ж.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 543 І. 1 П.
Қолжазба

* Қазақстан жазушылар одағының сын комиссиясының бастығы

8 қаңтар 1968 ж.

Ілияс!

Атың аталған сайын алды – артында тағы бір сөздер тұратынын сезінетін боларсың, еркекке еркек ол сөздерді жаза да алмайды, айта да алмайды. Әйел болса жазбай да қала алмас еді, айтпасына шыдай да алмас еді, қысқасы әңгіме сол сөздер жайында.

Ал, ауыл түгел аман, түгел сенің тез сауығып, тез ауылға оралуынды тілейді. Жазушылар, ғалымдар, сахна, экран адамдары, мемлекет, партия қайраткерлері сен бір достасың көп адамсың ғой, бәрі де жан – жүрегімен сұрастырып отырады.

Операция жақсы өткенін естігенде қуанысып қалдық. Температуран отыз тоғызға айналақтап қалғанда тек ғана сенің еркектігіне сенім арттық. (Ғабиден болса отыз алты жарымның айналасында ақ тыркыйып жатар еді)*.

Жаңа жыл қарсаңында телеграмма беруге неше рет оқталсамда, температураға сәйкес сөздер таба алмадым. Ауыр халыңды елемеген болып, дарақы сөздер де жаза алмадым. Жан ауырғандықты аңғартар есіркеу сөздерге де бара алмадым. Кереуеттен тістесіп ұстап шыдап бағар, деп сендім, ақыры сонымыз дұрыс болған сияқты.

Жұмыртқа жепті, қымыран ішіпті. Өзі тұрыпты, жүріпті, ет жепті, деген қабарың келіп жатыр. Бұл енді, әр қайсысына бір – бір бокал көтеретін мінез.

Таза арықсың ғой сен. Ауыруыңмен де көптен сырлассың, ендігің азды – көпті қоң жинап алып, ауылға тезірек қайтуды ойлау болар, деп сенеміз. Бір жаман мінезің ауыруды елемей тез тұрып кетуші едің, оны бұл жолы қойғаның жөн болар. Жұмыс деген өз аяңымен жүріп жатыр, қайғыратын еш нәрсе жоқ. Үй – ішілік жайларында байырғы қалпында. Асығарлық күйзеліс жоқ, атымен жоқ.

* Құрдас қалжыны

Бұл жақтағы жалғыз жаңалық - өздері ұйықтап жатқанда Ғабиденнің батереясы жарылып кетіп, аяқ киімдері еденге жабысып қатып қалыпты. Қазір он екі күн үйінен шыға алмай жалаң аяқ отыр. Мұрын жалпы-ып кеткен. Жиырмасыншы жылдарда талдың қабығына бояған, шикі теріден тіккен бір қазақы бұзау бас етіктер болуші еді ғой, тап сондай. Ауыз да сол етіктердің бірінің жазғы тұрғы ырбиюы сияқты. Естіген боларсың, энеугі суықтарда далада түкіріп қалғанда резенкеге тізген бір жақ тістері түгел ұшып кетіпті... Оның аржағында ауыздың, қандай болатынын білесің ғой... Биыл кәрі би-еде маңына жолатар емес.

Ал енді тез сауық. Төрт бұрышты үстелдің бір қабырғасы бос тұр. Сәлеммен Ғабит.

Абылай мен Сакен суреттерін жібердім. Кейін бір уақытың болғанда Ғабидендей қазақтың кайдан пайда болғанын ойланарсың дедім.

ҚР ОММ. 2066 Қ. 1 Т. 309 І. 13-14 П.
Қолжазба

Тоцуо Курода-сану

г. Алма-Ата. 21 марта 1968 г.

Дорогой друг, профессор Курода-сан!

Неоднократно побывав в вашей прекрасной, по-особому гостеприимной стране, имея много друзей среди японских писателей, ученых и общественных деятелей, я долго искал форму выражения своих дружеских чувств к вашему народу.

Наконец, кажется нашел эту форму: написал три маленьких рассказа, пусть отдаленно рисующих духовную силу и волю вашего народа. Они были опубликованы на страницах нашей литературной газеты «Казах адабиети» и Московской «Литературной газеты» (28.II.68г.).

Их посылаю Вам как мой первомайский привет. Буду рад, если они понравятся Вам и моим взыскательным японским друзьям-писателям.

Сердечный привет и первомайское поздравление Вам лично и Вашей супруге Яоко-сан. Желаю здоровья, счастья и успехов в жизни.

Искренне Ваш,
Габит Мусрепов

Мой адрес: СССР, г. Алма-Ата, проспект Абая, 51/53, квартира 18.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.273. Л.2
Машинопись

Николаю Бажану

С праздником Первого мая!
Дорогой Николай Платонович!

В аспирантуре Киевского государственного университета им. Т.Г. Шевченко обучается Жумаханов М.Ж., которым подготовлена диссертация на тему: «Структурно-генетический анализ категорий «внутреннее» и «внешнее» в познании живых систем».

А что это такое, я, конечно, не знаю, но думаю, что это какая-нибудь мудреная штука, в чем может разобратся только ученый муж, как Вы.

Прошу Вас, ознакомиться с содержанием работы упомянутого товарища, и, если она окажется полезной, помочь соискателю Жумаханову М. в защите.

С дружеским приветом,
Габит Мусрепов

28 апреля 1968 г.
Алма-Ата, Абая, 51/53, кв.18.

Жумаханов, конечно, будет проситься к Вам на прием.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.255. Л.1

Поздравительная телеграмма

Алма-Ата Калинина 77 квартира 11
Мукановым Марьям, Сабиту

Поздравляю с рождением нового человека. Передайте ему мой дедовский поцелуй.

Габит

ЦГА РК. Ф.1634. Оп.1. Д.280. Л.242
Машинопись

Әшім Махмұтовқа

Әшім!

Амандық-саулықта боларсыздар. Бізде де солай, түгел аманбыз - саумыз.

Бұл жолы, сол маңайдағы бес-алты ауылдар үшін үлкен қуаныш келе жатқанын хабарлап отырмын: Сәбит, Жәнажол, Октябрь, Қарағамыс, Жалтырша – бәрін қосып бір жаңа совхоз құрылатын болды. Егін салатын, қара мал өсіретін совхоз құрылады. Қапар бар, Қанатбек бар, тағы басқалармен ақылдасып Қонаев жолдастың атына хат жазып едім, кеше, қабылдап, қолма-қол шешіп берді. Қазір ауыл шаруашылық министрі мен Солтүстік Қазақстан обкомының бірінші хатшысы Демиденкоға телефон соғып, іске кірісіндер, тез бітіріңдер деп тапсырыс берді. Енді Жәнажол – совхоз орталығы болар. Мектеп-интернат салынар. Құрылыс жалпы күшейер. әр жерге бытырап кеткен адамдарын қайта жиналар. Тек егін салатын, мал өсіретін сияқты жұмыстарына құдай береке берсін. Ең алдымен сол төрт-бес ауылдың адамдарына ұйымшылдық, еңбек сүйгіштік берсін. Маған Уәли бастаған он шақты қарттар ел азды, жұрт тозды деп хат жазған еді. Мәселе осылай күрделі түрде шешілетін болды. Шалдарға айтарсың...

Үй ішіне түгел сәлем. Сұрағандарға сондай көп-көп сәлем.

Ғ.М.

28 февраль 1975 жыл

Ғ.Мүсіреповтың Жәнажол ауылындағы мұрағаты қорынан

Кунаеву Д.А.

Срочная телеграмма

Дом правительства
Члену политбюро ЦК КПСС,
Первому Секретарю ЦК КПК,
выдающемуся деятелю Партии и Государства,
дважды Герою Социалистического Труда
Динмухаммеду Ахметовичу Кунаеву

Я старый писатель, всегда откликавшийся на успехи Республики, не знаю таких грандиозных побед, которые красочным узором легли на карту Казахстана, что достигнуто под вашим руководством. Поздравляю эталонным миллиардом. Поздравляю второй Золотой Звездой. Обнимаю, ваш Габит Мусрепов.

Г. Мусрепов

Поезд № 7
8 октября 1976 г.

ЦГА РК. Ф.2295. Оп.2. Д.120. Л.1

Ғабиден Мұстафин мен Әбжаппар Әбішевке

Ғабиден, Әбжаппар!

Жетпіс бесті артқа салып алғаннан кейін, кейбір жайларыңды ойлау да керек сияқты көрініп, осы хатты екеуіңе «Өсиетнама» ретінде жазып отырмын. Орысша «Завещание» болу керек.

Дегенмен бұл соңғы айтардың соңғы тарауы ғана. Жазушының негізгі аманаты шығармалары жайында болу керек қой, бұл ол емес: семьялық-жабайы мұрагерлік жайлары. Мұхтар айта беретін «Кәрі арқардың өрісі қысқара береді деп» туған ойлардың ұқшқыны. Артымда семьялық жанжал-дау болмаса екен деген қауіп барлығы.

Менің қазіргі заңды әйелім – Ғазиза. Бұл кісіге кездейсоқ емес, ойланып барып үйлендім. Наразылығым жоқ, жақсы күтеді, ұрыс-керісіміз жоқ, үй ұстай біледі, ризамын.

Бұл кісінің бір-ақ міні бар, - айыбы емес міні. Бұл – пұшпағы қанамаған әйел. Балаға деген аналық сезімі де жоқ, жылылық деп аталатын мейірімі де жоқ.

Менің Раядан туған екі қыз балам бар, бірі он үште, екіншісі он екіге шықты. Мен сол екі қызымды жақсы көремін, әкелік жауапкершілігімді де есімнен шығара алмаймын. Қыз балалар үшін 12-13 жас деген ата-анасына үлкен жауапкершілік артатын кезең. Оқулары жақсы, спортқа да жақсы, талантты дерлік балалар. Осы балаларымды Ғазиза үйге жуытқысы келмейді. Мен көп болса айына екі рет (жексенбі күні) бірнеше сағатқа барып қайтамын.

- Көп келмейсің, көп отырмайсың, - деп өкпелеп қалады. Осы жайларымыз қазір драмалық күйде. Мен олай-пұлай болып кетсем, трагедияға ауысып кете ме деп қауіптенемін.

Мұндайға бас себеп нәрсе артында не қалды, соны бөлісуден басталады ғой. Осы жөнінде сендерге мынадай бір аманатты ертерек тапсырып қойғым келеді. Менен не қалса да, соны былай бөліп берсеңдер деймін:

Ғазизаға отыз процент.

Ғайһар мен Гүлнараға қырық процент.

Ғалия, Роза, Райхан, Әшім төртеуіне отыз процент.

Ғазиза Еңбек Ерінің әйелі – заң бойынша персональ-ный пенсия алатын болар. Үлкен қыздарым өз алдына үй болды. Ең кіші балаларым әлі жас, аяқтанып кеткенше, жоқшылыққа ұшыраспаса екен деймін. Олар менің фамилиямда – Мүсіреповалар.

Мүмкін екеуің күлерсіндер маған, күле беріндер. Мен өлім тілеп отырған адам емеспін, өле қоярмын деп қауіптеніп жүрген де адам емеспін. Ондай халге жетсем алдымен еңбектерім жайын жазар едім. Мына бір үй ішілік мәселе барған сайын шиеленісіп бара жатқан соң, сол мұнымды амалсыз жазып отырмын. Оның өзі жіпке тізе берсең таусылмайтын, күнде бір тық етіп қалып

болашағының белгісін беріп келе жатқаны амалсыз жаздырып отыр.

Қош, көріскенше күн жақсы.

Ғабит
22.5.77
«Москва» 6.30

P.S. менде сақтық кітапшасы үшеу: академияда, екеуі Калинин-Фурманов бұрышында. Мұның біреуі «срочный», біреуі жалпы.

ҚР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 І.
Баспаханалық нұсқа

Сапар Байжановқа

Сапар!

1885 ж. Қарамолада бес дуанның съезінде қабылданған «Ереже»ні беріп жібердім.

1. Ескіше білетін біреуге түгел жана алфавитпен көшіртіп аларсың да бастырып шығарарсың. (Көшірмесін мұқият қарау керек болар).

2. «Ереже» әуелі орысша басылған, Қазан университетінің архивінен сол түпнұсқасын да алдырғаның дұрыс болар.

3. Бұл өзі өте мағыналы нәрсе ғой, екі тілде де басылып шыққаны үлкен еңбек болар еді (басқа көршілес бауырларымызда бұндай заң алынбаған ғой).

«Абай арызын» алдым. Рахмет.

Ғабит Мүсірепов
21.II 85.

P.S. Көшіргенде татарша тексттің өзін қазақшалаған дұрыс болатын шығар. *Ғ.М.*

ҚР ОММ. 2202 Қ. 1 Т. 65а І.
Қолжазба

Туған елге соңғы сөз

Кешегі өткен Ғабиден досқа: «Енді екі жыл жүрсек жетпей ме?» дегенім бар еді. Сол мөлшерім мөлшер болды. Қойны суық қасиетті кара жер құшағына, міне, мен де кеткелі жатырмын.

Үмітпен, күреспен, сеніммен өткізген ұзақ ғұмырымды қорыта қарасам қуанышым да, ренішім де мол екен. Жаңа қазақ мемлекетінің биік туы менің көз алдымда көтерілді. Бүгінде күллі әлем назары ауған іргелі елге айналдық. Бірақ әдебиет пен өнер ұлы болмаған жағдайда ұлт ұлы боп есептелмейтінін ұмытпайықшы. Жан сүйсінер бірлік жоқ жерде саналы тірлік те жоқ. Кейде мыстың алтынға, қыранның қарғаға телініп жататыны осының кесірі. Үлкен өнердің үлкен, таза мінезі болуға керек. Өзіміз іргетасын қаласқан қазақтың ата әдебиетінің атынан, өздерің қадір тұтқан алыптар тобының атынан өтінемін: мені соңғы сапарға шығарып саларда осы ақтық тілегімді еске алыңдаршы.

Қалам ұстауға халім болмағандықтан, хатты Әлжаппар мен Мұхтарға айтып жаздырдым.

Ал, қасиетті елім, жерім, қиыспас дос-жаран, ағайын-туыс, сәулелі жас ұрпақ, хош, хош болыңдар!

Ғабит Мүсірепов

желтоқсан 1985 ж.

«Жалын» журналы, 1987 жыл

Ғ. Мысипенов. 1926 ж.

Қазақстан ақын-жазушылары екінші қатарда оңнан солға қарай С. Мұқанов, І. Жансүгіров, С. Сейфуллин, үшінші қатардағы оң жақтан бірінші Ә.Тәжібаев. 1926 ж.

Ғ. Мүсірепов ауылшаруашылық академиясында білім алушылар арасында. Омск қ., 1927 ж.

Ғ. Мусірепов пен Хұсни, 1927 ж.

Г. Мусиренов

Қазақстанның советтік жазушылар одағының І пленумының президиумы. Алматы қ. 1932 ж.

Ғ. Мүсірепов Беларусь КСР 30-жылдыгында, 1949 ж.

*Ғ. Мүсіреповтың анасы – Дина, ағасы Хамиттің ұлы Екпін,
қыздары – Энгелина, Райхан. 1951 ж.*

Энгелина Габитқызы

Ғ. Мүсірепов, С. Мұқанов Қазақстанның жоғарғы оқу орындарындағы Жаңажол мектебінің түлектерімен. Алма-Ата қ. 1955 жс.

Ғ. Мүсіреповтің Қытайға сапары, 1957 ж.

КСРО жазушыларының III – съезд делегаттарының ортасында. Алматы қ, 1959 ж.

*КСРО жазушыларының ІІІ – съезд делегаттарының
ортасында. 1959 ж.*

Ғ. Мүсіреповтің Жапон еліне сапары, 1961 ж.

Ғ. Мүсірепов Раиса мен қызының жанында

Тың өлкесі әдебиетшілерінің тұңғыш слеті, Целиноград қ., 1965 ж.

*Ғ. Мүсірепов Азия және Африка елдері жазушыларының V – конференциясына қатысушылар ортасында.
Алматы қ. 1973 ж.*

С. Мұқанов Ғ. Мүсірепов Азия және Африка елдері жазушыларының V – конференциясына қатысушылар ортасында. Алматы қ, 1973 ж.

Қазақ әдебиетінің үш алыбы Ғ. Мүсірепов, М.Әуезов, С.Мұқанов

*Жазушы, Социалистік
Еңбек Ері **Е. Ф. Мүсірепов**.
Алматы қ, 1974 ж.*

*Жазушы, академик
Ф. Мүсірепов.
Алматы қ, 1980 ж.*

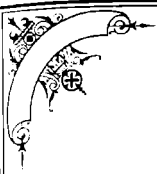
Д. Қонаевтың жазушыға Алтын Жұлдыз тапсыру сәті. 1974ж.

Ғ. Мүсірепов, М. Симашко, Ә. Кекілбаев. 1982 ж.

Раиса Мухамедьярова, 2002 ж.

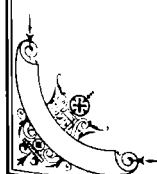

*«Сізді танымайтын
адам аз ғой ...»*

Жазушыға жолданған хаттар

*«Ведь мало людей,
не знающих Вас ...»*

Письма, адресованные писателю

От Моисея Левина

Ленинград 21/XI 30

Дорогой Габит!

Наши «сладостные муки» производства картины благополучно закончены.

Получено извещение от Комитета, что картина принята без поправок. Считаю это большим успехом и разделяю общую точку зрения, что картина будет иметь успех.

Меня кинематографисты, конечно, едят с большим аппетитом, но и они не могут отрицать совершенно очевидного факта, что картина хороша. Очень я рад за актеров, которых все хвалят. Ну, Вы, конечно, понимаете сколько много вложено и в это дело бессонных ночей и сколько ведер потрачено крови.

Русский вариант вчера сдал на копировальную фабрику, для размножения, а в казахском заканчиваем озвучивание на казахском языке (генерала и губернатора, говоривших по русски).

Казахский вариант тоже будет готов в начале декабря и сдан в эксплуатацию.

Подводя итоги можно сказать, что потрудились мы немало и сделали большое дело, значение которого нам, современникам, даже трудно оценить.

Впервые в истории казахского народа мы создали картину на родном для Казахстана языке, на казахском материале и с казахскими актерами.

Что касается меня — то я горжусь выпавшей на мою долю честью работать над «Амангельды» и послужить, не на словах, а на деле укреплению дружбы наших народов на фронте искусства. Сейчас, читая в газетах об ужасах и нелепости средневекового «расового» варварства фашизма, нам особенно близко понимание тех бесценных благодетелей, которое дало и не перестанет давать великая Ленинско-Сталинская национальная политика.

Жму Вашу руку и поздравляю Вас с благополучным окончанием большого, трудного, но благодарного и почетного нашего дела. Надеюсь, что как бы не писали

рецензенты о нашей работе, зритель и общественность нашу работу оценят и примут с той же честностью и благодарностью, с какой мы работали над картиной.

Есть еще одно у меня к Вам дело, денежное.

Я, из своего режиссерского авторского гонорара (0,88%) выделяю моим товарищам по группе 0,25%. Очень бы хотелось, чтобы и Вы с Всев. Ивановичем*, от своих авторских богатств отчислили 0,20%.

Здесь разговор, конечно, идет не о «соавторстве», а о простой справедливости и о «красивом жесте» авторов по отношению к группе. Очень часто мы вынуждены были, оставаясь вдали от авторов, или по иным причинам, переосмысливать целые сцены и даже сочинять тексты. Например, сцену «Боя» (целая часть) и другие сцены пришлось сочинять нам самим, группе. Группа – сорежиссер, оператор, монтажеры и ассистенты мне деятельно в этом помогали и вложили в это дело немало энергии и сил.

Будет, конечно, очень справедливо, если группа будет вознаграждена за работу, не входившую в их прямые обязанности и проделанную ими из чувства преданности работе и дружбы к авторам сценария. Убежден, что Вы с этим согласны. Очень прошу немедля мне телеграфировать принципиальное согласие с моим предложением, а попутно сговориться с Вс. Вяч. о подробностях. Я со своей стороны пишу также и ему. Будьте здоровы. Привет Вам и Вашей милой семье.

Левин

P.S. В начале декабря уйду, вероятно, в отпуск и буду редко посещать фабрику – поэтому, в случае необходимости сносит(есь) со мной по домашнему моему адресу и телефону, а если казахская общественность захочет меня видеть вместе с картиной (как я слышал) – то следует обратиться к руководству Кино-Студии.

Ленинград, ул.Маяковского 38, кв.32
тел. Ж. 2-18-84

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.361.
Автограф

* Всеволод Иванович ... соавтор сценария «Амангельды»

Жайык Бектұрұлынан

«Социалды Қазақстан»* газетінің редакторы
(газет үшін емес, өзіңіз үшін)

Мүсіреп ұлы Ғабит жолдасқа!

29.05-күнгі Мұхтардың хатын және сіздің, ол туралы берген түсінігіңізді оқыдым. Және бұрынғы «Арқалық»ты жою турасындағы мақалаңызды да оқыған едік.

Сіздің Мұхтар туралы бұлай түсінік беруіңіз өте дұрыс деп білемін. Бірақ «Біз Мұхтарға еш бір қалтқы қоймай қараймыз. Мұхтар қалтқысыз біздікі дегенді біз былтыр айтқамыз» деген сөзіңізде қосылыңқырамаймыз. Қосылмағанда –МҰХТАР біздікі емес, жат деген мағынада емес, басқаша мәнмен қосылмаймыз. Оның себебін кейін айтайық. Әрине бізден бұл мәселеге қосылуды ешкім де күтіп отырған жоқ шығар, дегенмен көркем әдебиет оқушылар қатарында пікірімізді айтуға еріктімін деп білемін.

Есіңізде бар шығар, партияның 17- съезінде Орджаникидзе Серго жолдас Бухарин, Рыжков, Томский және Зиновьевтер жөнінде аттарын атамағанмен – біз кешегі қиын-қыстау, тар жолдарда бөгеттік жасап, партияға қарсы күрескендерге жүз жерден жандарын берсе де бұрынғы істерін ұмыта қоймаймыз деп еді.

Әзірге Зиновьев, Каменевтардың бастапқы аттары аталған адамдардың қатарына қойып, солардың тұрғысынан қарауға тіптіде келмейді, дегенмен Қазақстандағы кеңес құрылысы тарихында Алаш ордашылардың Советке қарсы күресінде азғантай ғана орын алған жоқ.

Әрине бүгінгі МҰХТАРдың «Борьба», «Ночные раскаты», «Айман-Шолпан» сияқты еңбек бергенін біз театрдың көрушілері жақсы білеміз. Онымен бірге «Хан Кене» пьесасының сахнадан алынуы МҰХТАР үшін табыс емес еді. МҰХТАР ол пьесада «Хан Кенені» өзінің кешегі заманындағы түсінуімен қана жазды деп білемін.

* Қазіргі «Егемен Қазақстан» газеті

Әрине бұл оның өзін өзі ғана салт-санада тәрбиелеп ала алмай жатқандығы, оған жағдайдында кем боп жатқандығы болар. (Бірақ жағдай туды,) бұлармен бірге МҰХТАР әлі шын майданда өзін көрсете алған жоқ деп білемін. Өзінің бұрынғы «Қара көз» сияқты кеңес системіне қарсы жазылған зиянды шығармаларының тас талқанын шығарып бере алған жоқ деп білемін. Әрине МҰХТАР[ды] жазушылар сіздер жақсы білесіздер, оның «Қара көз» сияқты шығармаларындағы дұшпандықтарын мойындап, кемшіліктерін түсінгенінде сіздер білмейсіздер. Бірақ қалың көпшілік, көпшілік жастар бұл реттерде қараңғы жатқаны анық. Әрине қазір Сары Аркада трактор мен Ударник үлкен жыр болғаны мен арканың еркін ұлы, қызы, деген сияқты, байлардың мәпеленіп өскен ұлы, қызын басына көтеретін Мұхтардың бір кездері «жан ашулы» сөздері соққы көрген жоқ. Рас сөзге соққы беріп не керек, ол сияқты - ол тектің ұлы - қызы өздері де соққы жеген жоқпа деген сөз сіздің тарапыңыздан даярда тұрған шығар.

Қорытқанда айтарым: әрине МҰХТАРды жоқ жерден кінәлап, ренжітіп, берілген көңілін қайтарып тастайтындай соққы беру, тәрбиенің дұрыс түрі емес. Көмектесу, үйретісу, жәрдемдесу керек. Бірақ адамдарда сын көзі мен қараудағы жауаптылық, қырағалықты ұмытпау, әсіресе сіздер үшін ұмытпау керек. Мен жақсы білмегенім, мен түсінетінім сол басқалардай емес МҰХТАР сияқты адамдардың қаталығы біреу болса, екеу етіп көрсететіндік пікірлерде бар. Бірақ оның өзі дұрыс емес. Өйткені қаталеспеуінің түбі негізі қайда, соны қарап айтуымыз керек.

Міне ағай. Қысқаша жазайын деген пікірім осы еді, жұмыс үстінде, көпшіліктің жанасып отырып жаздым, теріс ұғым, қата пікірлердің кетуі мүмкін.

Інілік сәлеммен
Бектұр ұлы
1.06.1935 ж.

КР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 313 І.
Түпнұсқа латын әрпімен. Қолжазба

От Николая Львова

Добрый день товарищ Мусрепов!

Получил орнаменты, за что очень благодарен. Правда разницы нет такие какие были помещены в журнале «Искусство», но ничего и эти не плохие. Меня очень беспокоит три вопроса: 1) Задержка с высылкой материалов по казахским операм. Я договорился с т. Брусиловским, что он вслед за мной вышлет нотные примеры к его операм и некоторые сведения творческого и биографического характера, однако до сих пор я ничего от него не получил. 2) Задержка о высыл(ке) стихов Джембула, посвящен(ных) музыке. Юбилей Джембула как будто в апреле, а я не могу сейчас о нем написать, с тем, чтобы статья была помещена в апрельском № журнала. 3) До сих пор я не получил снимков национального оркестра и хора. Кроме этого Хафиза должна была прислать с вас фото, но и этого нет.

Все эти задержки отодвигают сроки освещения казахской музыкальной жизни.

Очень прошу нажать на Брусиловского и на филармонию. Убедительно прошу срочно выслать стихи Джембула и если можно, дополнительные сведения биографического бытового и творческого характера о нем. Все это вместе даст мне возможность срочно начать работать над материалом по Казахстану. Хочется обязательно в апрельском номере дать хотя бы одну большую статью.

Если у Вас есть еще какие-либо материалы, вопросы, интересующие Вас с точки зрения освещения в печати, напишите мне и я обязательно использую все, чтобы наиболее широко осветить музыкальную жизнь и деятельность в Казахстане.

Всего лучшего. Жму руку.

С приветом

Львов

22/III-38г.

Москва. Неглинная № 14

Ғабит ағай! Көп сәлем.

Картинаның біткендігін Елубайдан естіген шығарсың. Оның үстіне Күләштан да дербес сәлем айттып жібергемін. «Правда»-ның 15/XI –нөмірінде рецензия шықты. Оқыған шығарсың: жаман емес қой ә! Көрушілер картинаның қазақша варианты ойын жағынан артық дегенді айтады.

Әзір экранға шықпағанмен анда-санда көріп шыққандардың ішінде Амангелдіге жаны ашып, жылап шығатындар жиі кездеседі. Бұл картинаның жаман еместігіне бір де бір дәлел.

Кәзірде, Дукельскийдің қосуы бойынша қазақ вариантындағы орысша сөйленетін сөздерін қазақшалап жатырмыз. Біздің бұрынғы жасағанымызды көрген Қазақстан басшылары да, комитет те дұрыс деп еді, біз өзіміз де соны қолдаймыз, бірақ соңғы нұсқау бойынша қайтадан дыбыстау керек болып отыр. Бұл өзі қиын жұмыс. Экранда сөйленген сөзге қазақша сөзді сыналап, езу қимылын дәлдеу «синхронно» қазақша сөздің маңызын төмендететін, шолақ болатын құрғақ шығатын қауіп бар. Дегенмен шамадан келгенше сапасын төмендетпеуге тырысып жатырмыз. Мұнда қазақ студенттері жоқ (театр жағынан) болғандықтан бүгін Медведев Мәскеуге жүріп кетті. 25нен бастап, дыбысты жазамыз, ал Алматыға декабрьдің 10-15нен қалмай алып барамын. Реклама жұмысы жүргізіліп жатыр. Авторлық жағы шашаусыз.

Бұл картина кей бір кемшіліктеріне карамастан тәуір шығады ғой. Ендігі мақсат - Қазақстан турасынан осы күнгі темаға әдемі сценарий жазу керек. Ленфильм жәрдемін аяйтын емес. Тағы да істейміз деп отыр, оны Дукельский де айтты.

Сіздің тапсырған кітаптарыңызды іздеуге мұрша келген жоқ. Уақыт болмады. Сондықтан ол кітаптарды табамын деп уәде беру қиынырақ.

Картинаға басқа мін таққан жоқ. Алматыға кезінде бармай қалуы бір жағына Комитетке айтпай кетуінен болды. Аздап кешікті, бірақ оқасы жоқ, Қазақстанның

сурет көркем өнеріне бұл картинаның үлкен олжа екеніне дау жоқ.

Картина осындай.
Сәлеммен *Қасым*. 17.11.1938

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 446 І.
Түпнұсқа латын әрпімен. Қолжазба

От Моисея Левина

Л-град 5/XII 39

Мой дорогой друг!

Благодарю тебя за привет и очень рад твоему приезду в Москву. Надо надеяться, что мы с тобой увидимся, т.к. по делам, вероятно придется съездить в Москву.

Но поздравлять меня, дорогой Габит, пока еще не с чем.

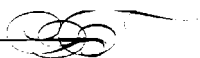
«Райхан» далеко еще до пуска в производство. До сих пор «Райхан» берет еще препятствия, и каждый с огромнейшим трудом, с «боем».

Помимо трудностей творческих и ведомственных, существуют еще дополнительные трудности увязки сценарного отдела с Мухтаром.

Иной раз просто руки опускаются.

Но знаю, что при малейшей моей слабости дело рухнет – беру себя в руки и двигаю дальше. Во всяком случае сроки очень жесткие, и если «Райхан» не будет запущен в производство в ближайший месяц – то к 20 летию картина не успеет.

Что касается «Меруэрт» - то судьба ее пока еще невыяснена. Вряд-ли «Ленфильм» сейчас возьмет в работу и твой сценарий, пока еще даже не запущен в производство «Райхан». – Мне по прежнему очень нравится «Меруэрт», - но из этого, конечно, ничего не следует, поскольку я всего лишь режиссер. Но, как только запустят в работу «Райхан» возобновлю разговор о «Меруэрт».

Буду рад получить от тебя письмо. Будь здоров, дорогой.

Твой *Мусей*.

Я и жена шлем тебе привет и наилучшие пожелания.

Ленинград, ул. Маяковского 38, кв. 32

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.361.

Автограф

От Мухтара Ауэзова

Габит дорогой!

Вот я уже в Ленинграде и приступил к доработке сценария. Первые два дня прошли в обсуждениях, а сегодня я сажусь за всякие доделки. Думаю, что с моей стороны задержек будет не больше чем дней на 5, а дальше перепечатка, читка и твои разговоры т.е. возможен этот чертовский заколдованный круг. Но то что на этот раз сроки нажимают и на Ленфильм, поэтому надеемся сократить разговоры. Так что дней через 7 я должен быть обратно в Москве. Перед выездом дня за 2 извещу тебя телеграфом. А ты спишись с Пивоваровым в производстве и сними номер в «Национале».

Мой адрес: Астория, комната 422
1939 г.*

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.304. Л.1.

Автограф

Қасым Аманжоловтан

Қадірлі Ғабеш!

Есен-сау жүріп жатырмын. Биробиджаннан (шығыс оңтүстікке қарай) жердемін. Сартылдатып ойнап, жатырмыз. Қал әскерский. Біздің жақтың хаты қысқа келеді. Бөтен сөз жоқ. Ұзақ хатты сіздерден күтемін. Әрбір хат жүрекке өте ыстық тиеді. Хат жазып жіберіңіз,

* Датируется на основании даты обложки дела

жаналықтарды толық жазыңыз. Мені ұмыттырмаңыз.
Аман-есен қайтам деген үміт зор. Қат пен телеграмма
үшін адрес:

г.Биробиджан
п/я 341 кв.7
Аманжолов
10.09.1941 г.

КР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 443 І. 3 П.
Түпнұсқа латын әрпімен. Қолжазба

Из киностудии «Мосфильм»

г. Москва
19 ноября 1941 г.

Уважаемый тов. Мусрепов.

Центральная объединенная киностудия Художественных фильмов и Сценарная студия при Комитете по делам кинематографии ставит одной из своих важнейших задач создание в 1942 году не менее трех больших картин о Казахстане, его историческом прошлом, его замечательных людях, его современности.

Естественно, что в этой большой работе нам на помощь должны прийти писатели Казахстана. Зная Вас, как одного из передовых представителей казахской культуры, мы обращаемся к Вам с просьбой сообщить нам свои предложения и предварительные литературные заявки, если можно не позднее 25 ноября с.г.

Художественный руководитель: *Эрмлер*
Директор сценарной студии: *Большинцов*

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.453. Л.1
Машинопись

Хамит Махмұтовтан

Ғабит, Хусни!

Балалар аман ба? Кішкене қыздарың өсе бастаған болар. Марал тентектіктің алабынан шықпаған шығар. Ғалия мен Роза оқуды қалай, отлично оқи ма?

Кімнен қандай қабар бар, Врачқа қат жазып едім,
қабар бермей отыр.

Біз жалпы аманбыз. Есім 4/XII салт атты әскер қатарына алынып Ақмолаға қарай жүріп кетті. Біздің советтен Ұлт армиясына 35-тей жігіттер кетті. (Алин Қалау, Мейрманов Жазит, Байгуттин Қапыш, Шегенов Н., Каиров Ш. (көбі 1922-ж. 11, 12-ж) Біздің колхоздан 9. Осылармен Есімде бірге.

Шамаш 1-9-к. оқытушысы болып 1/XII ден белгіленді.

Баязиттен бүгін телеграмма алдық. Жылы киім, посылка жібер деген.

Адрес: Хабаровский Край ст./ Верено Переясловское п/о п/я 102.

Посылка киім жіберейік десек, почта алмайды, деп телеграмма жаздым. Телеграмма 6 күнде, қат 25 күнде келеді. Қар 15/XII кезінде жауды, қыс онша суық емес. Колхоз егінін жинап болған, үкіметке берешек те орындалған. Бірақ соғып болған жоқ, колхозшыларға көкше нашар бидайлар аздап беріледі. Астық қымбат 50-100 сом.

Шаруашылығымыз жақсы, шөп жеткілікті, бір соғым күтіп тұрмыз, бірақ сұлы жоқ, бір сиырға алып едім. Бие қотырлау.

Ағайын-туғандар да аман. Шалабайдың әйелі ауру.

Тез қат жаз. Үй ішінен көп сәлем.

15.12.1941
Хамит

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 446 І.
Қолжазба

Сағынғали Сеитовтен

5 қаңтар 1942 ж.

Ғабе!

Майдандық сәлемімді қабыл алыңыз, құрметті Ғабе!
Амандығымды білдіріп және Сіздің хал жағдайыңызды білгім келіп, хат жазуды мақұл көрдім. Теріс демессіз.
Майдандамын. Хал-жай жақсы. Бір қалыпта

әзірше. Қазақстан хабарын аздап естіп жатамыз. Мені ынтықтыратын, көбінесе, әдебиет жаңалықтары ғой. «Социалистік Қазақстанның» бірнеше номерлері оқыста қолыма тиді де, Сіздің бір публицистикалық мақалаңызды оқыдым. Өте жақсы жазылған екен. («Намыс та, ту да біздің қолда»).

И. Эренбургтің «Россиясын» аударған екенсіз. Оны да оқыдым.

Ғабе, Сізге айтар бір тілек: бізге де аздап мақала, очерк (тыл жайында) жіберіп тұрсаңыз екен. Майдандағы жауынгерлер Сәбитті, Мұхтарды, Сізді, Асқарды сұрап (қайда, не жазып жүр деп сұрайды) хат жазады.

Сізге айтар зор тілек осы, хат күтемін.

Інілік сәлеммен,

Сағынғали Сеитов

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 443 І.

Қолжазба

Бәйәзит Махмұдовтан

07.01.1942 ж.

Ғабит, Хусни!

Соңғы күндерде сендерден телеграмма мен хаттар алып, зор қуанып қалдым. Екі әдіріспен берген телеграмымда және жаңа әдіріс бойынша жазған хатыңды (11.XII-41) 29- XII да алдым. Хат ішіндегі сәлемдеме аман келіп жетті.

Хатты алысымен хат жаза алмадым. Кешірім етерсіңдер. Жаңа жылды қарсы алумен байланысты, жұмыс басты болып, қол тимеді. Өткен жылдың қорытындысы, жаңа жылдың «инвентаризация»-нан кеше ғана құтылдым.

Өзгеріс жоқ, бір қалыпты, жүріп жатырмыз. Тұратын жеріміз жайсыз емес, жақсы тұруға болады. Басты бөліміміз Хабарда. Хабарға 2-3 рет барып қайттым, қаласы жақсы екен. Біз сияқтылармен толы.

Ауылданда 2-3 рет хат алдым. Есім шақырылып жүріп кетсе керек. Сол сияқты жастарда міндетті қызметке шақырылыпты. Үйі жақсы тұратын болуы керек, соғым жемдеп жатқан көрінеді.

Посылканы алмайды деп, оларда телеграм берді.

Киімдерді енді жіберме деп хат жазғалы отырмын. Ол киімдер келгенше февраль бітуге жақындайды.

Телеграф арқылы сұратып 200 сом алдырдым. Әжем әлі жазылмаған сияқты көрінеді. Емденбейтінде көрінеді. Жай қотыр деп жүре береді білем. Тегі жай қотыр болмауы керек.

Бұл тұрған жерімізде ұзақ тұрақтамайтын сияқтымыз. Алдымыздағы жақын күннің ішінде өкше көтеруге кірісеміз. Сондықтан екінші хат болмаса жаңа әдірісін айтылған телегамма алмай хат салуды қоя тұрыңдар. Баратын жеріміз Биробіджанның оңтүстік шығысы болып, шекке баратын шығармыз (картадан көрерсіңдер). Өзгеріс болса кейін жазармын.

Сәбит қайда? Не жазып жатыр. Оның Сәкені қайда екен, келуінде бірге келіп едік, хабарсыз кеттік.

Гаяның, Розаның, Маралдың, Райханның беттерінен сүйемін.

КР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 446 І.

Түпнұсқа латын әрпімен. Қолжазба

От Владимира Колоденко

28-7-42 г.

Аллаху Войны было угодно чтобы Ваше письмо, хоть и с большим запозданием, но все же попало в мои руки. Казахстан стал моим родным домом, я рад каждому письму из дома. Но Ваше письмо, дружеское и теплое было для меня особенным удовольствием, я его принял как новое проявление Вашего ко мне хорошего отношения. Мне трудно найти слова для выражения благодарности. Я рад что боль и весь ужас этой войны не доходит до наших садов полей и городов и что там у Вас идет огромная работа на помощь нам, на разгром нашего смертельного врага. Все это поможет нам скорее обернуть и обрушить пламя войны на дома и головы тех кто ее затеял, а наши джайраны-каракуйруки пусть мирно пасутся и ждут своего часа. Будем надеяться что придет день когда мы с мокшанкой переплывем Или постреляем уток и за охотничьим костром будем говорить об этой войне как о прошедшем событии. Были жестокие бои, но судьбе было угодно чтобы не немец вертел в руках

звездочку с моей шапки, а я рассматривал и вертел в руках значек с его пилотки, значек на котором череп и кости, пиратский символ, что значит дивизия SS toten kopf – дивизия СС мертвая голова. Не мало их голов стали действительно мертвыми и лежат здесь по болотам.

Война при всех положениях остается войной, при всех обстоятельствах и я остаюсь художником, и все трагическое и комическое – смешное и великое полностью доходит до меня, а видал я много всего, и насколько разбираюсь в происходящем, то все больше прихожу к убеждению что гитлеровская лавочка окончательно проиграла войну и делает сейчас отчаянные попытки уйти от катастрофы и оттянуть час своей гибели. Когда Вы будете читать это письмо, многое из того что происходит сегодня выяснится и изменится.

Мне немного не повезло, что-то случилось с печенью и желудком и я попал в госпиталь, было неважно, но теперь уже много лучше, надеюсь что дальше будет еще лучше. А там жив буду – после войны подлечусь. Ну, это не интересно. Желаю Вам успеха в работе, сделать хорошие вещи. Прошу передать мой поклон Вашей супруге и привет Конабеку.

Крепко жму Вашу руку.

Ваш,
Володя Колоденко

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.357. Лл.1-2
Автограф

От политука Еремина*

г.Алма-Ата
Красноармейская 107 кв.106
Мусрепову Габиту

Уважаемый Габит Мусрепов!

Командование части обращается к Вам с просьбой выслать несколько брошюр или книги, а также оказать содействие и высылку газеты на казахском языке т.к. бойцы и командиры свыше года не читали газеты на родном языке.

* Имя неизвестно

С получением газеты сообщим отзывы.
С боевым приветом политрук части 219.

Еремин

Полевая почта
4/X-42 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.443. Л.7
Автограф

Мәлік Ғабдуллиннен

Қадірлі Ғабит аға!

15/IV де жазған хатыңызды алып, оқып отырғанымда «командировкаға барасың» деген бұйрық сап ете түсті. Кәзір соған жүргелі асыға дайындалумен сізге толық хат жаза алмай отырмын. Толық хатты кейін жазамын.

Мен аман саумын. Жағдай бір қалыпты, бөтен өзгеріс жоқ.

Сөз мынау: мен сіздің ұсынысыңызды толық қабыл аламын. Қолдан келгенше жәрдемдесуге даярмын. Бұл жөнінде мынаны айтуға болады. Менің шатаспаған жерім аз ғой деймін. Соғысқа енісімен күнделік жазуға кіріскем. Көп нәрсе жазылып еді: оның барлығы былтыр бір соғыста оққа ұшып кетті. Соңынан «қазақ баласы» деген атпен көп нәрсе жаздым (көлемі 750 беттен артық, дәптер бетімен санағанда), мұнда –Бауыржан Момышұлы, Мұхан Сламқұлов (сіз оны білесіз), Балтабек Жетпісбаев, Төлеген Тоқтаров, Жалмұқанбет Бозжанов, Қазтай Садуақасов, Жұмажан Батталовтардың ісі, ерлігі және көптеген эпизодтар жиналды, қызық жерлері де бар.

Бұларды Дихан, Сәду Масаков, Бахтияр Мендіғазинге оқып ем, дұрыс десті. Бұл жазылғанға әдебиеттік тіл, көркем бояу, психологиялық характерлерді толықтыра түсу жағы аз.

Мен осы материалды сіздердің пайдалануларыңызға беремін. Алыңыздар, бірақ соны қалай сіздерге жіберерімді білмей дал болудамын. Пошта арқылы жіберсең-жоғалады.

Мен сіздер жаққа барып қайтсам деп талпынып ем. Бұл мәселе ана кезде бір көтерілді де тынды. Өзім демалыс сұрауға ұялам. Ал, сіздер жак бұл әңгімені көтермей

отыр. Мен бұл туралы басқалар мен Сәбитке де жазғам. Есмағамбетте біледі. Бірақ, нәтижесі болмай жатыр. Бұл әңгімені ескерерсіз.

Бауыржанға хат жазып, сіз туралы айтпақпын. Ол сізбен танысуға құмар.

Мына бір жаман түскен суретімді сізге сыйлық етем. Майдан жағдайында осы сияқты сурет болуы-зор байлық.

«Правда» (25/IV) дағы мен туралы әңгімеде көп бояу бар, көп тіл білетін еді, акын еді дегені қиянат жасағандық. Акын емеспін, болғам да жоқ. Жас кезінде жаман өлең жазбаған жас аз шығар. Ал, жалпы әңгіме «Правда» дұрыс айтқан, бірақ, ол хикаяның 40-50% ғана.

Тағы хат жазам. Асығып жаздым, айып етпеңіз. Үй-ішіне, Хұсниға, балаларға сәлем.

12.05.1943

Мәлік

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 327 І.

Түпнұсқа латын әрпімен. Қолжазба

Сәбит Мұқановтан

Ғабит!

Аманшылық. Алматының ыстық күнінде шы-
жып жүріп жатырмыз. Мұхтар, Есмағамбет, Бегалин
үшеуі Семей жаққа кетті. Өзгелері қалада. Майданнан
Дүйсенбек келді. Жақында Саин келмек. Ол жыл жарым
партизанда болыпты.

Әдебиетте айта қалғандай жаңалық жоқ. Ғабиден
«От ортасында» дейтін пьеса берді, соғыс кезіндегі егіс
туралы. Тәуір деп қабылдадық. Әбділда пьесасын әлі
бітірген жоқ. Хажымның «Едігесін» оқып ең, пьесадан
көрі поэмаға жақын екен. Өзімнің сценарийім («Жай-
лау») аяқталып келеді, шықты ғой деймін, дом-отдыхаға
10 күнге кетіп, аяқтағалы жатырмын.

Жұрттың уәдесі көп те, берері аз болып қынжылтып
тұр. ЦК-ның қаулысына біраз уақыт болып калды,
бергеніміз шамалы. Бір дәмеліміз-өзіңсің. Алған жүгін
ауыр, көтерді деп сенеміз.

Біраз кеңесті телефонмен айтқам. Командировканды

бір айға созып, ақшасын жібердік. Кезекті материалынды алсақ, кешіге бермегенің де жөн.

Елге барасың ғой. Мұнда Қазмбет келіп, Арыстан сонымен кеткен. Қазір елде. Менің елге барар-бармасым неғайбыл. Егер бара алмасам, Арыстанды сен ала қайт. Августың ортасында бармасам, елге бармағаным. «Жаңа-жолдан» хат алдым: Садуақас та, Жүкен де өліпті. Елге барарда телеграмма берерсің.

Повесінді жібер. Сәлеммен,
Сәбит

Р.С. үй ішің аман.

17.07.43 г.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 376 І.
Қолжазба

Пәтима Ахметжановадан

Жолдас Ғабит!!!

Денсаулықтың аркасында партияның сізге міндеттеген ардақты жазушылық қызметін атқарып жатырсыз ба?

Үй ішіңіз, жас жеткіншектеріңіз тегіс аман шығар.

Ж. Ғабит! Сіз бұл хатты алғанда кімнен екенін біле алмай таң қалуыңызда мүмкін, бірақ мен таныстырайын. Есіңізде барма, осы сентябрь айында Обком партиясында Петропавлда, сіз маған Қызылтуға барасынба деп, Қызылтудағы бауырыңыз Гүлсімге бір қат берген едіңіз. Мен қазіргі күні сол Қызылтуда райкомның секретары болып істеп жатырмын.

Сіздің бауырыңыз Гүлсіммен бірге туған туыстай болып жүрмін. Менім фамилиям Ахметжанова Пәтима. Мен бүгін қатты Гүлсімнің үйінде отырып жазып отырмын. Гүлсімнің жалпы тұрмысы жағдайы жақсы, менде шамам келгенше көмектесіп тұрамын ғой, не нәрсе болса да менімен ақылдасып тұрады. Менің тілімді де алады, жалғыз ақ мені тындамайтын бір ісі, сізді ойлап, сағынып, жылай береді. Сол жөнінде мені тындамайды. Міне сол жөнінде мені тындасын, сіз тапсырып қат жазарсыз. Да и вообще мен оған теріс айтпаймын ғой, ал көп не жазайын, айып етпеңіз танымайтын адамға қат жазғаны қалай деп, бәрімізде бір партияның тәрбиесіндеміз. Сізді та-

нымайтын адам аз ғой, сондықтан айып етпеніз. Әшейін
Гүлсімнің жағдайын айтып жаздым. Хош болыңыз, біз
тілектеспіз.

Хош, *Пәтима Ахметжанова*
19.X.43 г.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 446 І.
Қолжазба

Мұсатай Ақынжановтан

5 наурыз 1944 ж.

Қадірлі Ғабит!

Мен әскерге алынып Шадрин қаласындағы – Мос-
ковский Краснознаменный ВПУ им. Ленина деген
мектепте оқып жатырмын. Майданға саяси қызметкер
дайындайтын көрінеді. Срогі 8 ай. Дәрежесі біліміне
қарай. Полктан төмен емес, жоғары сатылы әскери
бөлімге керекті адам дайындайды деседі. Сабақ ауырлау,
бірақ адам көндігіп кететін көрінеді. Күн асқан сайын
дайындық жеңілдеуде. Жалықпай оқысам да, өзім үшін
де – ел үшін де ардақты. (Өзімді қанағаттандырарсыз
деп, келешек үшін өткізеді де). Бірақ өзімді алан ететін
іс – үй ішінің панасыз қалғандығы. Оны саған айтқанда –
ат мінгізіп, ақша бөліп бер деген емес. Аз да болса сөзін
еш боп тұрғанда, беделін батар жерге – «Жеңіс қашан»,
сахнаға – (Академиялық театрға) қойдыруға түрткі бол
демекпін. Бүгінде ол маған абырой, атақ үшін емес.
Бала-шағаға напақа үшін. Онсыз да Академиялық теа-
тры - бірді алып, бірді салып жатыр ғой, одан сағанағы
сынған театр жоқ.

Өзің не жазып жатырсың. Бұл жақ Қазақстаннан алыс,
ешбір хабарым жоқ. Сағынады екем, Мәскеу газеттері
соңғы кезде Қазақстаннан ештеңе жазбайды.

Үй ішіне тегіс сәлем. Көрісуге күн жақсы болсын.

Хош.
Мұсатай

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 443 І.
Қолжазба

Мәлік Ғабдуллиннен

21.11.1944 ж.

Қадырлы Ғабит! Жас бала үлкен ағасын «ағай» десе жарасып, сыпайы көрініп ақ тұрады. Мен Сізді «ағай» дейтін едім, оным дұрыс та еді. Осы ашық хатымды «ағайсыз» ақ бастадым, айып етпеңіз. Олай еткенім үлкен ағам болдым дегендігім емес. «Зеркало и мартышка» деген мысал бар ғой. Сондай ақ, бүгін айнаға қарасам сақал – мұртым бедірейіп тұр екен. Аздап қыландап шашыма ақ еніп қалыпты. Бұл бір. Екінші, жуырда бір жақын жолдасты «ағай» деп атаймын деп оның өзінен ұрсу көріп қалдым, «қартайып, сақал - мұрттың қағыс айналғанша ағай деуді қоймайды екенсің» дегені ғой. Сондай сөзді сізден де естіп қалам ба деп хатымды ағайсыз жаздым. Мұныма қарсы болсаңыз ағайлау оңай емес пе? Мен аман саумын, осы айдың 16-нан бері жаңа қызметке кірісіп істеп жатырмын, жұмыс көп. Қызметті бір қалыпқа келтірген соң майданнан әкелген қолжазбаларымды реттеймін. Сіздің очеркіңізбен оған қарсы жазылған мақаланы оқыдым. Ол жөнінде үлкен мақала жазып отырмын, жақында жіберем. Бұл хатпен жаңа адресімді білдіріп отырмын.

Мәлік

Хусниға, балаларға көп сәлем. Хат күтем.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 327 І.

Қолжазба

Белгісіз автордан

1944ж.

Құрметті Ғабит!

«Амандық ағадан» деп күте-күте көп күндерді өткізіп алғаныма ұялып отырмын. Ден-сау, бір майданның қазақ газетінде, соғыс жазушысы болып істеп жатқам. Званием – ст. лейтенант. Жылдар асып барады, осы бір орындамын әзір.

Өткен «Майданбек» (осы өзіңізге жіберіп отырған) поэмамды алып, алматыға командировкаға барып

кайткам. Сіз жоқ екенсіз – Комангдировкада екенсіз. Сағынған ел-жұртты көріп, бір сергіп қайттым. Союзға отчет бергемін, соғыс-лирикалы ұсақ өлендерімді, сол отчет бойынша, Союздың правлениесі баспаға ұсынған. Әлі басылып шыққан жоқ-ау деймін, сірә!

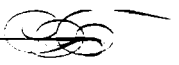
Жазғы шабуылдан былай қысқа-қысқа очерк, әңгімелер жазып жүрмін. Майдандағы жігіттердің ұрыс үстіндегі тартыстары осылай қамтылған еді.

«Бибінұр» деген (Кішкентай ғана) поэма жазып (адал жар, опасыз дос туралы) Союзға жібергем (Майдан жігіттері өте сүйсініп оқыған, тәуірлеу шығарма болды).

Қазір, көптен жазып жүрген, «Майданшылар» атты 4 перделі пьесамды аяқтауға айналдым. – (Аяқ жағында ұрыс үстінде жүріп жазылған. Маған жаңа жанр болғандықтан, мұндағы жігіттердің дәріптеуін почтамен Союзға жіберген үстінен редакцияланған, әрі жалғыз, әрі соңғы қолжазбам болғасын жібере алмай жүрмін. Сәбене хат жазып, осының мән-жайын айтқан едім. Союзда оқып, театрға ұсынып, қабылданса, бірақ, істеу үшін, Қазақстанның үкімет, партия басшыларымен келісіп, солар арқылы аз уақытқа орныма (газетке) кісі жіберіп, шақыртып алу мәселесін өтінген едім. Сізге де айтарым осы. Мұным да майданнан жалыққандық, яки үй сағымы немесе «саяхат» жасау, деген сияқты шірік пікірлер жоқ. Үшінші жыл ұрыста жүрген күндерде, от ішінде жүріп, бастан кешіріскен өмір туралы жазған еңбегімнің жарық көріп, жұртшылыққа ұсынылуына жараған ғой. «Соғыс біржола біткесін, біржола мықтап жазамын» деуді арзан борыш көрем. Сондықтан мен аз болса, халық алдындағы жазушылар жұртшылығы алдындағы, Ұлы Отан соғысы күндерінен қарыздарымды қолдан келгенше өтей беруді сүйдім. Кейінгіні кезінде тағы көре жатармыз, тіршілік болса, көппен бірге.

Соғыс мектебінен үйренген өнерлерім, алған әсерім, жиған әдеби қазыналарым, кескілескен ұрыстардың кескіндері – бәрін бір шығармаға сыйғызу қиындау дегенмен осы пьесамда осылардың арнасын ойсыратпай беруге тырыстым.

Ұрыс тіпті қызу жүріп жатыр. Соғыс театрының соңғы пердесі жабылатын жеңіс сағаты да жақындауда

деп жігіттер қуануда, бұранғыдан да баса, батыл, шебер, күшіне сенімді қимылдауда. Қазақ жігіттері елінің атағын ерлікпен шығара түсуде. Шіркін, уақыт боп жатса керемет шығармаларға матриалдар бар-ау... Сіз бір келсеңізші біраз командировкаға!

Ғабе, жазды күні «Ақанды» көргем. Маған қатты ұнаған пьеса. Қазір не істеп, не жазып жүрсіз. Сонда не жаңалық бар? Кім не берді, не жазып жатыр? Әдебиет газет-журналы шығатын болған жоқ па әлі?

Нүрпейісті, Мұхтар, Сәбитті, Сізді Сталиндік премияның лауреаттығына ұсынылды деп есіттім. Шын болса, шын, адал жүректен құттықтаймын!

Құсни жеңгейге және балаларыңызға тегіс сәлем айтыңыз!

Екі-үш жыл жазбай келіп, жазып отырған тұңғыш хатым болғандықтан көбірек мылжындадым білем, ғафу етіңіз!

Мәлікпен бір жердеміз, аман-есен жүріп жатыр.

Қош болыңыз! Амандықпен көріскелік!

Солтүстік Қазақстан облыстық тарихи-өлкетану музейінің қорынан
Қолжазба

Бертай Ташеновтен

3 ақпан 1945 ж.

Ғабитқа!

Майданнан қалам алып жаздым сәлем,

Көп жазып отыруға уақытым кем.

Сөзіме құлағың сал Ғабит ағай,

Берерсің ініңізге ойланып дем.

Жібереген сәлемдеме алдым ағай,

Сәлемге, сәлем жаздым көп ойламай.

Майданда кітапшалар күш береді,

Ақыл мен дене шіркін қызарғандай.

Майданнан сәлем жаздым атыңызға,

Аламыз қиыншылықта ойымызға.

Дем алыс қол бос уақыт кезеңдерде,

Сәлем деп қалам алдық қолымызға.

*Кездестім бүгін түсте Қуатпенен,
Сөйлестім көп отырып оныменен.
Немістің қалаларын көремін деп,
Келінті көп ушумен алыс жерден.
Қазақтың даңқы үшін қару алдық,
Майданда қазақпыз деп ұран салдық.
Аспаннан жерден келген немістерді,
Былай тұр қазақпыз деп қойып қалдық.
Аспанда гүрілдейді Қуат мырза,
Күл талқан быт-шыт қылар белін буса.
Қазақтың артта қалған жері бар ма,
Ойға алып алдарына мақсат қойса.
Шабысамыз қасық қандар қалғанша,
Көзіміз қызып күшім шалқып тасқанша.
Гитлерді ұстап он бөлшекке күл қылып,
Ірі қала Берлин жерге барғанша.*

«Социалистік Қазақстан» редколлегиясына майдандағы Ташенов Бертайдан, Жұмаканов Қуаттан сәлем. 1944 ж. Қазақстан астанасы Алматы қаласында болған ақындар айтысы батыс жерінде қан майданда қазақ үшін Совет жері, Сталин үшін қасық қанымызды алмай жүрген бізге әсер етті. Бізге сәлемдеме ретінде жинап, Қазақтың мемлекеттік біріккен баспасында бастырып жіберген қазақ халқының жазушысы Ғабит Мүсіреповке рахмет. Майдандағы қазақтың жастары жүрегінен алғыс айтады. Жана мына 2-3 ауыз сөзімді дұрыс болмаған жерін түзетіп, газет бетіне шығаруға болса шығаруыңызды жас жүректен сұраймын!?

Ташенов Бертай

ҚР ОММ. 1864 Қ. I Т. 443 I.
Қолжазба

Омар Таспаевтан

Ағай Ғабит!

Сізге амандық білдіру мен амандық хатыңызды күтпекпін. Деніңіз сау ма? Жеңгей Құсныйдың және балалардың дендері сау ма? Алматының қысы қалай,

әлі жазы болды ма. Кейінде қандай еңбектеріңіз кітап болып шықты, біз оқығанша құмармыз, ондай жаңа роман болса өзіміз төлеп алатын етіп жіберсеңіз де почтамен өзіңіз және Сабитте елге-бізге жіберіп тұрыңыздар. Менен амандық: денім сау, Жаңажолдағы 10 жылдықта оқытушы болып істеймін. Қанның аздығынан ба, денсаулық кемірек болып жүр. Семьям аман. Қанапия пленде аман дегенді Армияға келіп қосылған жігіттер қатарында жазып жүр, тегі аман тірі болу керек. Ел ауыл ағайын тегіс аман. Кейінде әскерден келгендері жоқ. Ал өздеріңіз бастап жүрген аудандау мәселесі не болды? Преснов ауданы облысы мен жаңа аудан құруға деп, бекітуіне Қазақстан басшыларына берді деп естиміз, олардың айтуына қарағанда аудан орталығына үш поселкені көрсетіпті: 1) Қоскол, 2) Көбеш, 3) Майбалық, мұның ішінде Майбалықтан баскасы алыс болады ғой деп ел әңгіме етеді. Бұл туралы кешігуіне қарағанда күтіп жүргендеріңіз бар ма?

Ал сізге туыскандық бір жазатын тілегім бар. Сіздің орындау үшін көңіл бөлуіңізге байланысты, әйтпесе сіздің жардеміңізден-қолыңыздан келмейтін іс емес. Біз отан соғысына 4 жігіт барып, Закария інімі екеуміз келіп екі инвалиді екі жарты бүтін болып күн көріп отыр едік. Қазір екі үйлі (өзімнің-Қанапияның) семьяның асырау бейнеті, «жалғыз аяқ» маған қалып отыр. Олай болғаны 1944-жыл күз егін жинауда Закарияны ескі комбайнде деп «Буден МТС» егін жыйнауға қосқан еді. «Сталиннің» комбайнмен егін шауып, бастырып жүргенде поласаға ағызған астықты егін тасығандар таза жыйып алмай, егін баструға басқа участкеге комбайын көшіп жұмыс істеген кезде участковой милиция сол қалған астықпен тауып алып, ұрлау үшін қалдырған астық деп сотқа беріп 19.11 де 1944-жыл 4 жылға соттаған. Не қолынан ұстаған, не үйден тінтіп тапқан астығы жоқ ағынан сотталып кетті. Қостанайдың обл соты 20/XII де 1944-жыл қарап күшінде қалдырып бекіткен. Содан кейін орысша және қазақша екі шағымды Қазақстан жоғарғы сотына берген едім әлі ісін алдырып қараған жоқ. Сол туралы сізден тілегім аудандағы ісін сұраттырып жоғарғы сот қарауына жәрдем жасаңыз. Сіздің бір ауыз сөзіңізді ондағы сот – прокурор орындап еске алып қарайды

ғой. Өзім барып каратуға қыс демалыс бермей отыр. Жаз босап барғанға дейін көп уақыт өтетін. Зақария өзі 2-группа инвалид ауыр еңбекке жарамайтын еді. Жарасы ашыла беретін қазір Кокчетау облыстық НКВД-ның карауында жүріп жатыр. Осы тілегімді орындасаңыз өмірде ұмытылмайтын бір жақсылығыңыз болар. Мақұл десеніз хат жазыңыз. Сізге сеніп отырмын.

Сәлеммен інің,
Омар
02.03.1945 г.

ҚР ОММ. 1864 Қ. I Т. 445 I.
Қолжазба

Мұсатай Ақынжановтан

Қадірлі Ғабит!

«Социалистік Қазақстанды» қарай отырып сенің бір мақалана кездестім. Аз болса да – ішіне бірқатар мағыналы сөздерді жинаған екен. Көп нәрседен хабардар болып қалдым. Біздің газетіміз көбінесе – қай жерден шығып тұрғанын сезбейді. Көп номерлерін қарай отырып, адресінен ғана білесің. Амал қанша - өзіміз де газетші боп жүргенде оны ойлайтынба едік. Мен өзін көргендей аман. Германияның бір шетінен кіріп едік, енді екінші шетіне жетуге жақынбыз. Одерден өтіп, Берлинді қамағаннан кейін – қылыш қайсарлығы шамалы болып қалды. Жансауғалап тірі қалу қамына кіріскен бір майор – Адам баласының асылымыз деп мақтанатындар, енді өздерінің неміс екенін жасырып, «Ich bin nicht Deutsche» деп мүлгіп тұрғанын көргенде мұның несі жаль дегендей боласың. Үріккен қой да бір, неміс те бір. Қолына шляпасын алып, иіліп тұрғанын көресің. Қалаларын көріп, тұрмыстарын бақылап, жер-суын аралағанда – бұл итке не жетпеді деп ойлайсың. Бізше айтқанда олар қанағатсыздар да, сонысын растағандай басқаның еңбегімен табылғанды жия берген.

Айтқандайын, бір библиотекадан Монғол тарихын таптым. 5 том Қытай, 1715-жылдарында басылған. Соның ішінде Едігенің суреті бар екен. Шағатайдың

* «Мен неміс емеспін»

қолжазбасы фотографиямен басылған. Құбылай хан тұсында – Казакен деген ел – Ордаға шауыпты деген сурет бар екен.

Кітаптарды алып Академия науке жібердім де – суреттерін (50 шакты) кесіп алып сақтап жүрмін. Тірі барсам бірге барар.

Басқа да әңгіме көп еді – қағаз бітіп барады, тоқтайын. Адрес жазар жер қалмас.

Әзірше хош
Мұсатай
2 май 1945 ж.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 443 I.
Қолжазба

Болат Юнусалиевтен

Құрметті Ғабит ағай!

Біздің майданда қазақ тілінде газет шығуына таяуда екі жыл толады. Газетіміздің бұрынғы қызметкерлері әлі күнге дейін қазақ жазушыларының ешбіреуімен байланыса алмаған.

Біздің оқушыларымыз әдебиет материалдарының көбірек басылуын талап етеді. Олардың жүйелі талабын орындау үшін, міне Сізге хат жазып отырмын.

Сізден өтініп сұрайтынымыз, майдан өмірінен жазылған қызықты әңгімелер жіберіп тұрыңыз.

Қазірдің өзінде жазылып біткен ұзақ әңгімелеріңіз болса, қызықты үзінділерін жіберсеңіз, біз бірте-бірте басып отырамыз. Геройы жауынгер болған әр түрлі қысқаша әңгімелер өте қажет. Тылдың өмірінен жазылған қысқа әңгімені де біздің оқушылар қызыға оқиды. Сізден материал келіп тұратын болса, газетіміздің барлық сандарын жіберіп тұрамыз.

Майор
Юнусалиев Болат

P.S. Сіз мені білетін боларсыз. 1940 жылдың қысты күндерінің бірінде біздің үйде (Москвада Дом прав-

тельствода Мұхтармен қонақта болғансыз). Мұхтарға,
Сәбитке менен сәлем жолдарсыз.

Сау болыңыз. Хат күтем.

Болат

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 443 І.

Қолжазба

Байдолла Сұлтанғазиннен

21.12.1945

Амандық хат.

Аса құрметті көретін Аға, сені бүгінгі күні есіме алып амандығыңызды білмекке отырмын. Жеңгейдің, Құлаштың, Розаның дендері сау ма (міне осы).

Ал енді өз амандығыма келсем, мен мұнда аманмын: аға сен мені танымассың. Мен Жакинмын, мен Султанғазының кіші баласымын. Менен үлкені Кабдоллада. Ол 26 жылғы туғанда, әскерге былтыр кеткен, шешем қайтқан өзіңе белгілі Кайникамал (аты). Менің әкем трудовой Армияға барған, содан кейін ат алып барамыз деп елге келген, содан кейін ауырып, бара алмай қалды. Жазылғаннан кейін қашқын деп соттап жіберген. Менің әкемді станса «Қара бали» стансына жіберіпті. Сіз соны «НКВД»сынан сұратыңыз. Адресі мынау: (Карагандинский обл. Почтовое отделение Долинка п/я 246. В управления Н.К.В.Д.).

Менім атым Султанғазин Байдолла.

Танымасты сыйламас деген бұрынғыдан мақал бар сол мақалға сүйеніп кетіп жүр [...] біздің туыс екенсің ғой (бірдеңе қыл) менім өзімнің қарындасым бар. 10 жасар. Кабдолла келіншек алған. Самай Шаяхметтің қызы. [Шаяхмет] өзі көшіп келіп отыр. Мен соның қолында отырмын.

Байдолла

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 446 І.

Қолжазба

От Евгения Брусиловского

Москва
12 февраля/1946 г.

Достопочтенный сэръ!

Во первых строках настоящего письма (в результате хорошего воспитания) разрешите засвидетельствовать наше почтение к Вам (китайцы на этом месте витневатого распространились – бы о Вашей мудрости и красоте, но мы из чувства реальности и правдоподобия не решаемся хотя-бы упоминать о этих прилагательных) и послать вам привет усовершенствованного, московского типа, в котором уже нет прежней благодушной лирики и пацифизма. В этом коротком месте-привете существует «Будь здоров», и «Проходи не задерживай», и «Ну и ловкач! Как у него все получается?» и наконец «Я тебе – ты мне». Времени у москвича мало, каждый раз всего не выскажешь и вот в результате естественного отбора получился этот комбинированный, универсальный привет – жест обнимающий всю (почти) гамму человеческих отношений в этом жестоком и суетливом городе.

На эту тему в условиях Алма-Ата можно было бы еще поговорить, но я уже тоже стал Москвич (иначе ничего не успеешь) и поэтому считаю за благо перейти к делу. Достаточно сказать Вам, милорд, что для того, чтобы написать это ничтожнейшее послание, мы пробудились ранее 7 часов утра так как времени у нас мало – Саин зайдет в 12 дня, а надо еще многое успеть. Я был везде и знаю все. Мосторг, комиссионные, базары, толкучки, улицы в определенных местах, подъезды многих домов, обследованы мною. Я имею право подводить итоги, из чувства симпатии и дружбы уступаю Вам, восхитительный, этот итог – бесплатно. Нет, не благодарите, не надо, пользуйтесь им в готовом виде. Итог такой: за деньги в Москве можно купить все. Но к деньгам необходимо приложить большую расторопность и маневренность. Кроме этого – время на бесконечные поиски, высматривание, ловля «случая». Итак, коротко, итог будет такой – деньги, энергия, деньги, меткость, деньги, время, деньги, маневренность, деньги.

Но все-же существует некое среднее и в этом вопросе и потому я думаю перейти к трезвой практике полной скукающей прозы. Отрезов тут очень много в любом месте но в огромном большинстве это середняк (считая твой коричневый, елочкой, костюм тоже середняком). Выбирать чтонибудь здесь должен ты сам. Таких отрезов как мой, я не встречал ни разу. Мажит нашел какого-то поляка, но меня с ним не познакомил. У него он купил хорошие вещи. Но говорят, что он уже уехал. На рубашки хороший отрез можно купить только в Мосторге. На базарах и т.д. я не нашел ничего стоящего. Иногда в комиссионных можно встретить что-нибудь случайно, но разница в цене настолько незначительна, что поиски не оправдываются. Цены на отрез костюмный от 1200-1500 до 4500-5000 р. Хороший отрез следовательно это 2000-2500 р. На рубашки цена отреза шелкового полотна (качество его меня не вполне удовлетворяет) 1200 р. Лично я, для себя, покупал так наз(ываемый) шелк-паризьен за 1500 р. и считаю, что я прав, 300 р. вопроса не решают, а мы не каждый год делаем вещи.

На Тушинском рынке даже не встречаются хорошие отрезки на рубашки, пижам готовых нет. В Мосторге за хорошую летнюю, шелкового полотна приличного качества пижаму хотят драконовскую цену 2200 р. (2190 р.). Но расчет ясен 3 ½-4 метра материала и + работа. На базарах пару раз я встречал вельвет. Просили 160 отдавали за 140. Пять метров – 700 р. Фланель, средненького качества, на базаре 80 руб. Хлопчатка (совсем ширпотреб) – 60 руб. Отрезы на женские платья от 750-900 до 3000 р. Здесь очень большой выбор. Много иностранных. Например красный, английский пан-бархат 3 метра 15 сант. продавался за 3000 р. Вероятно за 2600 отдали-бы. Хорошая вещь. Носки в Мосторге – 100 р. На базаре полу-шелк и т.наз. фельдиперсовые стоят 60-65 руб. шерстяные носки – 120-100 р. Белье теплое на базарах почти не встречается. Оно обычно не наше, владельцам на базаре ходить неудобно и можно найти его только в комиссионных. Белье военного образца белого цвета, хорошей шерсти стоит 550-650 руб. (гарнитур). В Мосторге наше шерстяное стоит 1800 руб. (гарнитур) летнее, голубого цвета стоит 400-500 р. (шелковое). Я себе купил теплое белье вышеуказанного образца и

доволен. Обувь от 900-1200 р. до 2000 р. Много заграничной на всех базарах. Много каучуковой. Остальное все случайно. Можно встретить такое что никак не выдумаешь. Напр. ручную швейную машинку величиной с телефон – 350 руб., но я не решился ее купить – уж больно игрушечно выглядит. Зауэровские ружья. Безопасные бритвы. американские сигареты пачка 30 р. Английские замки, счетчики, велосипеды, беспаспортные автомобили (6-8 тысяч), часы, девушки, печки и плитки, авторучки всех систем, все это продается в большом разнообразии. Я не могу конечно перечислить всего что встречается, но основное упомянуто. Исходя из этой заметки Вы сэр, имеете возможность делать свои выводы. Письмо это будет у Вас 19-20ого, 22-24ого я могу быть оповещен о Ваших взглядах на изложенные мною факты. 28-1ого я выезжаю. Все можно успеть или почти все. На свой страх и риск белье я начну покупать сегодня-же. Носки тоже. В отношении остального жду Вашего уведомления. Таперича о деньгах. Первые 5 скандальных тысяч я получил. Вторые пять из «искусства» еще не получал. Днями поеду туда (это не так близко) и думаю, что они мне их дадут. Если от Вас, мой друг, не будет распоряжений, то эти деньги я просто привезу в Алма-Ата без какого-либо их «овеществления». Очень сожалею что, видимо, не смогу побывать в Ленинграде о котором Natali рассказывает такие новеллы. Там, впрочем, в самом деле дешевле вероятно, потому-что спрос там значительно меньше чем в Москве обладающей сейчас 7-7 ½ миллионами населения (вероятно включая приезжающих). У меня-же для поездки туда нет ни денег, ни времени. Впрочем в основном-денег. Но все-равно, при разнице в 10-15%, все это есть в Москве. Прибавь дорогу и снова гостиница и т.д. выйдет одно и тоже. Засим шлю Вам, квакер, наши наилучшие пожелания здоровья и успехов. Шлю также привет Хусни, Гале, Розоче, Марочке и Райхан.

Евгений

Омар Таспаевтан

Ағам Ғабит! Деніңіз саума? Жеңгей Құснидің, балалардың дені саума?

Ел амандығы: Ел, ауыл ағайын тегіс аман. Қыстан шаруалар және орталық күйлі шықты.

Қазіргі басты жұмыс көктем егісін өткізу науқанына кірісті.

Быйыл колхозымызға жаңа трактор берді. Трактор күшімен егінге шыққан күннен бастап едәуір жаңадан тың жерді жыртты. Бұған қарағанда биыл шығымды егінді аламыз ба деген сенім бар. Қар өткен жылға қарағанда ертерек 25-мартта еріп, 4 апрелге кетіп болды. Колхоз басқармасы Құрманкин Камел болды. Исахмет бос отыр. Колхоз шаруашылығын көтеру үшін талап бар. Биыл колхоз орталыққа біраз құрылыстарды жаңадан жасамақ. Денсаулық орнына үй салу ағаштан, колхоз конторы, ат тұратын сарай т.б. Елдегі бір келкі карттардың Шаймерден, Бейсек т.б. азаматтар бас қосқан кеңесінде сізге байланысты колхоз үшін, хат жазуды маған тапсырған еді. Сабит өз колхозына телеграмма берген екен. Совнарком бір машина босатпақ болды, бағасы «10» мың сом, деп, соған Сабит колхозының бастығы Шакен ақшамыз бар, қайдан алатынын біліндер деп телеграмма беріпті. Осы жағдайды естіп, біз сияқты күші шағын колхоздың байлығы тез өсуіне үлкен себеп болар еді, 10 мың сом қаражатты колхоз және халқымызбен азаматтар табамыз. Ғабит өзінің колхозын еске алып совнаркомнен бір авто машина алып беруге кіріссін деп, елдегі туғандарың колхозшылар, азаматтар сізден көмек сұрап, талап етіп отыр.

Егер мақұл етіп біздің бұл тілегімізді орындасаныз, елдегі туғандар үшін өте бір мақтаныш болар еді. Хат жазыңыз. Үй ішіне бізден сәлем

Сәлеммен хат жазған туысын

Омар.

17.04.1947 г.

ҚР ОММ. 1864 Қ. I Т. 446 I.

Қолжазба

Сәбит Мұқановтан

Ғабит!

Төрт тарауын жіберіп отырмын*... Өзім Союзға соңғы беттерінің редакциясын қарауға кеттім. Бес тарауын түстен кейін Тайыр апарып берер. Қолындағыны оқып бітсең беріп жібер. Басқалар оқи берсін.

Қалай, ұнап жатыр ма?! Өзімнің осы бір дардандап мақтанғым кеп жүрген шығармам. Оқиғасы да, кісілерім де бар сияқты. Бұл теманы әркім өзінше жазар еді, менің стиліме осы дұрыс сияқты. Замечанияларыңды (болса) кейін оқып болған соң айтарсың, тездет. 17-18 дерінде қарап жіберейін. Рецензия күтермін (жазылған). Оқығандарға ұнап жатқан сияқты (аздаған замечаниялары бар сияқты). Машинкадан кейін де аздап түзетіп жатырмын. НА ПОЛЯХ жаза көрме. Замечанияларыңды бөлек қағазға түрт. Ертең хабарласармын. Барлығы 23 тарау.

Сәбит
13.06.1947 г.

КР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 376 І.
Қолжазба

Ғаббас Әубәкірұлынан

Ардақты Ғабит аға!

Деніңіз сау, аманшылықта жүрген боларсыз. Жеңгей, бала –шаға тегіс аман ба? Биыл мен Алматыдан аттанар алдында қолыңыз мертікті деп естіп едім, жазылдыңыз ба?

Менде амандықтамын. Тұрмыс жаман емес. Әттен «мүйіз даулап жүріп құлағынан айырылған ешкінің» кебін киіп қалғаныма разы емеспін.

Аға «Қайыршы» әңгімесін (яки повестін) биылғы өзіңіз айтқан жобамен қайтадан жазып шығып, октябрьдің басында Алматыдағы жолдастарыма жіберген едім. Олардың 5 октябрьдегі «Қайыршы»ны

* «Сырдария» романы

алдык деп хабарлаған телеграммаларынан басқа ешбір хабар ошарсыз отырмын.

Менің өтінішім бойынша олар «Қайыршы»ны өзіміздің қызметтегі бір-екі адамға оқытып, сізге апарып тапсыруға тиіс еді. Өте аяулы, сенімді жолдастарым еді, оларға не болып қалғанын білмеймін. Екі-үш хат жазуым, 4-5 рет телеграмма беруім «Қайыршы» қайда, сіздің қолыңызға тиді ме, жоқ па деп, не олардан, не сізден бір сыбыс жоқ. Тұңғыш еңбегімнің осылайша тағдырын біле алмай дағдарудамын.

Сізден өтінішім, әңгіменің қолыңызға тигентимегенін білдірсеңіз екен. Жодастарымның үн-түнсіз жатқанына қайранмын.

Егер «Қайыршы» сізге жетсе, нәтижесін білгім келеді.

Алматыға ауысу Москва арқылы ғана іске асатын көрінеді. Бірақ бұл үшін елеулі дәлелдер керек екен. «Қайыршы» баспаға жарап кетсе, орталыққа сіздер биылғыданда кеңірек, көлемді етіп қатынас жазсаңыздар деп ойлаймын. Оның текстің өзім хат арқылы жіберер едім. Бұл әншейін менің қиялым. Мұның іске асуы «Қайыршы»ның баспа бетіне шығуына тікелей байланысты.

Қазір өзім ештеңе жазбаймын десем де болады. Бір актылы 2-3 пьеса жазған болдым, өңдеп жатырмын. Жаңа жылдан кейін, қарсы болмасаңыз, сізге жіберем бе деген ойым бар. Қазақ тілінде ештеме оқымай жүргенімді, жазбасам да білетін боларсыз. Әншейін, бар білгенімше омыраулау ғой менің ісім. Сіздермен жақын болсам, қандай ысылар едім. Амал не алыспыз.

Басқа не жазайын. Хош, есен боларсыз. Сәбит ағайға дұғай сәлем!

Мен сағынған ініңіз
Ғаббас Әубәкірұлы.
18.12.47

1947 ж.

Ғабе!

Алматыдан ұшқанда сізге жолшыбай соға кетуге қанша құмартсамда қолдан келмеді. Тіпті аэродромнан телефонмен хабарласуға болмады. Үлгіре алмадым.

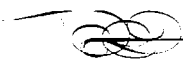
1-сентябрьден бастап Литинститутта, II-курсында оқып жатырмын. Жатақхана тағы ұзақтау екен, қаладан 20-25 шақырымдай жерде, сонан қатынап оқу қиындау, көп уақытың кетеді екен.

Кеше, 4-сентябрь күні К.....овта болдым. Фатеевтің рецензиясын оқыдым. Қатты пікір жазған екен, бір таңғалғаным ауыр пікіріне құттай қиналғаным жоқ. Оның пікіріне қарағанда көп жұмыс істеу керек. Кешеден бері ойлауда жүрмін. Жаңадан көп ойлар келе бастады. Толып жатқан қисындарды салмақтап өлшестірудемін. Фатеевтің өзімен әлі кездескенім жоқ, алып отырып, әрбір пікіріне жеке-жеке тоқтап, көңіліме қонбайтын пікіріне қосымша дәлелдерін сұрамақпын. Әйтпесе, үлкен кісі аузынан шыққанын түп-түгел ала бермеспін деймін.

Қазіргі өз ойым, бұлардың пікірі шығарманың құнын арттыра береді-ау деймін. Соған көзім жеткесін де айтқан пікіріне онша қиналмайтыным сол-ау деймін. Өтген, тек уақыт жоқ, қысқы 15 күн каникул болмаса, оқу кезінде өрт. кетіп би...жатсада бұрылмаспын деген нық ойдамын. Сүйтемінде! болмаса жазғы демалыста бітіріп берермін. Ендігі жерде білім алуға асығармын да, шығарма жазуға асықпаспын деймін.

Институт университеттей емес, ұнайды. Шаруашылық жағы қинайтын, бірақ оңайлықпен түсетін не бар, оғанда шыдармын.

Ғабе! Сіздің абырой-атағыңызға, әрбір шығармаңыздың жемісті боп шығуына өзімнің қаншалық тілектес екенімді айтқым келмейді. Шын тілектес, шын қадір тұтып силайтын інінің адал пейілін әрдайым ұсынып ала жүгіргеннен гөрі ішінде сақтаса сыпайы болады ғой деймін. Ондай іні пейілінің өмірлік

боп қабырға өзімен бірге кіруіне де сыртқа шығармай,
өз бойында сақтай білуінен секілденеді.

Сіздің қолға алған қазіргі жұмысыңызға аса
жауапкершілікпен қарағаныңызға тілектеспін.

«Қазақ солдатындай» қазақ түгіл орыс оқушыларында
куантатындай етіп жазыңыз! Қолыңыздан келетіндігіне,
күшіңіздің жететіндігіне бір мен емес, «Қозыны» көрген,
«Қайырғалиді» оқыған жанның бәрі сенеді. Шүбәсіз
сенеді.

Ғабе! Денсаулығыңызды, жұмысыңызды барлығын
айтып хат жазыңыз! Сізге мен жиі хат жазып тұрамын.
Октябрьде, Қазақстанның 30-жылдық мерекесіне
барғым келеді, сірә жолдас Фатеевтен ұлықсат алып (бе-
рер деген ой бар) барып қалармын. Сол кезде Алматыға
барамын.

Інілік сәлеммен,
Әбдіжамал

Солтүстік Қазақстан облыстық тарихи-өлкетану музейінің қорынан
Қолжазба

Сәбит Мұқановтан

Ғабит!

Сенен зор өтінішім, - мына Нұрпейісовтың
«Қурляндия»сын оқып шық. Мен оқыдым. Біраз заме-
чаниелермен ұнаттым. Оларды саған айтудың қажеті
болмас. Баланың саған оқытқысы да келді. Романмен
танысқаның да, жас авторға жәрдем бергенің де дұрыс
болар.

Сәлеммен,
Сәбит
13.05.1948 г.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 376 І.
Қолжазба

От Бориса Бассаргина

Надо же писать если не на ватмане, то во всяком слу-
чае полуватмане, с хорошими иллюстрациями, твердой

обложке, с суперами и титлистами и с чертом и дьяволом, их там издатели сказывают, чтобы это произведение вошло в библиотеки на столетия. Честное слово! Вы, видимо пассивны в пропаганде своих творений, дорогой Габит.

Отныне я пропагандист Вашего творчества. Я уже говорил с Ермоловцами. Но там сейчас гастрольное настроение. До осени вряд-ли я добьюсь их решения.

Но я думаю так: буду просить прочитать пьесу А. Софронова, что бы он, зная ее, занял вместе со мной, активную позицию перед т. Пименовым или каким театром. (Может быть дать Станиславцам, а? Они скорее поймут аромат этой вещи)

Об издании, в том плане их я говорю, так же надо подумать. Да? В общем – буду принимать самые настойчивые меры. Ей-ей. Крепко жму Вам руку.

Ваш –
Борис Бассаргин
27.VI-49 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.308. Л.1
Автограф

От Бауржана Момышулы

В реальной действительности война серьезно отличается от того представления, какое складывается о ней у многих. Даже некоторые участники боев не всегда полностью представляют себе всю совокупность вопросов, связанных с развитием боя-войны.

Насыщенность необычайно бурными и суровыми событиями, изобилия стихийных явлений выбивают многих из колеи равновесия и они часто ложное принимают за истину. Играя на человеческих слабых нервах, на сочувствии неискушенных людей, лицемерное холоднокровие (или страстная горячность) беспардонное вранье, приукрашенная ложь, литературная деляческая стилизация естественного (военно-реального) хода развития боя и психологических моментов в бою – безусловно являются результатом ограниченности, невежества, трусости авторов-участников войны. Ибо правда о войне стоит выше всякой деляческой стилизации и мелкого самолюбия...

Тот, кто скрывает правду о своей слабости – тот не может сказать правду о сильных сторонах... Надо не жалеть себя, тогда только увидеть других через себя...

Никто не имеет морального права написать о трусости других, если он не выкладывает на стол свою собственную трусость когда либо проявленную им в бою. Не смей писать о слабости других, если скрываешь свою собственную слабость. Я так говорю, потому что, к сожалению, многие делают так. Это несовместимо элементарный воинской, солдатской этикой - дедім мен Иркутте істеген баяндамамда. Должен я оговорить и предупредить товарищей, что мы записывающие фронтовики, переживаем младенческий возраст на литературном поприще, мы во многих вопросах теории литературы и практики писательского искусства еще по детски наивны так же как наши гражданские редактора наивны в теории войны-боя и весьма непедagogичны с нашими тетрадами и нашей солдатской искренностью – дегенімде зал кулді.

6/І-50 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.374. Лл.8об, 9, 9об.

Автограф

Қайнекей Жармағамбетовтен

Құрметті Ғабе!

Саламат боларсыз. Ансап барған жұмыстың тереңіне сүңгіп кеткен де боларсыз. Бізде амандық. Союзда бөтен жаңалық жоқ көрінеді. Мен 25 күндей демалыста болып, уақытымның көбін тауда өткіздім.

Әлжаппар романының алғашқы бөлімдерін оқып жатырмын. Әзірге қырғын дүние деп танып отырғаным жоқ. Бірақ, өзінмен ақылдаса отырып, түзетулер енгізіп, журналдың октябрьдегі санынан бастап басамыз ғой деймін.

Конкурстардың қорытындысы шыққан жоқ. Сіздің бастас шалдарыңыз (М. Мен С.) «Солдат»қа бәйге беруге қарсы пікірлер айтқан көрінеді. Ал пьесалар конкурсының жұмысы әлі қолға алынған жоқ.

Жақында Сәкен Қалижанды қанатына ала отырып

маған бірнеше ауыр айыптар таққандай мінез көрсетті. Менімен келіспей істейсін жұмысты, жұртты жікке бөлесін (Тайыр жұмыс істемеді дейсін, Қалижанды сырт ұстайсың т.б.), достарынмен жабық кеңестерің көбейіп барады, сенде бюрократизмнің элементі бар дегендерді айтады. Мен өз тұрғымда қаттырақ сөзбен жауаптар қайтарған болдым. Шамалауым мына жағдайда жұмыс істеу қиынға айналатын түрі бар. Бірер ай аңысын андап, сонан кейін өзіңізбен ақылдаса отырып әділет тұрғысында мәселе көтеруім керек тәрізді. Жұмысқа жаным ашып кіріскен сияқты едім. Оны теріске жоритын болса, бастығым босану мәселесін қою керек емес пе. Ерғалиев поэмасы жөніндегі пікірлеріңізді жігіттің өзіне жұқалап айтып қарап едім, шамданатын түрі көрінеді. Сондықтан Сіз оқыған вариантын өзіне қайырғаным жоқ. Журналды бастап қойғандықтан, түгел басып жіберейік, жұрт көрсін, пікірін айтсын деген қорытындыға тоқтадық.

Сізге қатты кешігіп жазып отырмын. Кешілерсіз. Мына бір документ сымақты жібердім, елге қайтарда біреулерге қол қойдырып ала кетерсіз.

Сіздің негізгі жұмысыңызға бөгет болатынын сезем, дегенмен бір-ер кешіңізді бөліп «Қазақстан» атты очеркіңіз бен ең болмаса бір шағын әңгімеңізді, осы сентябрьдің 20-ларына авиапочтамен, жіберуіңізді өтінемін. Журналдың ноябрьдегі санына баратын материалдың бастысы осылар деп есептеп отырмыз.

Алматының телефондары өзгеріп кеткен. Сондағы телефоным 63-27, үйдегім 14-87. Сізге телефон арқылы хабарлауда қиын. Байланыс жасаудың жолын айтып хат жазарсыз.

Амандықпен жолығалық.

Сәлеммен Қайнекей

Хатты үйге жазсаңыз, адресіміз К. Маркс көшесі, 60 үй, 4 пәтер.

Әлжаппардың да телефоны жаңарған – 26-12. Сәбит телефоны бұрынғы.

7.09.1950 жыл

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 331 І.
Қолжазба

Исмаил Сағитовтан

Ғабит ағай!

Сіздің «Қозы Көрпеш» пьесанызды жуырда Қарақалпақ Мемлекет Театры сахнаға қойды. (Қарақалпақ тіліне аударып). Постановка өте табысты болып шықты. Қарақалпақтың астанасы – Нокис қаласындағы үлкен Театр залы лық толған зрительдер екі күн қатарынан өте қзығуменен қарсы алды. Қазір Театр бұл пьесаны район орталықтарында көрсетіп жүр.

«Қозы Көрпеш» - тің Қарақалпақ театрында қойылуы туралы мынау газетте басылған заметкамды Сізге мағлұмат үшін (для сведения) жіберем.

Жолдастық сәлемменен:
Сізді хурметтеуші *Сағитов Исмаил*
15.09.1950 г.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 436 І. 1 П.
Қолжазба

Сәбит Мұқановтан

Ғабит!

Аманшылықта жүріп жатамыз. Союз да, ауыл-аймақ та өзің көрген қалыпта.

Қойған мәселелеріне ретімен жауап берейін.

1. Қарағандыда жазушылар ұйымының бөлімін ашуды мен болып, бүкіл Союз болып қуаттап отырмыз. Ендігі мәселе – соны іске асыруда. Хромковпен сөйлесіп ем, ол кісі де қолдап, Жүмекеннің атына докладное жазып беруді ұсынды, докладноені бірер күнде тапсырамыз. Соңына түсеміз, нәтижесін хабарландырамыз. Сенен өтініш - бұл мәселені Обком жағынан да қозғап, қаулы алдырсаң. Көп штат керек болмас: кәзіргі өкілді, бөлім ашылғанда «жауапты хатшы» деп атармыз, еңбек-ақысы кәзіргісі болар, оған бір секретарь-машинистка, бір инструктор әпере алсақ, сонымен бөлім болады да жатады ғой. Доскейдің үйін бөлімге әпергеннің өте жақсы болған.

2. Альманах мәселесін де ЦК-ның алдына қойдық, ол жөнінде де Обкомға қаулы алдыр: жылында төрт сан, әр саны бес баспа табақтан.

3. Илиястың да, Қайыптың да, басқа ақындардың да жеке жыйнағын шығаруға КИХЛ көнер емес, поэзия оларға ақша жағынан залал ғой. Алдағы жылға «ақындар жыйнағы» атап он баспа табақ кіргіздік, Қарағанды ақындарын да соған тоғытып, әрқайсысынан төрт – бес жүз жолдан берерміз. Сол аздап болса да көмек бола тұрар.

Илиясты (Манкин) больницаға орналастырған жөн ғой деймін.

4. Сәрсембаевтың кім екендігін мұнда сұрастырып едік, отзывтар жаман емес. Обком ұйғарса, оған қарсы болмаспыз, тек – «істің басы байлы болса, түбі сайлы болады» дегенді өзіне қатты ескертіп, жұмысты белсе-не істеуіне Обкомның алдында ант алғандай халге келтір және жұмысқа қайтсе енуі туралы өзіне консультация бер.

5. ЦК-ның быйыл қатаң берген тәртібі: не нәрсе октябрьдің біріне дейін баспасөздің портфеліне түспесе, алдағы жылдың планына кірмейді, бұрынғыдай планнан сыбаға беру быйыл болмайды, аталған уақытта дейін түспеген колжазбалар резервтің сыбағасында қалады. Сондықтан, не нәрсенің даярын, не нәрсенің ойлану процесінде екенін тез хабарла.

6. Көшеннің қандай сырқаты барына және қайда емделуіне дәрігер жазған справка керек, соған қарап жәрдем береміз, әсіресе, курортқа. Кәзіргі қолайлы курорттар Қырым, Кавказ жағында ғой.

7. Біздің быйылғы сметадан Қарағандыға карасар ақша жоқ, сондықтан, жаңа жылға дейін облыстық ме-кемелерден жәрдем алып бергенің жөн болар.

8. Қайталап, өзің туралы айтарым: 51-жылдың пла-нын жасағанда, «Қарағанды» романына әркімдер «бітіп болар анық мезгілі қашан?» деген сұрауды қоя береді және ол заңды да сұрау ғой. Осыны ойлан да, бірер ауыз сөзбен телеграмма бере сал, ол бізге көген-түпке барған жерде бөлек болуға аса қажет.

Алматы телефондары вертушка болып жатыр. Союз-да әзірге жалғыз ғана телефон істейді, номері – 62-95.

Сенің үйің мен менің үйімнің вертушка номерлері
бұрынғы.

Сәлеммен,
Сәбит Мұқанов
Алматы
19.09.1950 ж.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 376 І.
Қолжазба

Қайнекей Жармағамбетовтен

24.09.1950 ж.

Ғабе!

Хаттарыңызды алғанбыз.

Қарағандыда да бөлімше ашу, Қарағанды жазушыларына альманах беру жөнінде қаулы алып, Орталық Комитет алдына мәселе қойдық. Обкомның қаулысы келсе тіпті дұрыс болар еді.

Сізге командировка беру жөнінде де қаулы алдық. Жансаев ақша жіберу мәселесін реттеуге кіріскен еді. Мен тағы да қозғау салармын.

Сіз 1949 жылы бір командировка алған екенсіз (Москвалитфондасынан), соған отчет тапсырмаған көрінесіз. Бес мың бірдеме сом. Сол ақшаны тезірек қайтарыңыз деген қағаз келіпті. Әзірге біз Сізді командировкада жүр деп хабарладық. Онан былайғы мәселесін өзіңіз хабарласып, өзіңіз шешерсіз.

Мына бір қағазыңызға мөр басыпты.

Үй ішіңіз тегіс аман. Сізден кабар сирек десіп отыр. Қазір телефоныңыз жұмыс істейтін болған (40.08).

Сәлеммен,
Қайнекей

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 331 І.
Қолжазба

Дорогой Габит!

(Извините за столь вольное обращение. Но, что же мне оставалось делать, если я не знаю Вашего отчества. А обращаться «дорогой» и далее – фамилия – ей-ей не-лепо. Поздно?)

И, так, дорогой Габит! С огромным вниманием прочитал Вашу пьесу – «Козы Корпеш и Баян слу». Ни один звук не оторвал меня от чтения. Прочитал таким залпом, каким русские пьют спирт или водку. Именно русские и именно спирт, а не вино, которое принято пить смакуя, малыми глотками.

И охмелел я после прочтения ее не как после вина, дающее реакцию замедленного действия, а как, опять же после спирта.

Какая косность у деятелей русского театра, а? Я только сейчас это понял, по настоящему. Ваша пьеса просится на сцену во всех ее жанрах – драме, балете, опере. Честное слово. Кроме всего – это же по настоящему художественно, черт возьми!

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.315

Автограф

Қайнекей Жармағамбетовтен

Қадірлі Ғабеке!

Сау, саламат боларсыз.

Мұндағы жолдастар да, Сіздің үйдің іші де тегіс аманшылық. Жұмыс жайымыз да бұрынғы өзіңіз көрген бағыт, сондағы шама-шарқы дәрежесінде жүріп бара жатқан тәрізді. Сәкең сайлаушыларына кеткен, онан әрі Москва бармақ. Сталиндік сыйлық комитетінің мүшесі болып белгіленгенде (Күләш апамыздың орнына).

«Солдат» жазушылар одағынан өтіп, комитетке жіберілген көрінеді. Комитетке өз өкіліміз баратын болғандықтан, оған да сенімдіміз ғой деп ойлаймыз.

Бүгін мен Ильяста болдым. Сіздің романыңыздың жазылу жайын, үлкен планыңыз жөнінде (өз жобам, Қапан

каттарына сүйене отырып) едәуір әңгіме айттым. Ол кісі мына пікірлерді айтады:

1). Бірінші кітап ағылшын капталистерін әшкерелеп, және оларды қуып шығарумен аяқталса дәл бүгінгі күннің тілегіне жауап беретін шығарма болуы анық. Тек асығыстық пен үстірттіктен сақ болсын, дейді.

2). Ғабиден романын оқып шықтым, оның атын «Қарағанды» қойғаны жарамсыз тәрізді. Бірақ, авторға ешнәрсе айтқаным жоқ. Мәселе шығарманың атында емес қой. Сондықтан мына үлкен романды (эпопеяны, трилогияны) «Үлкен Қарағанды» деп атау керек, я болмаса сол тәрізді, бүкіл Орталық Қазақстан мәселесін қаусыратын атқою керек, дейді.

Ғабиденмен Әлжаппар екеуміз де сөйлесіп көргенбіз. Бірақ, ол бізге көнбеген. Оның пікірін Сәкен қолдаған. Сондықтан наразылық сезімді сыртқа шығарып арандатпай, ішке бүккенбіз. Менің өз басым Ильяс пікірін қолдағым келеді. Бұған сіздің қалай қарайтыныңызды білмеймін, Әлжаппардың да ендігі тоқтамы осы тәрізді.

Ильяс «Солдат» мәселесі жайында Жұмекенге хат жазып, «Быйыл арнаулы қаулы алмаған күнде, Москваға былтырғы қаулымыз күшінде» деген пікірді кабарлалық» десе керек. «Солдаттың» быйылғы бәйгеге қосылуына Орталық комитет (өзіміздің) тарапынан тиетін көмек осы дәреже де болатын түрі бар.

10-кластың оқу құралы ептеген ғана өзгерістермен қайта басылатын болды. Кіріспе бөлімнен «Семей саудагеріне» байланысты бірер сөйлемді алып тастадық, «Бекет әлі оқытушы» деген сияқтыларды өзгерттік, сонғы жағына кейінгі жылдардың табысын бір-ер бет шамасындай көлемде қостық. Осылар тәрізді өзгерістер жеке авторларға байланысты бөлімдерге де қосылды. Бұл кітапты қайта жазу, үлкен өзгерістер енгізу мәселесі келесі жылға қалдырылды.

Қайып қартқа 1500 сом ақша жібердік (сіздің адресіңізге). Жыйнағын шығару мәселесін Ильяспен келістім. Ертең Бекмұратовпен сөйлесіп планға енгізгелі отырмын. Қарттың Академиядағы дүниесін түгел алғанбыз. Қосамын деген дүниесі болса соларын, фотокарточкасын, жыйнағына беташар ретінде өзіңіз бір-ер ауыз сөз жазып (өмірбаянын айтып) жіберсеңіз дұрыс болар еді.

Ильяс соңғы бір ем маған жаман болған жоқ дегенді айтты. Екеуміз обед ішіп едік, бульон ішті, құрштен

жасалған кашамен тауық етін жеді. Осы дүниелерді ішім тәуір үлгіртетін болды деген сөздерді қуанышты сезіммен айтып отырды. Өңі де кіріп қалған көрінеді. Тек ұйқының «шалалығын» жеңе алмай тұрмын дейді. Шамасы жазыламын деген үміт таразының салмақты жағына ауысқан түрі бар. Мен өзім қатты қуанып қайттым.

Хат жазыңыз. Біз де хабарласып тұратын болармыз.

Сәлеммен

Қайнекей

8.02.1951 жыл

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 331 І.

Қолжазба

Сәбит Мұқановтан

Қадірлі Ғабит!

Февральдың 2-сі күні үйден аттанған қалыппен, бір айлық уақытты Гурьев, Москвада өткізіп, ертең Алматыға жүргелі отырмын.

Сталиндік сыйлықтың комитетіне мен биыл мүше боппын ғой, соның мәжілісіне келсем (15-ІІ күні), менен екі күн бұрын бітіп қалыпты, биыл айналасы 10 күнде карап бітіру туралы, нұсқау болыпты.

Бізден быйыл дауысқа жалғыз Кожамьяровтың Симфониялық поэмасы ғана түсіп, азшылық дауыспен қалып қойыпты, өзгелері дауысқа жіберілмеген. «Қазақ солдатты» туралы Комитет адамдарының айтары «былтыр дауыстан өткен, екі рет дауысқа қоюдың хажаты жоқ, ендігісін өкімет орындары шешеді» дейді, тізімде өкіметке жолданыпты. Со күні Берлинге ұшқалы жатқан Фадеевтың үйіне барып ем, ол «сөз жоқ өтеді, Берлиннен келе қолға алам» дейді. Соны тосып жаттым, бүгін келді, жолықтым, айтары, - алғашқы сөзі, ұмытпасын деп жазып берген запискамның саған копиясын жіберіп отырмын.

Басқа айтарлық жаңалық: СССР ғылым академиясының тарих институтында Бекмахановтың Кенесары туралы хаталығын талқылады да, оған түгелі мен «Буржуазный националист, продолжатель линии алаш-орды» деген ярлық тағып, ВАК тың алдына «Ғылымдық даражалары сыпырылсын» деген қаулы мен өтініш қойды. Ол енді солай болатын түрі бар.

«Сыр-Дарья» - «Октябрь»дің март санынан бастап, үш санына кетті, март саны жуырда шықты, кітәбі да

теріліп болды. «Аға ақын» - «Знамя»ның май санына басылмақ.

Ғабиденнің «Қарағанды»сына пікір жақсы, Кузьма Горбунов аударып, быйыл «Дружба народов»қа баспақ.

Майда Украинаның декадасы болғалы жатыр. Бұл бұрын көрмеген декадамыз болатын: 3000 кісі, бес театрымен, 700 кісілік филармониясымен, 150 жаңа кітәбімен (орыс тілінде) келмек. «Гапак»тың өзін 500 кісі билейді, оркестры 250 кісі болады деседі!.. Ғажап емеспе?!..

Апрельде ССП СССРдың пленумы болады деседі, 16-III та жастар совещаниесі, бізден Қайнікей, Хамит, Әбжами келеді. Әзіргі жаналықтар осылар.

Пленумға дейін мен Алматыда болам. Мартты аяқтай келіп кеткенің жөн болар.

Жұмысыңның жемісті болуына тілектеспін.

Жолдастық көңілден -

Сәбит

1.03.1951 ж.

Москва

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 376 І.

Қолжазба

От Валиахмета Галимова

Глубокоуважаемый Габит юлдас Мусрепов!

Башкирский Гос. Академический театр Драмы, включая «Козы Корпеш и Баян слу» в репертуар сезона 1951-52 годов, поручил перевод данной пьесы мне. В связи с этим естественно возникает и необходимость переписки по поводу вашей Пьесы.

Хочу выяснить с вами ряд вопросов:

1 – Передо мной перевод Александра Дроздова, изданный в 1945 году под названием «Козы-Курпеш и Баян Сулу» и новый «Поэма о любви». Чем вызван необходимость переименования пьесы? На какой вариант ориентироваться при переводе?

2 – Мне кажется что, перевод не совсем удачен. Очень уж суховатый язык. Поэтому возникает желание сделать перевод из оригинала т.е. из Казахского. Хочу знать ваше мнение. И если есть возможность послать мне пьесу на Казахском языке.

3 – И последнее, очень хотелось бы знать ваше пожелание по поводу перевода, и постановки вашей пьесы на сцене Башкирского Театра.

Заслуженный артист РСФСР –

Галимов Валиахмет Герфанович

29 Сентябрь. 1951 год

Адрес: Башкирская АССР, г. Уфа,
ул. Ленина, Башкирский гос. академ. театр драмы

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.28. Л.1

Машинопись

Сафуан Шаймерденовтен

Ғабе!

Мейрамыңыз құтты болсын.

Ендігі айтайын дегенім – повесть жайы еді. Сол шіркіннің бірінші бөлімі түгел дерлік біткенді. Палау ма, ботқа ма білмеймін. Ендігі ниет – Сіздердің сотыңызға салу. Анада өзіңіз ескерте айтқан бастыруға асығушылық сияқты ауру менде жоқ. Сіздер айтар ақыл-сынды шама шарқымызша қабылдай, үй шаруамның қыспағына қарамастан түзей беру – шын арманым: тура айтылар сынға зәрумін.

Осы мәселемен Сізді телефонға шақырып едім, Ғұсный жеңгей үйде жоқ екеніңізді хабарлап, жазушылар Одағымен байланыстырып беріп еді, әйтеуір Сәкен бар екен. Өз жағдайын ескерте отырып, шақырттырмақ болып, адресімізді жазып алды. Одақта біз сияқты әдебиет бұзауларына деген қаражат барға ұқсайды. Сол мүмкіншіліктен пайдаланып Алматыға барып қалсам, мәселе жеңілірек шешілер ме еді?

Жазылған беттерді почта арқылы жіберудің мағынасы шамалы ма деймін. Жай жатып қалуы мүмкін емес пе? Одан да үлкен кедергі – повестің қолжазба күнінде жатқаны. Бұл жақта 12-13 баспа табақтық материалды бастыруға қол қымқалық жасаулы. Мынандай өзгерістер болып жатқан кезде ниеті де, тілегі де тым-ақ дұрыс

болған күннің өзінде де Сәкен бұл мәселені ұмытып кетпейді деп сендіре алып та отырғаным жоқ. Қайткен күнде де, мен жазған повесть тағдырын шешуге себепкер болуыңызды тым қажетсінемін. Сіз бұл ісіңізбен өз болашағыма апаратын үлкен жолдың қақпасын ашқан болар едіңіз. Мен Сізге онсыз да уақытыңызды бөліп, бағалы пікір айтып, келешек күнде мол кездесер кемшіліктерден күні бұрын тазартқаныңыз үшін айтып жеткізе алмас борыштамын.

Қатынасушылардың өзі туралы айтқан шебер ескертуіңіз болмаған күнде, повестің диалогі қандай дәрежеде боларын тәңірім білсін. Диалог жоқ болса, мен әдебиеттік шығарма да жоқ деп білемін.

Үй ішіңізге сәлем айтыңыз. Жауап күтемін.

Сәлеммен ініңіз Сафуан.

04 ноябрь 1951 жыл.

Қарағанды-8. Ипподромная 8, кв.3.

КР ОММ. 1864 К. 1 Т. 428 I.

Қолжазба

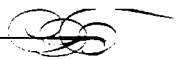
От Валиахмета Галимова

Глубокоуважаемый Габит Махмудович!

Разрешите прежде всего выразить вам благодарность за внимание оказанное вами, которое выражается получением вашего письма и экземпляра пьесы «Козы-Корпеш» в родном языке.

Я уже заканчивал перевод из русского, но получив и прочитав казахский вариант решил начать перевод заново. Ибо общность языка и изложение мыслей принуждают мое сознание пересмотреть перевод. И вот я начинаю работать над переводом с оригинала от которого получаю большое творческое наслаждение.

Также должен вам сообщить, что по всей вероятности и постановка вашей пьесы будет поручена мне. Хочется создать спектакль большего полотна, который вошел бы

в репертуар нашего театра как «золотой фонд» и сохранился бы многие годы.

Поэтому, Габит Махмудович, у меня еще одно просьба к вам:

Как бы мне заполучить фотокопии снимков постановки вашего театра?

Это помогло бы актерам в представлении типажей и особенности для художников при оформлении костюмов. Я не знаю кому обратиться по этому вопросу, поэтому прошу вашего содействия, если конечно не затруднит вас.

Если будет такая возможность, пусть высылают наложенным платежом, непосредственно на мой адрес.

Разрешите пожелать вам доброго здоровья и больших творческих успехов в вашей благородной работе.

г. Уфа, Карла-Маркса 32, кв. 20
Галимову Валиахмету Герфановичу
5 ноября 1951 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.28. Л.2
Машинопись

Сәбит Мұқановтан

ноябрь, 1951 ж.

Қадірлі Ғабит, Құсни!

Баланың қуанышы ең тәтті қуаныш екенін, қайғысы ең қатты қайғы екенін әр-бір әке-шеше жақсы біледі ғой. Сондықтан Мара қайтыс болғанын естігенде, қайғысы екеуіне қаншалық ауыр болғанын алыста жатсақ та, көзбен көргендей ұқтық та, және қолда туып-өскен бала болғандықтан қабырғамыз қайыса ренжідік те. Бірақ откенге амал жоқтық, ата-бабамыздан келе жатқан мирас, шын туысқандық, жолдастық көңілден қайғыларына ортақтығымызды білдіріп, сабыр тілейміз. Хабарды ести сала телеграмма беріп ек, адресі қата боп қайтып келді.

Аманшылықта жүріп жатырмыз. Екі – үш күнде Балтық түбегіндегі республикаларды аралап қайтуға

кетеміз де, осы айдың аяғында ораламыз. Алматыға декабрдің басында қайтармыз.

«Қазақ солдаты» туралы Фадеевтен бастап, жазушылар одағының бұған байланысты адамдарының бәрімен сөйлестім. Бір – ер жиналыстарда айттым. Ықыластары жақсы. Бұлардың ойына салса өтуге тиісті. Комитеттің (силықтың) уақ-түйектерімен кеңесіп ем (үлкендері қазір жоқ қой, талқылау басталғанда ғана болады ғой) көркем әдебиеттің тетігі, жазушылар одағында, сол жақтан дұрысталып келсе болғаны, дейді. Ол жақтың бас жауапкершілігі Тихоновта ғой, Николай Семенович те бұл шығармаға көңілді. Орысша, қазақша кітаптарын тауып бердім. Материал ұлттық әдебиеттер комиссиясында. Климович бірінші маслихатқа салам деп отыр. Маслинға сөйлеспек ем, дем алып жүр екен. Мен Балтықтан оралғанша келеді. Онымен сөйлесем. Қайныкейге жазған хатта.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 376 І.

Қолжазба

От Александра Зеленого

Уважаемый тов. Мусрепов!

Хакасский Обл. национальный театр принял к постановке Вашу пьесу «Поэма о любви».

К сожалению, в нашем городе Абакане мы не смогли найти подсобных материалов для работы над этой пьесой. (Мы имеем ввиду литературу, например: эпос «Козы Корпеш и Баян», материалы об эпохе, иконографию)

Мы просим Вас помочь нам путем разъяснения волнующих нас вопросов: 1) В каком веке происходит действие, 2) Какие костюмы и из какого материала, 3) Какого образца ножи, на которых происходит поединок между Козы и Кодаром, 4) Какая музыка.

Заранее благодарим Вас!

О результатах нашей работы, о спектакле мы сообщим Вам.

В конце декабря наш театр отмечает 20-ти летний юбилей.

«Поэма о любви» намечена на 12 янв. 1952 г.

Просим ответить по адресу: г. Абакан, Красноярского
Края, Хакасской Авт. Обл., Национальный театр режис-
серу Зеленскому Александру Филипповичу.

По поручению коллектива
А. Зеленский

10/XII-1951 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.339. Лл.1,1об.
Автограф

От Александра Зеленского

Уважаемый тов. Мусрепов!

Спасибо Вам за Ваше теплое письмо! Оно помогло
нам работе над пьесой. В силу некоторых событий в
жизни нашего театра, работа над пьесой «Поэма о люб-
ви» была отложена на март мес(яц) 18 го марта – про-
шла премьера, прошла с большим успехом. Наши успе-
хи – Ваши успехи, поэтому – поздравляем!!!

19 го, 22 го и 23 го – спектакль шел при неизменном
успехе.

Как принимался спектакль в Москве у Майорова! Я
не имею сведений, поэтому желательно узнать от Вас.

Еще раз благодарим за письмо! Привет от всего кол-
лектива!

Уважающий Вас,

Зеленский
24-III-52

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.339. Л.2
Автограф

Қайнекей Жармағамбетовтен

Ғабе!

Науқасыңыздан айыққан боларсыз. Ертең «Сараның»
премьерасы көрінеді, бүгін кешке я ертең келетін болар-

сыз. Просмотр жақсы деп қабылдапты деседі.

Басқа жайды өзіңіз келген соң сөйлесерміз.

Бізге беретін материалыңызды мына Айқыннан беріп жіберерсіз. Материалды майға шейін типографияға беріп үлгіруіміз қажет болып отыр еді.

Ілекеңе сәлем айтарсыз.

Сіздерге барып қайтамыз ба деп едік, машинаның ретін келтіре алмадық.

Қайнекей

26.04.1952 жыл

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 331 І.

Қолжазба

Ільяс Омаровтан

Ғабитке!

*Орнатып бетке әжім, қырау басқа,
Мінекей келіп қалдың 50 жасқа.
Өткенді баспалдақ қып ілгері атта!
Айтатын не тілек бар одан басқа.
Барады жылдар жылжып, күндер шауып,
Ескінің жаңалықпен бетін жауып.
Құр сөзде «болды» деген магна барма,
Алмаса жалпы өмірден орнын тауып.
Өмірде жүрген жоқсың «тектен-тек» пен.
Бір қауым болып қалды еңбек еткен.
Қай кезде бағалы еңбек тек кете ме?
Әнерді әлпешті орын әдебиеттен.
Көп болды қақпақ-соқпақ өміріңде,
Ауытқып әр нәрсеге көңілің де,
Дегенмен түйіндісі еңбегіңнің
Құрылған жаңа өмірдің өрімінде.
Қашанда өткен өмір көрген түстей,
Өмірден өту қыйын тоңбай үспей.
Далада адассаң да сұрлеу таптың
Бұралқы анау-мынау жолға түспей.
Сол сұрлеу бара бара сара болды,
Басқа жолға түскендер қара болды.
Жол түзу, көңіл жасайраң, таланттың мол
Беретін қалаулы еңбек «пора» болды.*

*Бұл емес месейсіздік бергеніңе,
Хате жоқ талап қойсақ бермегіңе,
Далада той алдынан құлан қаста,
Атуды тапсырмай ма мергеніңе.
Шеберсің асыл сөзге, жинақ қалпақ,
Ренжисің әйелің десе «қартым».
Қарттықты елемейтін «бозбаладан»,
Айып па үлкен еңбек күтсе халқың.
Тілекке сай еңбекке піскен кезің,
Тарихтың бәйгесіне түскен кезің.
Сенгенің, сүйенгенің адастырмас –
Сананың жетекшісі – ленинизм.
Жүрекпен, сол себепті сенімге мол
Етеміз жалғыз тілек – болсын деп жол.
Тарихта зор орныңды кеңейтер деп
Күмәнсіз құттықтаумен береміз қол.*

23 мамыр 1952 жыл

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 385 І. 1, 2 П.

Қолжазба

От Романа Кармена

Дорогой Габит!

Поздравляем тебя с праздником! Ниночка и я желаем тебе, Соне, девочкам здоровья, счастья, радости, богатства, удачной охоты, везенья во всех начинаниях, огромных успехов в творческой работе.

Книгу кончил?

Не забывай нас, пиши!

Целую тебя крепко!

Твой *Рима*
Москва 5-ХІ-52 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.351. Л.7

Автограф

1952 ж.

Ғабе!

Жұрт пікірі мына бір бет қағазда.

Сізге өтініш:

а) осының барлығын түзетуге үлгермесеңіз екі мәселеден пікіріңізді қоссаңыз дұрыс болар еді. Бірі «Хан Кене» туралы. Екіншісі, драмалық шығармаларды зерттеуде қай жағынан келгеніміз жөн болады? Мұхаң бір сөзінде жұрт (бізді айтады-мыс) драмалық шығарманы талдауды білмейді, оның прозадан айырмасын ескермейді депті мыс. Кейін талқылағанда ол кісі сол пікірін айтады ғой. Талқылауда сіз болмайтын түріңіз бар.

б) оқу құралы жөнінде пікіріңізді айтып кеткеніңіз жөн болар. Бірлі – жарым өзгерісті мен енгізермін.

Жүргеніңізше, уақытыңыз болуына сай қабарды өзіңізден күтем.

Қайнекей

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 331 І.

Қолжазба

От Михаила Постникова

[1952-1953 гг.]

Уважаемый Габит Махмундович!

Если Вы помните радостные дни премьеры «Козы Корпеш и Баян Слу» в Москве, то помните, и меня, исполнителя роли Козы.

Но я пишу Вам не для того, чтоб вспоминать невозвратное. Дело в том, что с 15 ноября я начинаю гастроль в Алма-Ата. С симфоническим оркестром Вашей филармонии я выступлю в спектаклях – концертах Московского музыкально-драматического ансамбля, в ролях: Пер-Гюнта, Эгмонта, Рембрандта, Оберона и др.

Пользуясь случаем хочу Вас попросить помочь популяризировать наши гастроли через Ваши газеты. Если Вы сочтете возможным это сделать, я Вам буду очень признателен. На всякий случай посылаю некоторые данные о нашем коллективе. Большой привет с пожеланием доброго здоровья всей Вашей семье, Сабиту Муканову. Поздравляю Вас с наступающим праздником, я надеюсь, что Вы с Вашими друзьями будете желанными гостями на всех наших спектаклях.

До скорой встречи,
Михаил Постников

Из фондов Северо-Казахстанского областного историко-краеведческого музея

От С. Кара

[1952-1953 гг.]

Тов. Мусрепов

Пьеса «Козы-Корпеш» драматургически цельнее и стройнее чем «Кыз-Жибек», но мне кажется, что это свойство пьесы, а не самой легенды. Можно также драматически остро и стройно построить и сюжет «Кыз-Жибек», взяв в основу, конечно, не оперное либретто, а саму поэму.

А вообще вопрос о том, что ставить «Кыз-Жибек» или «Козы-Горпыш» можно решить здесь, в Совнарком. Для кино я не вижу какого либо преимущества у одной из них. Обе хороши.

Напишите мне о «Мэриэрт».*

Привет,
С. Кара

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.350. Л.1
Автограф

* «Мэриэрт» – «Меруерт»

Қызылорда плотина құрылысының жас жұмысшыларынан

Қымбатты Ғабит аға!

Қызылорда плотина құрылысында жұмысшы-қызметкер жастардың күшімен ұйымдастырылған ойын-сауық үйірмесі бар. Үйірме мүшелері құрылысшыларға жиі-жиі пьесалар көрсетіп отырады. Репертуарымызда бірер актілі майда пьесалар да, көп актілі ірілері де бар. Ірілердің ішіндегі белді бірі – «Қозы Көрпеш – Баян сұлу». Бұл пьеса құрылыс саханасында 2-3 рет көрсетілді. Оның табысты боп шыққаны туралы газеттерге жазылды. Пьесаның көрушілерге ұнағаны сонша, көпшіліктің пьесаны тағы да көрсетуді сұраған тілектері үсті-үстіне түсуде.

Біз бұл пьесаның жаңа варианты жазылды дегенді естідік. Оны баспа бетінен күткен едік, дегенмен, әлі күнге дейін көрмей келеміз. Сонсоң, автордан сұрап көрейік деген оймен осы хатты жаздық. Мүмкіндігі болса, пьесаныздың бір көшірмесін бізге жіберсеңіз екен деген тілек білдіреміз.

Сәлеммен құрылыс жастары атынан:
С. Баязитов, Қ. Бисембаева, С. Боханов

20.11.1953 ж.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 309 І. 1 П.

Сәбит Мұқановтан

Ғабит!

Амандықта жүріп жатырмыз. Сен кеткеннен бергі әдебиетте болған бір жаңалық - Кузнецовтың мақаласын талқылау. Әуелі партиялық жиналыста қаралды. Сужиков, Байғалиев, Неклудов болды. Өзгесі өзіміздің жазушылар. Баяндаманы Сейітжан жасады. Әрине, кітап иелері Нұртазин мен Кедрин болғанмен сөз Сәбит пен Мұқтарға ауады ғой. Бұларды сынауда Сейітжанды объективно болды ғой деп санаймын. «Жік» бар дегенді айта кеп, Мұқтар төңірегіне ол көбірек тоқтады да, Смайы-

лов, Мұхаметжанов мәселелерін қатты қойды. Жарысқа шығушылар да сол ізбен кетті. Біраз адамдар (Қайнікей, Жұмағали) «Ұлтшылдықтың негізі «Абайда» дегенге барып, романның тез талқылануын талап етті. Мен де сөйледім. Мұқтар мәселесін мен қаттырақ қойып, былтыр ЦК-да болған мәслихаттағы «АУЕЗОВЩИНА» туралы тезисімді қолдадым. Сужиковқа ол ұнамай, реплика берді. Сөзімді мен, «Мұқановта кәзір жік жоқ, бұрын болған да, бір-ер жылдан бері тараған. Ал Әуезов жігі күні бүгін қызмет атқарып жатыр» дедім. Менен кейін шыққан Ғабиден осы сөзге қатты шамданып (өзінің Әуезовке құрал боп жүргенін айтқам) жұртты күлдірген екі тезис айтты: бірі- «Мұқановтың бар жазғаны жойылды, енді онда түк жоқ», екіншісі-«Мұқанов Әуезовтан анағұрлым залалды».

Сонымен алынған қаулы, -«Газет мақаласын мақұлдау..., Мұқановты қатты сақтандыру..., Әуезов мәселесін президиумның кең мәжілісінде қарау..., Мұқановты баспасөз бетінде сөйлету...».

Президиум қызық болып өтті: залға көп адам жиналды. Баяндамашы Тайыр, ЦК-дан Байғалиев болды. Жайшылықта да бетімен лағатын Тайыр, бұл жолы жындының рөлін атқарды. Сөзін жазып алмапты, ауызша бастады да бүлдірді. Менің атыма сын айтқан болды да, Мұқтарға келгенде «аса құрметті лауреатымыз..., бүкіл Одаққа данқты жазушымыз, -деп көпіртіп кеп: «Дарование природы человечеству», - «Гордость мировой культуры», - «Гений XX века» деген сияқты сөздерді бар дауысымен айғайлап оттап кетті.

Сол кезде Қирабаев түрегеп: «Сіздің баяндамаңыз Мұқтарды мақтау ма, сынау ма?»-деп сұрау берді. Мәлік түрегеп: «Мұқтар 32-жылдың ар жағындағы пікірінен қайтты ма?-Қайтпаса қандай жағдайда өрбітіп келеді?!»-деп сұрау берді. Снегин түрегеп: «Мен президиум мүшесімін, бірақ мен бұл баяндаманы көрген жоқпын, сондықтан жауапкершілігінен аулақпын, өзге мүшелер оқыды ма екен?», деді. Сонан кейін Байғалиев түрегеп: «Президиум жиналысты әзірлемеген, мұны құлады деп санау керек те екінші рет шақыру керек», деді. Моргун түрегеп: «Мен бұл ұсынысты қолдаймын, бірақ баяндама жасауға Жароков жарамайды, басқаны

тағайындау керек», деді. Сөйтіп президиум 23.11 айда қайта шақырылмақ боп, баяндамашы Жаймурзин болмақ боп тарадық.

Ертеңіне «С.Қ.»* да,- «жиналыс неге кейінге қалдырылды?», деген заметке шығып жоғарыда айтқан халды баяндады.... Одан ары не шаралар болып жатқанын білмедім.... «Әділ сын» деген атпен мақала жаздым, ұнатты, жуырда шықпақ.

«Шоқан» туралы. Оның оқылуы партия жиналысының ертеңіне болды. Настроение белгілі. Шәкен оқып берді. Нашар оқыды.

Бірінші сөз Әбділдаға беріліп ол «пьеса жоқ» деп шықты. Одан кейін Шәкен шығып ұнататын пікірін айтты. Ар жағы қақ-жарлы боп кетті. Ал Мұқтар шығып сөйлеп пьеса жоқ деген жоқ-бар дей отыра күдіктерді көбейте сөйлей, «мақтамен бауыздау» әдісін қолданды. Алдында мақтап жүрген Сейітжан үндемей қалды. Қапан предарендік** роль ойнап, өзіме айтып жүрген көтерме сөзінің бәріне қарсы шықты!!! Әлжаппар да соған жақын болды. Бірақ ол сыр бермеуге тырысты. Комитет жағы (Ахметов, Құнанбаев, Жарқынов) алдында телефонмен мені поздравить етіп, жиналыста үнсіз отырып қалды. Сонымен қысқасы, «режиссермен істесіп, худ. советте қаралсын» деген қаулыға келді.

Резюмелер:

1. Темірғалидың кітабы жөнінде, мен шынында қаталастым. Кітап жазу еркі әркімнің өзінде болған жөн. Жазушылар союзында мен бастық боп отырған кезде жазылған кітап болған соң, өзі мен туралы жазылған кітап болғансын, оны көптің талқысына салуым керек еді. Оны істемеген соң кітаптың шығуына әрине объективно мен айыпты боламын. Илансаң бұл кітапты қолжазба күйінде де, кейін де оқыған жоқ ем. Жуықта оқысам расында да ужасно екен: сыбап мақтай беріпті. Өзім әлдеқашан мансұқ қылған шығармаларды ақтауға тырысыпты. Сондықтан бұл жөнде жеген таяғым әділ.

2. Әділ емес таяқ,- біраз адамдардың Әуезовпен 30 жыл бойына созылған күресімді (бұл шынында ұлтшылдықпен күрес қой) жікке жапқысы келуі. Оған мойындаған жоқпын, мойындамаймын да. Газетке

* «С.Қ.» - «Социалистік Қазақстан»

** «предательдік» болуға тиіс

жазылған мақаламда да солай дедім. Мойындайтыным Әуезовтың ұлтшылдарды әділ сынай отыра, Қалижан, Қажым сияқты кейбіреулердің ұлтшылдық кезінде көрмей, либералдық жасауым. Міне бұл жікшілдіктің сарқыншағы. Бірақ осы «жік» тараған жік қой. 51-жылдың сынынан кейін Қалижан, Қажым дегендерді көрген кісім емес. Одан бері жік-міктің бәрінен сырттап, үйде жұмыста отырып қалғанымды өзін де білесің. Әлі де солай отыра беретін ем, Кузнецов мақаласы дүрмекке еріксіз қосып кетті. Осымен ол да аяқталады ғой деймін. Ғабиден сөзінде «Сәбит, Ғабит» жіктеседі дегендей қылды. Оған ешкім құлақ асқан жоқ. Өйткені ол почвасыз жала сөз ғой.

3. «Әуезовшілдік» деген, ұрғанға өлмейтін, қарсыласуға қажымайтын, қасқырлар сияқты жараланғанын жеп қойып, әрі қарай қимылдай беретін, оған шіміркенбейтін, ұятының беті көнтақа боп кеткен, маңдайға тепкілеп жатса күліп тұратын, итжанды бірдеме екен! Сезім майданында қызмет атқарған кісіден де осындай адамдар шығады екен-ау!... Не тарихтағы, не көркем әдебиеттегі, не тіршіліктегі талай Яғоларды біле жүре, мен бұлардай жансебілдерді көрген де, білген де емен. Бірақ, бұған танданатын дәнеңе жоқ. Тап тартысы бітер кезде, жойылған таптың қалдығы осылай қимылдамағанда қайтеді. Ендеше оған өкінбеу керек. Тек «бұл өзі қашанға созылады?», деген сұраудың алдында ғана қынжылу керек. Менімше басқарушы орындар бұл жөнде қатты ойланған болуға тиісті. Мен әрине бұл топпен (принципімен) татулыққа келе алмаймын.

4. «Шоқан» туралы сыңаржағы бар, әділі бар, бәрін қосқанда пьеса пайдасына көп жақсы пікірлер айтылды. Оларды еске алып қайта қарағанда біраз өзгерістер болатын сияқты. Соны істеп жатырмын. Марттың он-онбестерінде бітіріп, художественный советке де, ЦК-ға да берем. Одан әрі театрмен атқаратын қызметі ғана қалар деймін. Әзірге жаңалықтар осылар. Өзге тіршілік қалпында жүріп жатыр. Саған қайталап айтатын өтініш. Литфондыдан сұраған 50 мың сом жайын Софроновпен кенесуді ұмытпашы, соны бергізуге тырыс. Кедрина мәселесі ондағы союзда қалай өткенінен хабарсызбын. Біздің кішкене бастық мұнда оның мәселесін жұқалап өткізуге тырысты. Бірақ көпшілік керіп әкетіп, өз

пікірін айтты. Денсаулықта абыройлы қызмет атқарып қайтуына тілектеспін. Өзім сын кезінде жүдеңкіреген (жан жүдеуін айтам) сияқты едім (Өйткені әділетсіз сөздер айтылды). Енді ширап ап, қызмет релісіне қайталап бекініп түстім.

Сәлеммен,
Сәбит
22.11.1953. Алматы

P.S. Жиырма бес жылдық үзілістен кейін, саған кеудемді жара жазған бірінші хатым осы болу керек. Мен халыққа, партияға сенетін кісімін. Ендеше керегіңнің бәрін жеңем.

С.М.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 376 І.
Қолжазба

От Владимира Пименова

27 мая 1954 г.

Члену комиссии по драматургии
тов. Мусрепову Г.М.

Уважаемый Габит Махмудович!

В повестке заседания Второго Всесоюзного Съезда Советских Писателей стоит основной доклад о советской литературе. С докладом, посвященный советской драматургии, будет делать на съезде тов. Корнейчук А.Е.

В связи с этим, Комиссия по драматургии ССП СССР подготавливает материалы по вопросам драматургии. Естественно, что все мы заинтересованы в том, чтобы как можно полнее, глубже и всестороннее осветить состояние нашей многонациональной драматургии, прошедшей за период с 1-го съезда советских писателей большой и плодотворный путь. Эту труднейшую задачу докладчик сможет выполнить только при активной помощи Комиссии по драматургии, Союзов писателей республики и отделений Союза Писателей в краях и областях.

Необходимо, конечно, чтобы большая и серьезная работа драматургов Казахстана, проделанная за эти годы, а

также характеристика общего состояния казахской драматургии – нашли бы свое отражение в работах Съезда.

Было бы наиболее целесообразным, если бы Вы подготовили творческий обзор казахской драматургии, решив, какие периоды, этапы, вопросы и проблемы было бы наиболее существенно и интересно осветить в докладе. В обзоре этом не обязательно должен быть соблюден хронологический порядок.

Просим обсудить на бюро наше предложение и выслать в Комиссию по драматургии подготовленный вами творческий обзор.

Зам. председателя Комиссии
по драматургии ССП СССР
Вл. Пименов

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.448. Л.3
Машинопись

От Л. Гусева

31 августа 1954 г.

Союз Советских писателей Казахстана
тов. Мусрепову Г.

Согласно имеющейся с Вами договоренности Обком комсомола просит Вас ответить на письмо воинов Советской Армии тт. Бекетова и Сариева.

Направляем Вам копию этого письма.

Секретарь ОК ЛКСМК
Л. Гусев

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.444. Л.9
Машинопись

От воинов Советской Армии Бекетова и Сариева

копия

г. Алма-Ата

Секретарю горкома комсомола.
С комсомольским приветом!

От воинов Советской Армии ряд. Бекетова и Сариева.

Мы смотрели кино-картину «Поэма о любви» (Козы-Корпеш и Баян-слу т. Мусрепова.) (г. Алма-Ата.)

Правда мы книгу не читали, поэтому нам было не понятно, то есть было ли это в действительности, когда было и где или нет.

Поэтому мы обратились с просьбой к секретарю Семипалатинского горкома комсомола, было ли в действительности или как.

Они нам дали ответ в таком содержании: Эта легенда передавалась в народе из уст в уста много лет тому назад. Недалеко от ж-дороги ст. Аягуз-Семипалатинск есть могила, но историей еще не установлено было это в действительности, а поэтому приходится предполагать что может быть и была эта история в древности.

Нам не ясно одно, почему же картина «Поэма о любви» и еще описывают из народной легенды. Зачем же мы будем предполагать когда Белинский писал, что «для поэмы нужно действительное содержание, и ее героями могут быть только действительные люди, а не ученые фантазии и не исторические гипотезы».

Легенда же тоже должна описывать правду и действительность, но только в связи с долголетним существованием в устах народа, содержание может немного измениться, но дело должно быть в действительности. Я понимаю так.

Поэтому я обращаюсь к Вам для выяснения этого вопроса.

Предполагать это одно, а полагать это уже другое. Надо полагать одно, или же полагать действительность или же не действительность.

Ответ прошу сообщить по адресу:
Украинская ССР.
Дрогобычская область
город Стрый
Воинская часть 93462.
Бектенову Мухату М.

Еще прошу имя того человека, который отвечает на наш вопрос.

17.08.1954 г.
С просьбой
Бектенов, Сариев

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.444. Лл.10-11
Машинопись

Сәбит Мұқановтан

Ғабит!

Аманшылық. ЦК-ның пленумы жүріп жатыр. Маған да пропуск берді. Мәселе:

1) Февраль-март пленумының қаулысы қалай орындалу.

2) Мал шаруашылығының жайы.

Бірінші мәселе бітті. Брежнев сөйледі. Ақылды, шешен білетін адам екен. Қатты сындар айтты. Әсіресе Солтүстік секретары – Шаяхметовке сондағы жұмысы үшін.

Бүгін екінші мәселенің желпінісі басталады. Баяндамашы Керебжанов. Мен де сөйлеймін деп даярландым. Идеология туралы. Ғабиден сөйлейтін емес.

Шұжыков Қызылордаға секретарь боп кетті. Оны да, Байғалиевті де соям. Әбділда пьесесіне қатты кетем. Менің тапсырғандарым не болғанын бір кеште телефонмен айта саларсын.

«Абай юбилейі сентябрге қалатын болды», деді Ғабиден.

Енді қысылмай келуіңе де болады.

Сәлеммен,
Сәбит
11.11.1954 ж.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 376 І.
Қолжазба

От Николая Войткевича

Государственное издательство «Искусство»

Уважаемый Габит Махмудович!

В состав 10 тома «Пьесы советских писателей» входит Ваша пьеса «Поэма о любви». Во время пребывания в Москве Вы сообщили в издательство, что сдадите для печати новый вариант пьесы. В начале июля том должен быть сдан в производство. Просим прислать последнюю редакцию «Поэмы о любви» не позднее 20-х чисел июня.

Зав. редакцией драматургии
издательства «Искусство»
Н.Войткевич

7 июня 1955 г.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.326. Л.1

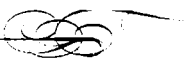
Машинопись

Таир Жароковтан

*Замандас құрбыға тән жақсы ағаның,
Алдында еш кіршікке бастамадым.
Уа, - өмір, мұныңа да ризамын,
Дей алман «басқадан да» - жасқанамын!
Күндік қып кірпігімді көп қарадым,
Қиылған сол ағаның қас қабағын...
Айының тұнығына көз суарғам,
Кезде де тәй-тәй басқан жас қадамым...
Кейде албырт, ақын жаны абайсыздау,
Жанындай мінезі бар жас баланың,
Ұрынтпай сәби жырды отқа-суға, -
Өрбіте болар биік бастағаның!
Өзіңмен қанаттаса бірге ұшқанда –
Жөн болды – ау бұраң жолға баспағаным.*

2

*Қызықтың қиясынан қия шапқан,
Қайрақсыз қигыр қыршын жас қаламым.
Қарттыққа қауырсыны қиылмастай*

*Әлі де жастық оты бастар әнін...
Өмірге бір келген соң жұмыр жердің,
Қуантар бетіне із тастағаның!
Жыр жолы құрмет тұтқан кетті өзіңе
Ғапу ет! Жоқ тәттірек басқа дәмім!*

14.01.1956

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 337 І.
Қолжазба

От Галины Морозовой

Здравствуйте, уважаемый Габит Махмудович!

Разрешите передать Вам и Вашей семье мой сердечный привет и пожелать Вам хорошей жизни на много лет.

Дорогой и уважаемый Габит Махмудович! Я прочла Вашу книгу «Солдат из Казахстана», герой которой меня очень заинтересовал.

Не сможете ли Вы Габит Махмудович подробнее описать о судьбе героя этой книги и как писали Вы эту книгу.

Ваш адрес я узнала через Управление военного Издательства города Москвы, которое посоветовало обратиться мне с вопросами по этой книге к Вам. Я Вас очень прошу, Габит Махмудович, не отказывать в моей просьбе.

До свидания, уважаемый Габит Махмудович.

Морозова Галина
18/XI-1956 г.

Из фондов Северо-Казахстанского областного
историко-краеведческого музея

От Николая Вирта

29.6.57.

Дорогой Габит! Пользуюсь случаем и передаю тебе и семье привет с Рижского взморья с Верой Михайловной Галинас, худ. руководителем Русского театра в Риге, который будет у вас.

Я работаю – и улучшаю с Завадским пьесу, - он здесь же, и думаю о романе. До сих пор Рогинец не прислал мне материалы, а издательство договор на «Крутые года», а ты – письма. Я непременно буду в Алма-Ате числа 14го августа, и поеду на уборку в Кустанайскую область. Приеду с женой. Чувствую себя хорошо, только что сдал верстку новой редакции «Одиночество».

Обнимаю тебя, дорогой мой друг.

Твой
Н. Вирта

P.S. мой привет Ив.Дт.Яковлеву

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.324. Л.1

Автограф

Алматы көркем суретті және хроникалық киностудиясынан

18 сәуір 1958 г.

Құрметті Ғабеке!

Сіздің «Қыз Жібек» киносценарийіңізді өндіріске дайындау жұмысы маған тапсырылған еді. Сондықтан мен Сізге осы хатты әдейі ресми түрде жазып отырмын.

Сұрауыңыз бойынша, сценарийіңіздің тапсыру мерзімі 15 апрельге қалдырылған екен. Бірақ сценарий бұл мерзімге түспеді және оның қашан бітетіні де бізге мәлімсіз.

«Қыз Жібек» киносценарийін түсіру зор дайындыққа байланысты екенін өзіңіз де білесіз. Сондықтан оның жазылып бітуін де анықтап отыру қажет. Осы жағдайды

ескертіп ісіңіздің сәті түсетін шағын бізге білдіріп
қойсаңыз екен.

Алматы киностудиясы
Сценарийлық бөлімінің редакторы
Х. Ахметов

ҚР ОММ. Қ.1864 I Т. 449 I. 8 II.
Баспаханалық нұсқа

От Валентина Войнова

16/I 60

Высокоуважаемый Габит Махмудович!

Посылаю Вам на память номер индонезийского жур-
нала «Советская страна», выходящего в Джакарте с Ва-
шей статьей, которую Вы по моей просьбе прислали из
Алма-Аты через корреспондента «Совинформбюро»
тов. Мухину.

Гонорар за статью я еще в декабре отослал Вам в
Алма-Ату, в адрес Союза писателей Казахстана – застал-
ли он Вас еще там?

У нас новая огромная просьба к Вам – дать для индо-
незийской печати Ваш отклик на поездку Н.С. Хрущева
в Индонезию.

Проект такого отклика я составил, пользуясь некото-
рыми Вашими мыслями, высказанными в предыдущей
статье и добавив несколько слов о минувшей сессии.

Просьба прочитать, изменить что Вы найдете нуж-
ным, подписать и передать нашему курьеру. Может быть
текст Вам не понравится и Вы захотите сделать другой –
тогда пожалуйста сообщите когда за ним прислать.

Мои телефоны: 59-99-04 доб. 356 или прямой: 59-22-58.

Войнов Валентин Владимирович старший редактор
Отдела печати Индонезии Советского Информбюро Ко-
митета по международным культурным связям при Со-
вете Министров СССР.

Москва, Пушкинская пл.
Малый Путинковский 2 ком. 402

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.325. Лл.1-2
Автограф

От Ангела Тодорова

6.VI.1962 г.

Уважаемый тов. Мусрепов!

Коллектив нашей редакции поздравляет Вас с 60-летием. Желаем Вам здоровья, бодрости и дальнейших плодотворных успехов в Вашем талантливом искусстве!

Просим извинить за запоздалое поздравление.

Мне выпала честь быть в Алма-Ате после Ташкентской конференции в качестве гостя казахских писателей, среди которых особенно мне запомнился Мухтар Ауэзов. После его смерти я написал в нашей газете «Литературен фронт» воспоминательную* статью о нем.

Мне было радостно встретиться с Вами в Каире. Сейчас пользуюсь случаем и повторяю мое предложение, которое я сделал Вам тогда, о том, чтобы вы прислали коротенький рассказ /7-8 страниц на машинке/, а также обращение к читателям журнала «Болгаро-советская дружба» и Ваше фото с автографом. Нам будет приятно представить Вас болгарским читателям, которые, к сожалению, до сих пор еще недостаточно знакомы с казахской литературой, кроме Джамбула и Мухтара Ауэзова.

С товарищеским приветом,
главный редактор ж. «Болгаро-советская дружба»,
секретарь Союза болгарских писателей
Ангел Тодоров

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.291. Л.1
Машинопись

От Ивана Болдишара

Будапешт, 12 июня 1964 года
Г-ну Габиту Мусрепову
Союз писателей
Москва СССР

Уважаемый господин и коллега!

Позвольте мне послать отдельной посылкой номер «Нью ханга риан Квортерли», директором которого я

* так в оригинале

имею честь быть. Надеюсь, вы найдете в нем что-нибудь интересное. Буду вам обязан, если вы выскажетесь об этом журнале.

В надежде встретить вас на следующей сессии исполкома Европейского Общества культуры, прошу вас, уважаемый господин и коллега, [принять] уверения в моих лучших чувствах.

Иван Болдишар

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.315. Л.2
Машинопись

Раиса Мұхамедьяровадан

«Махаббат деген қажеттілік пен сезімнің ұласуы» дейді О.Бальзак.

Сүйіктім, шексіз, мәңгі сүйіктім! Сенің хатыңды алып қуаныштан жылап та алдым. Қуаныш жасы тым ыстық болады екен. Қызың өзіне тартқан, мұрны, бет-әлпеті тура сен. Ембейді, жалқау. Емізуге әкелген сайын ұйықтап қалады. Жылағанда даусы жіңішке, әнші болар мүмкін – үні – сопрано. Мұндағы дәрігерлер бәйек болып асты-үстіме түсіп жатыр. Мен ұл күтіп едім десем, олар «жоқ мына қыз әкесіне тартқан ұлдан да артық болады» дейді. Екеуміз ұл болса деп ойлаушы едік, ол тілегіміз құдайдың құлағына жетпесе керек. Ештеңе емес баланың бәрі бір ғой. Енді сенде екі қара қыз болды. Бізді ойлама, бетіңнен сүйдік, үлкен-кіші екі Қара қызың.

14.11.65 жыл

КР ОММ. 2282 Қ. 1 Т. 149 І.
Баспаханалық нұсқа

От Галины Серебряковой

Дорогой Габит Махмудович!

Разрешите поблагодарить Вас за поздравление и, через Вас, передать мой низкий поклон и признательность казахским писателям, братьям по цеху, землякам по сердцу, за их память, внимание, добрые слова, выска-

занные в многочисленных статьях, письмах, телеграммах, присланных в связи с моим шестидесятилетием и высокой правительственной наградой.

Спасибо, друзья мои!

Я глубоко чту и горячо люблю славный и талантливый казахский народ и его замечательную интеллигенцию.

Желаю всем счастья и благоденствия на долгие годы.

Ваша
Галина Серебрякова

17/1 66 г.
Москва

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.406. Л.1
Автограф

От Айсулу Валитовой

Глубокоуважаемый Габид-агай!

С 21 по 30 июня с.г. в Москве и Казани проводится юбилей Г.Тукая. Мне очень хотелось организовать Вам приглашение на юбилей, но по ряду причин (о которых я лучше скажу устно), это не удалось.

Очень жаль, т.к. я знаю, что Вы любите и цените Тукая. Да и юбилей мы готовили очень тщательно, поэтому будет интересно: сессия, концерты и сабантуй.

Посылаю Вам на память о Г.Тукае программу Ученого Совета и концерта.

С уважением
Айсулу Валитова

18/VI-66 г.
г. Москва

P.S. Если Вас не затруднит, прошу Вас передайте второй билет Сабит-ага Муканову, т.к. он тоже с уважением относится к Тукаю. Да Тукай внешне чем-то похож и на Чокана Валиханова. Сама послать ему программу я не решилась, т.к. не знаю, помнит ли он меня.

Вообще мне очень-очень больно, что на юбилей Тукая

не пригласили Вас, Сабит-ага, Гафур Гуляма, Сулейман
Рустама и др. крупнейших писателей, к(ото)рые чтят и
любят Тукая как своего родного поэта.

Мне это не понятно.

А.В.

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.320. Лл.1-3

Автограф

Из государственного музея Л.Н. Толстого

г. Москва

августа 1966 г.

г. Алма-Ата, Каз.ССР

просп. Абая д.51/53, кв.18

Мусрепову Г.М.

Глубокоуважаемый Габит Махмудович!

В Музее Л.Н. Толстого готовится экспозиция на тему
«Л.Н. Толстой и советская культура».

В связи с этим нам очень хотелось бы иметь для экс-
понирования Ваш автограф-высказывание о Толстом.

В беседе с молодыми писателями еще в 1951 г. Вы
призывали их учиться у Толстого. Если Вы напишете об
этом или о роли Толстого в Вашей творческой биогра-
фии, мы будем Вам очень признательны. Ждем Вашего
автографа!

С уважением –
Зав. отделом экспозиции
Гос.музея Л.Н. Толстого
Е.А. Тенишева

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.453. Л.25

Машинопись

Партийно-творческая характеристика

[1966 г.]

Габит Махмудович Мусрепов рождения 1902 года, по
национальности казах, имеет высшее образование, член

КПСС, член Союза писателей СССР, член Президиума СП Казахстана.

Тов. Мусрепов Г.М. - один из крупнейших казахских писателей чьи лучшие произведения получили признание советских и зарубежных читателей, пришел в литературу в 1920 году, опубликовав свою первую повесть «В пучине» на тему гражданской войны в Казахстане. Последующие книги писателя: «Кос шалкар» (1928 г.), «Соседи из синего дома», «Кусен» - посвящены теме коллективизации сельского хозяйства. В них автор мастерски показывает размах подлинно революционного переворота в жизни казахской бедноты, в жизни казахской бедноты, рождение нового отношения к труду. Рассказы Г. Мусрепова о коллективизации были тепло приняты читателями, а автора выдвинули в ряды видных писателей республики.

Г. Мусрепов является одним из создателей нового в казахской литературе жанра драматургии. Его первая пьеса «Кыз-Жибек» созданная по мотивам казахского лироэпоса в 1931 году, до сих пор не сходит со сцен театров республики. Пьесы «Козы-Корпеш и Баян Сулу», «Амангельды» также прочно вошли в золотой фонд казахской драматургии. В последней пьесе удачно показана руководящая роль великого русского народа в борьбе за установление советской власти в Казахстане, его нерушимая дружба с казахским народом.

В годы Великой Отечественной войны Г. Мусрепов выступает с повестью «Солдат из Казахстана», рассказами и публицистическими статьями.

Повесть «Солдат из Казахстана» постоянно пользуется заслуженной любовью у советского и зарубежного читателя. Кроме русского издания в переводе писателя С Злобина, она издана еще на польском, болгарском, чешском, словацком и многих других языках.

В 1953 году увидел свет роман Г. Мусрепова «Пробужденный край», посвященный одному из важнейших исторических периодов - зарождению в Казахстане промышленного пролетариата. Главным идейно-художественным стержнем романа является яркий показ сближения Казахстана с Россией - этого большого и важного прогрессивного события в жизни казахского народа.

За годы своей творческой деятельности Г. Мусрепов

сделал очень многое в благородном деле ознакомления казахских читателей с лучшими образцами мировой, русской классической и многонациональной советской литературы.

Широкий резонанс получили циклы реалистических рассказов Г. Мусрепова о жизни казахской интеллигенции - «Исчезнувший его облик», а также философские притчи о жертвах взрыва атомной бомбы в Хиросиме, которые стали обвинительным актом против войны.

Наряду с творческой деятельностью Г. Мусрепова ведет большую общественную работу, принимая активное участие в разработке проблемных вопросов литературы, оказывая большую помощь молодым литераторам. Г.М. Мусрепов избирался Первым секретарем СПК, редактором журнала «Жулдыз», депутатом Верховного Совета СССР, в настоящее время он является депутатом Верховного Совета КазССР, действительным членом АН Казахской ССР, секретарем Правления СП СССР, членом комитета по Ленинским премиям в области литературы и искусства, заместителем председателя Советского комитета солидарности писателей стран Азии и Африки, членом исполкома Общества европейской культуры.

Характеристика дана тов. Мусрепову Г.М. для поездки в Японию.

Секретарь Правления Союза писателей Казахстана
Ф. Моргун

Секретарь партбюро СПК
И. Красильщикова

Председатель МК СПК
А. Жамишев

Согласована с Советским РК КП Казахстана:

Секретарь Советского РК КП Казахстана
Р. Сыргабекова

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.463. Л.38
Машинопись

От Георгия Маркова

8 II 1967 г.
Тов. Мусрепову Г. М.

Уважаемый Габит Махмудович!

21 февраля с.г. в Ташкенте состоится заседание Советского Комитета по связям с писателями Азии и Африки.

Повестка дня:

Предстоящая III конференция писателей Азии и Африки в Бейруте и задачи Комитета.

Прибытие в Ташкент – 20 февраля. Ваше присутствие весьма желательно.

Согласие на приезд и дату прибытия просим подтвердить Союзу писателей Узбекистана на имя т. Азимова С.А.

С уважением,
Г.Марков

Секретарь Правления Союза
писателей СССР

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.448. Л.10
Машинопись

Баязит Махмұтовтан

15.04.1967 г.

Рая, Ғабит!

Сәлем бердім. Осы Қызылжардан жазып отырмын. Гүлсімнің жайын 12.04 күні Рая сізге телефон арқылы айттым-ғой. Одан кейін тағы да қатты ауырлап, редакцияның қызметкерлері арқылы маған хабарландыр келсін дегенсін, кеше 14 апрель күні Қостанайдан ертемен шығып, түнгі 12 де Қызылжар келіп жеттім. (Поездбен).

Түске дейін бас дәрігермен сөйлестім, түстен кейін сағат 4-те Гүлсімнің өзіне кіріп шықтым.

Бас дәрігердің айтуынша, ол болған сол белгілі ауру дейді. 10 ақпан күні дайындық жасап, 11-күні наркозды қолданылып операция жасапты. Бір сағат 5 минутте бітті

дейді дәрігер. Содан кейін ояныпты. Сол жағын мүлдем сылып тастаған. Қансыраған, басқалардан қан құйылды. Көп укол қолданылған. Алғашқы 3 күнде қатты қиналыпты. Дәрігер айтады «Қан қысымы жоғары» дейді. 170ке дейін барыпты. Бұл әлі басылмаған күнде кешке сағат 7-8 кезінде қысылып ^{t⁰} (температура) көтеріледі екен. Бүгін таңертең кішкене тәуірлеу сияқты, мен келгенге қуанып қалды. Елден келетін ешкім жоқ. Оның үстіне жалғыз келген. Операция олай, бұлай болып кетсе, оның кім екенінде ешкім білетін емес. Жұртқа күлкі болып шығар едік, «жалғыз қарындасын жапанда жалғыз өлтірді» - деп. Әйтеуір әзірге аман қалған. Көп жылады, Хамитке ренжиді, жаныма біреуді қоспады-деп. Кінә Күлсімнің өзінде де көп, ауруын жасырып келген, Қызылжардағы не үшін барғанын да айтпаған. Бізде еш нәрсе білгеніміз жоқ. Қызылжардың газеттің таныс қызметкерлері Қостанайға телефон арқылы хабарлағанда бірақ білдік.

Мен мұнда 2-3 күн болып, кейін қайтам. Бас дәрігермен тағы сөйлесем.

Рая! Күлсім сізден мынаны сұрады; Кеткен қандарды толтыру үшін алма, мандарин, виноград сияқты заттарды жеу керек көрінеді. Бұлардың бірде-бірі бұл жақтағы қалалардан табылмайды. Осыны ұйымдастырып, мына адреске салуды қатты айтты. Сұрады.

г. Петропавловск, ул. Красноармейская, № 1 (редакция газеты «Ленин Туы») Жантемирову Аамандық, осы бала біздің елдікі, редакцияда істейтін көрінеді. Күлсімнің документтері ақшалары (сберкасса) сол баланың қолында екен.

Газеттердің редакторы Мендыгожин Құрмантай т-ф. 29-31 секретары Маутанбай Амиржан 27-56

Күлсім жатқан больницының адресі.г. Петропавловск Молодежный поселок, ул. Джамбула №31.

Онкологическая больница. Глав.врач Коволев.

Гл. хирург Сершенко В. И. Тел. 26-67

Ғабит! Күлсім сағанда келіп кетсін дейді. Өлсем келмей-ақ қойсын дейді.

Сәлеммен,
Баязит

ҚР ОММ. Қ.1864 Т.1 І.446
Қолжазба

От Василия Ефименко

1967 г.

Дорогой Габит Махмудович!

Поздравляю Вас с успешным проведением Бейрутской конференции. Представляю сколько Вам пришлось поработать, сколько труда и нервов потратить.

Я в Хабаровске встретил японскую делегацию во главе с Хасегава Сиро. Они конференцией довольны. Провел с ними целый день /жаль, что иностранная комиссия не вправе компенсировать расходы при таких встречах/. Они, как только прилетели, отказались от услуг интуриста и потребовали меня.

Сам тружусь и пишу. Написал в две местные газеты и радио, а также журнал путевые впечатления, четырнадцать раз выступил перед земляками. И даже сдал путевые записки /3,5 п.л./ в местное издательство.

Не забывайте, что на берегах далекого Амура есть у Вас знакомый писатель, который всегда искренне будет рад Вас встретить и сделать все возможное.

С уважением,
В.Ефименко

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.336. Л.1
Машинопись

Қапан Бадыровтан

Құрметті Габит Махмудович!

Сіз маған, қол жазбаңызды әкеп тастаңыз, пленум өткен соң оқып пікір айтайын дегеніңізде, менің қуанғанымды көріп, таңдана қарап маған: мынау бүгін жынданған ба, немесе мынаны жын қаққан ба дей ойлар едіңіз.

Қымбат уақытыңызды бөліп менің кішкене еңбегіме көп көңіл қойғаныңызға үлкен-үлкен рахмет. Мен үшін бұл етер жақсылығыңыз қуанышты зор бақыт.

Оқығаныңызда мүмкіндік тауып ұзатып жібермесеңіз, ұйткені: Казлитиздаттан С. Бакбергенов жолдас тез әкеп беріңіз деп еді. Мен оған бермес бұрын сіздің пікіріңізді білсем деген үміттемін.

Бұл кітапті қалай атауда да кеңес берсеңіз. Өзірге
«Өткелдер-Өткендер».

Кішілікпен,
Қапан
21.10.1969 г.

ҚР ОММ. 2112 Қ. 1 Т. 207 І. 1-2 П.
Қолжазба

Мұхаметжан Қаратаевтан

05.10.1970 ж.

Қадірлі Ғабе!

ҚСЭ мақалалары макетінің алғашқы екі кітабы жайындағы пікіріңізді алдық. Қазақтың ата тілінде тұңғыш энциклопедия шығару сияқты игі ісімізге атсалысып, жәрдемдескеніңіз үшін Сізге көп рахмет айтамыз. Сонымен бірге ҚСЭ І томының мақалаларын әлі де редакциялап, жетілдіру және өндіріске әзірлеу кезінде ұсыныстарыңыздың ескерілетінін хабарлаймыз.

ҚСЭ макетінің барлық кітаптарын талқылауға Сізді бұдан былай да белсене қатысады ғой деп сенеміз.

Құрметпен – Қазақстан Совет Энциклопедиясының
Бас редакторы
М.Қаратаев

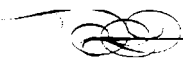
ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 262 І.
Қолжазба

Тұрсынбек Кәкішевтен

25.07.1974 г.

Қымбатты Ғабе!

Биыл, яғни, 1974 жыл қазақ әдебиетінің жыр – думанды, мерекелі жылы. Жаңа әдебиеттеріміздің туын

бірінші көтерген, оның мықты негізін қалаған революционер ақын, ірі қоғам және мемлекет қайраткері Сәкен Сейфуллиннің, қазақ әдебиеттерінде классикалық әңгімелердің үстетіп жасап, көркем прозаны оқуға үйреткен Бейімбет Майлиннің қазақтың ақындық дарынын Советтік мазмұнмен айшықтай түскен Ильяс Жансүгіровтың 80 жылға толғанын тойлаудамыз. Әрине, үшеуінің бірдей бір жылдың төлі болуы қазақ әдебиетінің классиктерінің молдығын танытады ғой.

Әнеу күні, яғни, 31 май күні қазақтың мемлекеттік университетінде Сәкеннің 80-жылдығына арналған үлкен кеш өткізді. Оған өзіңіз қатысып Сәкен жайлы мәнді де ғибратты үлкен естелік айттыңыз. Оқушы қауым күні бүгінге дейін Сіздің сол естелігіңіз бен қалың жұртшылықты таныстыруды өтінеді. Сіздің Сәкен жөніндегі ой пікіріңіздегі естеліңізді оқушы қауым естуге тыңдауға айрықша құмар. Енді рұқсат етсеңіз мен сізге бірнеше сұрақ қойсам; сонда, бір қатар мәселенің беті ашылар ма еді деп ойлаймын.

1. Сұрақ. Ең алдымен, Сәкеннің халқымыздың тарихындағы, мәдениетіндегі, әдебиетіндегі орны қандай. Бұл жөнінде айтылған пікір көп қой, сонда да Сіздің өз тұжырымыңызды тағы бір естісек деп едік.

2. Сәкеннің келбеті. Сырт пен іш.

3. Сәкеннің сізге жасаған жәрдемі болды ма?

4. Қазақ совет жазушыларының қайсысы Сәкен жәрдемін көрді? ҚЛЯАПП ұйымдастыру кезінде қандай жағдайлар болды.

5. Сәкен Совнаркомның төрағасы болған жылдары Сәбит Мұқанов екеуіңіз Сәкен пәтерінде тұрдыңыздар ғой? Сонда Сәкеннің қоғамдық мемлекет ісінеп байқағандарыңыз не?

6. В.И. Ленинмен қызмет жөнінде кездескен болуы керек деп ойлаймын. Оның шет жағасын сіз университетте сөйлеген сөздеріңізде айттыңызда ғой. Осы жайды тағы да айтпайсыз ба?

7. Сәкеннің Сіз «Кездеспей кеткен бір бейне» атты тамаша поэмаңызда аңғартқан едіңіз. Осыны ашығырақ түсіндірмейсіз бе?

8. Сіздің Сәкенмен сопарлас болуыңыз Қарақұм - Созақ оқиғаларына байланысты болды ма? Жок әлде тағы болдыма?

9. Сәкеннің Маяковскиймен достығын оның [...] газетте жариялаған Маяковский қазақша [...] білесіз бе.

10. 1937 жылы сіз бір жиналыста Бейімбет жау болса, «менде жау болуым керек»- деген пікір айттыңыз. Оның тарихы қандай.

11. Сәкеннің ақындық қуатты күші бәрі жазып, айтып жүр. Ал Сәбит Мұқановтың айтуынша әдебиет тарихында, Қазақ совет әдебиетінің негізін қалаушы С.Сейфулин деген тұжырым қабылдаған болатын. Осы жөніндегі ойыңыз қандай?

12. Олай болса, біз және келешек ұрпақ Сәкенді мәңгі есте қалдыру үшін не істеуіміз керек?

13. Өзіңіз енді Сәкен жайында бір шығарма жазасыз ба?

14. Уақыт бөліп, көп сырды ашып бергеніңізге көп-көп рахмет!

Деніңіз сау болып творчествоңыз гүлдене беруіне тілектеспін.

ҚР ОММ. 2203 Қ. 1 Т. 730 І.

Қолжазба

Ізімберген Есхожиннен

7 ақпан 1975 ж.

Қадірлі Ғабе!

Менің аты-жөнім – Ізімберген Есхожин. Республикалық саяси әдебиет баспасында бас редактордың орын-басары болып қызмет істеймін. Кітап ету, шығару мақсатымен белгілі жазушы марқұм Сәбит Мұқановтың журналистік жолы және публицистикасы жайын, материалдар мен деректер жинап жүрген болатынмын. Сол кітапты Сіз сияқты марқұм Сәбенді жақсы білетін, онымен істес, баспасөз, қызметтес болған, тұңғыш бірге қалам тартысқан, замандас әрі шәкірт-інілерінің қысқаша естеліктерін берсек деген ойымыз бар еді. Бұл өтінішті ардагер аға алдындағы інілік әм азаматтық борышым деп түсініп, Сәбеннің журналистігі жөнінде есіңізде қалғандардан бірер бет жазып жіберсеніз. Сізге мың да

бір рахмет, шексіз ризашылықтан басқа айтарымыз жоқ.
Уақытымды алып, мазалады деп сөге көрмеңіз.

Сізді аса қадірлеуші талапкер ініііз –

Ізімберген Есхожін

Алматы қаласы, Советская көшесі, 50 үй, «Қазақстан»
баспасы.

Солтүстік Қазақстан облысының тарихи-өлкетану
мұражайының қорынан
Баспаханалық нұсқа

Рақымжан Қошқарбаевтан

Ардақты аға Ғабеке!

Ұлы Отан соғысының отты жылдары өмір мен
өлімнің арпалысқан күндерінде жеңіс үшін, бүгінгі
бақыт үшін құрбан болған үш жүз елу мыңнан астам
қазақ бауырларымының ерлігі мен аруақтары қолдап,
неміс фашизмінің қанды ордасы Берлинге туған елім,
ата мекен қазақ даласынан барып, Рейхстагқа алғашқы
алқызыл жеңіс жалауын бірінші көтерген інііздің осы
бір шағын еңбегін* ескерткіш ретінде қабыл алыңыз.

Зор құрметпен, бауырыңыз

Рахымжан

09.05.1979 ж. Алматы

ҚР ОММ. 2364 Қ. 1 Т. 63 І. 1 П.
Қолжазба

Зия Сәмәдиден

10 қыркүйек 1981 ж.

Құрметті Ғабе!

Сіздің ұсынысыңыз бойынша Хаким Бекишевтің қол
жазбаларын оқып шықтым.

Жалпы алғанда тарихи жағынан маңызды оқиғаға
арналған екен. Автор сол бір кезде өз басынан кешкен

* Алғаш беспадан шыққан «Жеңіс жалауы» атты шығармасы

оқиғаларды, көргендерін баяндайды. Бұл қолжазбаны көркем шығарма деуге болмаса да естелік, мемуар ретінде қайта қарап шығу дұрыс деп білем. Оқиғаның желісі Шығыс Түркістанда /Синьзянда/ болғандығы және бүгінгі күнді есептегенде арада 36 жыл өткендігі себепті болса керек, көптеген нәрселер өз орнын таба алмаған, яғни бұзып көрсетілгендігі байқалады. Мұнда жазылған оқиғалар Шығыс Түркістан халқының азаттық күресіне арналғандығы үшін онда, дәуір жағдайы ашық суреттелуі керек еді.

Мен өзім ұлт азаттық көтерілісіне тікелей қатынасқандығым және жауапты қызметте болғандығым /ұлттық армия бас штабы және басқа қызметтерде/ үшін сол дәуірде өткен оқиғалардан жақсы хабардармын. Мына қолжазбаны оқығанымда мына кемшіліктерді түзеп шығу керек деп таптым:

1. Қолжазбада он бірінші бригаданы 1945 жылы Құлжадан /Іле аймағынан/ бастап Алтай-Сары-Сүмбе қолға алынғанға дейін болған әскери жорықты және бұл бригаданың командирі Дәлелхан Сүгірбаев, саяси кеңесші Х.Бекишев екендігі баяндалады. Шындығында болса дәл бұлай емес. Құлжадан Лескин басшылық еткен 3-ші атты Кеңсай полкі оның құрамында Эрде басшылығындағы Мұңғыл дивизионы Дербіжін, Шәуешектерді қолға алып, Дербіжінде II-ші бригада құрылады. Алғашқы Кеңсай полкіне қосымша Дербіжіннің атты полкі қосылып, командирі Айтуған Юничи болып тағайындалады. /Айтуған татар, қазір Алматыда тұрады /. Бригада командирі Лескин, саяси мәслихатшысы Доскенов болған. Салайдин Карташев, Қожахметов сияқты командирлар болған. Доскенов Қобық – Сары қолға алынғанда қателік жібергендіктен, оның орнына Бекишев тағайындалған. Доскенов бригадада офицер қатарында жұмыс істеген. Бурчин, Алтай қолға алынғанда Дәлелхан және оның партизандары шұғыл әрекет жасап Қызыл моңғол шекарасына дейін А.Бекишевтер барған. Алтай қолға алынғаннан кейін Оспан батыр дереу келмеген. Оған бірінші рет Доскенов барған, сонда да келмеген. Екінші рет Тоқай деген адам барып алып келген. Оспанға Бекишевтің рапорт бергені рас. Демек, екінші бригаданың қашан, қайда

құрылғандығын, кімдер басшы болғандыған және әскери жорық жолдарында көп айырмашылықтар бар. Бұны жақсылап түзеу керек.

2. Қолжазбада Гоминдан Армиясы өте әлсіз, қабілетсіз етіп көрсетіледі де, ешбір оқ шығармастан жеңіле қалады. Егер шындық екені рас болса, қытайларды әлдеқашан–ақ қуып жіберуге болмас па еді? Біз жақсы білеміз: Кеңсай, Мопан, Дербіжін, Буршын және басқа жерлерде қатты қанды шайқастар болған. Әскери жорық – серуенге шығу емес!

3. Лескин Фатей Иванович Құлжа лавусғұндық орыс. Оның әскери дәрежесі: Ұлттық армияның 5-ші корпусына (1950 жыл) -өзгертілген кезде командан болған. Ол Совет Одағында экономикалық жағынан қателік жібергендігі үшін жазаланған, бірақ кейін жауапты қызметте болған. Лескиннің бұл қателігі үшін алғашқы көрсеткен қызметтерін жоққа шығаруға болмайды. Басқаларда өз орнын табу керек.

4. Дәлелхан Ахметжан Қасимидің жақсы, сенімді сүйеніштерінің бірі болған. /1946-1949/. Енді Оспан батырға қандай мәміледе Бірақ Алтай уәлисі болып, аз өтпей – ақ (1947) Гоминданға ілесіп, Шығыс Түркістан үкіметіне қарсы көтеріліс жасады. /Алтайда, оған қоса Қалибек қазіргі Түркияда/ Такимандир Саванда көтеріліс жасады. Демек, бұл арада мәселеге объектив көз қараста болу керек.

5. Қолжазбада Алтай, Шығыс Түркістан өкіметін құрылып, Оспан басшы болып көрсетіледі. Құлжада 1944 жылы 12 ноябрьде Шығыс Түркістан республикасы мерзімді өкіметі құрылған еді ғой. Екі Шығыс Түркістан болуы мүмкін бе. Оспан тек қана Шығыс Түркістан өкіметі жағында Алтай аймағының уәлисі болды. Оспан гоминдан /қытайлар/ жаққа өткеннен кейін Дәлелхан уәлисі болды. Сосын ұлттық армияның орынбасары командирі болды.

6. Қолжазбада Елихан төренің емес, керісінше Ахметжан Қасимидің образын айқындай түсу керек.

7. Қолжазбада ұйғырлар көлеңкеде қалып көрінбейді. Ал шындығында, Шығыс Түркістанның негізгі халқы ұйғырлар. Сол жерде болған оқиғалардың орталығында жүрген де солар болған.

8. Ұлттардың әдет – ғұрпына қатты көңіл бөлу керек дер едім. Қолжазбада дұңғандарды шошқа етіп сатқан етіп көрсетеді. Бұл мүлдем қате. Бір-ақ ұйғыр көрсетіліпті. Оның өзі де пелмен сатады екен.

9. Қолжазбаның соңында ұлттар саны көрсетілген. Меніңше оның қажеті жоқ. Егер лайық деп табылса ұлттар санын дұрыс алу керек.

Менің пікірім осылар. Керек болса, Алматыда Алтай әскери жорығына қатысқан адамдар бар. Солардан сұрап анықтап білулеріне болады.

Зия Сәмәди

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 275 І.

Қапан Бадыровтан

1982 жыл

Ардақты Габит!

Ұлы орыс қалқында, әдебиет және искусство қайраткерлерінің өткен творчестволық өмірлеріне қарап отырсақ қандай қызғылықты жәйді көреміз Ұлы трагик Мачаловтың Гамлетті 16ші рет ойнағанын, Белинский көріп ұнатпапты. Үйткені, алғашқы ойнағанындай емес, бүгін өте солғын нашар ойнапты (ішпей келсе керек). Сонда Белинский тұрып былай деген екен. Мачаловтың осы жаман ойнын, басқа бір атақты актер тап осындай етіп ойнай алмас еді депті. Белинскийге осыны айтқызған Мачалов данышпан ба, жоқ осыны тауып айтқан Белинский данышпан ба? Менімше екеуіде данышпан дейді, орыстың бүгінгі ұлы трагигі Леонидов. Мінекей, екеуіде осылай пікір айтып, катемізді көрсетіп болашағымызға, алдағы күнделікті істерімізгі алдыңғы искусствода ағалар жардем неге етпейсіздер. Басымыз қосылып кетсе ішкен арағымызбен, қатындарымызға дейін қосылып ойнаған қарта жайын сөз қыламыз. Олар бірімен бірі кеңесіп, айтыса, тартыса фікір жарыстырып отырғанын көреміз. Сонау, Белинский, Чехов, Горький, Щепкин, Довидов, Станиславский тағы басқа басқалардың тастап кеткен.

Станиславский Чеховтың бір пьесасын қойғанда өзен

жағасы, шыбынның көбін ай деп, ойнаған актерға сіз соны ойна депті. Сонда Чехов айтысып Станиславскийді көндіріпті, тап осы жолы шыбынның көптігін тіпті барлығын айтып-көрсетпей-ақ қой, келер жолы масаның көбін қарашы деген сөз қосып басқа бір пьеса жазайын депті. Мінекей автордың әсері еткені сондай үлкен, Станиславскийге де әсер еткен. Сондай-ақ біздің қазақ драматургтерінде театр коллективына жардем ете, мәдениет ұрығы егетін бір жол іздеп тапсақ. Қалай қызмет еткеніміз көрінетін, қалай табысқа жеткеніміз өз алдына, тіпті қалай құлап жатқанымыздың өзі көрінетін жол табылса. Маған студенттер сұрау береді. (Қазпи мен араласым бар ғой) жазушылар мен артистердің байланысы қалай. Араласып жүресіздер ғой? деп сұрайды. Мен айттым, қалжыңға айналдырып; қай жазушының үйне барсақ, түре келіп тұрып қарсы алады, қонақ қылады. Биллиардқа шақырып түн бойы уақыт өткіземіз дедім. Жоқ, ағай, сіздер барсаныздар қонағасы беретінін жақсы білеміз, бізге керегі ол емес дейді. Жастар өте өскен емес пе? Творческий байланысты айтамыз деп.

ҚР ОММ. 2112 Қ. 1 Т. 207 І. 2-2а II.
Қолжазба

Евней Бөкетовтен

28 мамыр 1983 ж.

Ғабит аға!

Абайды мұқият оқып шықтым. Ондағым – былтырғы сенатқа жазған хаты дегенге намыстанып жүрмін. Оқығандағы келген қорытындым – сол сенатқа жолдаған хат Абай жазған нәрсе емес. Абай – Абай болса, олай жазуға тиісті емес. Абайдың атынан садақа кеткір басқа біреу Абайдың атынан жазып жүр. Осыны қайта тексеруді тапсырсаңыз қалай болар еді. Құдай біледі – Абай болмай шығады.

Сәбит ағамыздың, сондай-ақ Ғабиден ағамыздың өз өмірі туралы жазғандарын оқудамын. Ондағым – революция мен революциядан кейінгі жылдардағы ел тұрмысын көзге елестету. Қаныш Сатпаевтың орны қандай болмақ – соны шамалау. Оқыған жігіттердің, ойлы жігіттердің басы да мықтап шатасуға тиісті ғой, ал оқуы аздардың, ойы шытырман еместердің жолы

айқынырақ болған, оған дәлел Сабит ағамыздың жолы. Осыдан шатаса бастауда Канекен кеткен ғой. Бірақ сапар түбі сәтті болып шыққан.

Осындай ойларда жүрмін. Жазарлық нәрсем оралған сияқты.

Үй-іші аман. Жігіттер жақсы.

Жеңешемізге сәлем. Звондаймын ғой.

Солтүстік Қазақстан облысының тарихи-өлкетану

мұражайының қорынан

Қолжазба

От Александра Бабынина

Дорогой Габит Мусрепов, высылаю Вам для знакомства и ответа перевод вашего рассказа «Сөз жоқ, соның іздері». Взяться за перевод меня побудило не только знание казахского языка, но и большая любовь к литературе. Казахский язык я знаю с детства. В 1954 окончил казахское отделение Омского русско-казахского педагогического училища. Затем, после окончания института, работаю в городе Петропавловске. В разговорном языке был небольшой перерыв. В данное время обогащаюсь единичными разговорами с казахами и чтением журнала «Жұлдыз». В прошлом году выписывал газету «Казах адабиеты». Из всех рассказов, напечатанных на странице этой газеты мне больше всех понравились ваши рассказы: «Этнографический» и «Безусловно, это его следы». А вот как удался мой перевод прошу Вас черкнуть мне пару слов. Если будете сильно критиковать, то пишите, пожалуйста, на казахском языке, он не так беспощаден, как вы выражаетесь в своем рассказе, чем русский. Да, и на сколько знание казахского языка мне позволяет судить о его мягкости (я сейчас здорово подзабыл его, не то что раньше, когда даже сны видел на казахском языке), я признаю это.

Свой перевод вашего рассказа я посылал в журнал «Простор», но был вторым. Следовательно, появившийся в первом номере журнала перевод я читал. Честно сказать, я недоволен им. Это с одной стороны поднимает мой дух, что я тоже в силах заниматься переводами, если вторая моя попытка уже приносит плоды. С другой

стороны, я чувствую недостаточную литературную обработку. Но искаженных фактов в переводе С.Куспанова и Л.Меняйловой много, от которых рассказ теряет свое первоначальное звучание. Зачем следы переносить на детское лицо? Если в семье неладно, будь то Айдарбек или другой какой-нибудь пьяница, дитя все равно переживает. Следы, приписанные в данном случае, детскому лицу переводчиками звучат не совсем убедительно. Вам, конечно, виднее. Но свои соображения я все таки хочу послать в «Простор».

Наряду с казахским языком меня интересует киргизский, узбекский языки, на которых я даже выписываю журналы.

Своим переводом я не вполне доволен, можно сделать его гораздо лучше при определенных навыках и мастерстве, которые еще не пришли ко мне. Хотелось бы услышать от вас несколько советов по этому вопросу и попросить у вас разрешения на перевод этнографического рассказа, если его еще нет на русском языке.

Жду от вас ответа.

С искренним уважением
Бабынин Александр Фролович.
Петропавловск-11. Уральская 29

ЦГА РК. Ф.1864. Оп.1. Д.305. Лл.1,1об.

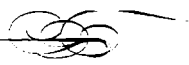
Автограф

Дихан Әбіловтен

Ғабе!

Қырғызстанның Ош қаласында әскер ғылымымен қарулануға дайындалып, ойнап оқып жатырмыз. Дүйсембек, Белгібай, Шалабапи бәрімізде бір жердеміз. Уақыт тапшы. Өте сирек кездесеміз. Аз уақытта кең көлемді программа өткізуіміз керек. Оның үстіне мен сияқты әскери өмірмен таныс емес адамға баса оқып, қатты қарау керек сияқты.

Жігіттер біркелкі, ойын – күлкі саяқ. Ұрлығын елеттіретін емес. Көңілді, күйліміз. Бірақ, көлденен қалам түртуге уақыт жоқ-ақ. Аңада өзіңізге оқыған пиесемді ала шығып едім поез үстінде түзеуге реті келмеді. Мұнда

келісімен сол күннен бастап әскери режимде.

Ұзын сөздің қысқасы сол қалпымен өзімде жатыр. Бірер ай еңбек сіңірген нәрім еді. Сіздің замечаниелеріңізді өз қолымнан жөндей алмай отырмын. Бірер кешімді бөліп, сізбен кеңесіп, түзеп берейін. Және өзім Дом Народногo Творчества алайын деп Ғабиден уәде еткен еді. Командировкаға кетіп қапты. Сонымен менің пьесем шахыметте көрінеді. Қарап жатса керек. Оған хат жазып жібердім. Ерғалидың «Біз алайық, үйлеріне тастап кет, Ғабиттың түзет дегенін түзет, рецензиасын ал» деген уадесі бар еді. Сіздің айтқандарыңызды Шахметке хатпен айтып жата алмадым. Шахметке кездескенде пікіріңізді айтып, соның аз-мұз жөнделуін қамқорлыққа алсаңыз! Қарап шығып реттесіп берсеңіз еңбегім далада қалмаған болар еді. Осыны өтінем сізден.

Дихан

Адрес:
Город Ош. п/ящик № 38 й
Абилеву Дихану

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 297 І.
Түпнұсқа араб әрпімен. Қолжазба

Дихан Әбіловтен

Ғабе!

Сіздің қолыңыздың сәтсіздікке ұшырағанын әлгі әзірде ғана союзда естідім. Ал қолаңыз қалай, қай қолыңыз? Операциясыз жазылар болса жақсы болар еді!

Салеммен
Дихан

Мыналардың уақыты болмай асықтырды.

ҚР ОММ. 1864 Қ. 1 Т. 297 І.
Түпнұсқа латын әрпімен. Қолжазба

От учениц 11 класса Пресновской школы

с. Пресновка

Здравствуйте, Габид Мусрепович*! Пишут Вам ученицы одиннадцатого «в» класса Пресновской одиннадцатилетней школы, члены научного совета.

Мы хотим рассказать о создании музея в нашей школе и попросить Вас принять в этом участие, так как Вы являетесь нашим земляком. В нашем музее предполагается открыть четыре раздела. Одним из них будет Научный раздел. В этот раздел мы внесём материалы о наших ученых земляках.

У нас к Вам большая просьба. Мы просим Вас написать нам свою биографию, выслать Вашу фотографию. Вышлите нам, пожалуйста, какую-нибудь из своих работ или хотя бы рукопись. Мы думаем, что Вас заинтересует открытие нашего музея, и Вы вышлите нам ещё что-нибудь, что считаете нужным или что можете выслать. Мы собираем материалы не только для того, чтобы оформить музей. На этом материале мы будем заниматься научно-исследовательской работой. Нам, кажется, что Вы не откажетесь принять участие в создании нашего музея, и надеемся на дальнейшую переписку с Вами. Мы ждем Ваших писем, дорогой Габид Мусрепович!

Члены научного совета:

Немирова Валя

Калугина Валя

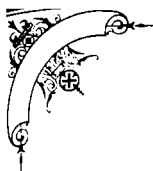
Наш адрес:

Сев. Каз. обл., Пресновский р-он,
ст. Пресновка, ул. 1-мая № 58
Немировой Валентине

ЦГА РК Ф.1864. Оп.1. Д.453. Лл.34-35

Автограф

* Так в оригинале

*«Тас – қашау арқылы
не тіріледі, не өледі»*

Ойлар, нақыл сөздер

*«Камень при обработке
или оживает, или погибает»*

Мысли, афоризмы

Асылы, адам өз өмірінің суретшісі. Ол өмірді сырлап бояуға, оған ажар, түр беруге, оны әшекейлеп, өрнектеуге еңбек етеді.

Өмір бойы құмырсқадай қыбырлап еңбек еткен адам дүниеге түсініктілікпен қарайды. Осы жолда өз ой-күшін, қуатын сарп етеді де, өмірді өз тағынан құлатпайды.

Көзбен де қамшылауға болады.

Жаманның аузына жұртта қалған сөз түседі.

Есті сөзді естігісі келмеген адам - саңырауға тең.

Қыран баласына дүние әрі кең, әрі тар. Достары да аз емес, жаулары одан да көп.

Жапон үлкен көзді ел емес. Ойлы көзді, азғана мұнды көзді ел.

Менің тірлігім – үмітімде. Үмітім өз қолымда емес.

Намыстанған - болады, қорланған - болады.

Ойында қандай тәсіл қолдансаң да айып емес. Бірақ бар тәсілің бас сауға болса, оны қайрат көтермейді.

Қарны тойса қалғып сала бермейтін ұрпақ керек. Оңай көріп, саршұнақ аулап, ін күзетпейтін ұрпақ керек.

Адам дегеніміз миллиондаған ғасырлардың туындысы көрінеді. Солай бола тұрған күннің өзінде де ол кісіңіздің ой өрісі, сезім тереңдігі, адалдық, ар-ұят, мінез-құлық жақтары әлі де біраз сүргілеуді керек ететін сияқты.

Кездейсоқтықтың да себебі болады.

Біз жарты ғасыр бойында бастық не айтса, соны мақұлдап келеміз. Осының өзі ойлану-ойлау дегенді өсіру орнына өшіре бермес пе екен? Әй, солай ететін болар.

Адам деген бір ғана мінез, бір ғана бағыт, бір ғана қасиет емес. Сондықтан бір адам туралы екі адамның ойы бір жерден шықпайды.

Әрбір үлкенді-кішілі құбылыстың - сырт көрінісі, ішкі сыры бар.

Істеген ісіміз - тай жарыстың шамасы болса да,
Құлагердің бәйгесінен дәметеміз.

Біреуге біреу ешбір жақсылықты көпсінбес күн қашан
келер екен?

Мағынасыз қаталдық өзінің түсініксіздігінен ең ауыр
қаталдық сезіледі.

Әр адамның өмірінде ұзақ күн, ұзақ түндері болады.
Қысқа күн, қысқа түндері де болады.

Өзі таза адам өзгеге күйе жаға алмайды. Күйе жағу
үшін өзінде күйе болу керек.

Ертеңіне кеше неден ренжігенінді салмақтап қарасаң,
бәрі жиналып қара күрешке тұрмайтын кезі бола береді.
Ал ренжігенде осыны ойлауға әліміз жетпегені ғой.

Қайырымдылық пен қаталдық қатар жүреді.

Маған кейде түннен гөрі күндіз қараңғы көрінетіні
бар.

Екі күштінің арасына сына болып қағылсаң ғана сия
аласың.

Кешегіні ақтау да, қаралау да - бүгінгінің
мақсаттарынан туады.

Тазалық - тазалыққа шақырады.

Мінездің сиқы: екі аяғы есерлік, ессіздік дейтін екі
баспалдақта тұрған адам сияқты екен.

Дауысына ең кемі екі-үш түрлі астар беріп те сөйлеуге
болады.

Еркектің ең аянышты халі – дәрменсіз ыржиған кезі.
Оның ар жағында жаутаңдау ғана бар.

Көз көрмегенді - көңіл көреді.

Көндігу бар, жеңу бар.

Маскүнем үйінен өтірік айтып кетеді, өтірік айтып
келеді. Оның өтірігін өңдеймін деп бала алдында шеше
өтірікші болады.

Шешуі жоқ, шегі жоқ үрейден сактасын.

Кейде қосыла да алмайтын, қарсы айтарың да жоқ кез болады.

Бардың жұпыны киінгені де, жоқтың барша киінгені де белгілі болып тұрады.

Ақылдылықтың да пайдасы тиеді, ақымақтықтың да пайдасы тиеді: алғашқысын әр кезде күтесің, соңғысы өзі келіп ұрынады.

Теректің көлеңкесінде ме, қайынның көлеңкесінде ме – бәрі бір... Тек көлеңке болсын.

Ақылды адамға ең ауыр жаза – мақтай беру, мақтай беру.

“Тәуекел ет те, тас жұт ажалың құдайдан” деген сөз бар.

Бір адамның жүзінде екі-үш түрлі сезімнің белгілері бола береді екен-ау.

Адамның бет терісі миы жасалған материядан жасалса керек.

Сондықтан миына (ойына, сезіміне, көңіліне) келгені - қолма-қол бетке шыға келеді.

Атақ қоспасы адам бейнесін бұзып жібереді.

Әңгіме біреудің күнәсі жайында болса, оған сенбеген адам қалмайды. Бүгінгі қоғамның да бір кемшілігі осында.

Тас - қашау арқылы не тіріледі, не өледі.

Намаз бен жиналыс – бірінде шын, бірінде жалған тәуба қылатын жер.

Сөзшендік – уақыт трагедиясы.

Уақыты мен орнына сай келмеген кимыл жалған.

Уақыт екпінін, уақыт ырғағын сезіну – жаңалық сол.

Ерлер үшін ең берік ант – қол алысу.

“Олла-біллә” – арамның анты, “Құдай ұрсын” – қорқақтың анты.

Пандық, надандық, тәкаппарлық, асқақтық не айтқызбайды.

Тарихты - жасау дәуірі бар, жазу дәуірі бар. Жасаушы қателессе, жазушы түзеймін деп әуреленбеске керек.

Көркем жүздің жүдегені де, өңсізденгені де онай көзге түседі.

Қыранға айтар тенеуді көрінген құсқа телімес болар.

Езу тартқаны қасірет белгісіндей көрінетін бір адам көрдім.

Өзің жасамаған жұмақтан - төрден орын тимейді.

Ата – кәрі тәжірибе, бұрнағы күн. Әке – кеше мен бүгін. Бала – бүгін мен ертеңгі күн. Немере – қалыс (запас). Тіршілік еш нәрсені ұмытпаған.

Ұсақ үшін қырқысып, төрттағандап, сіресіп қалу – түкке тұрмайтындық.

Қырағы көздің алыстан көргенін күндеп, “мен де көріп тұрмын” деп қанша елпектесе де, соқырды көзіден айыру онай.

Жел қызығар екпін, тасқын қызығар жүйткү болады.

Қыран шіркін жасырына да білмейді: сығалап сықылықтаған ұры көздерді де, күңкілі тынбас күндес сөздерді де ұнатпайды.

Айналана адамша көз сал

Ит жылмаң, ұры көз, таңертең көрсең кешке дейін есінде тұрмайтын көрбілте жүзді адамдардан сақтанғайсың.

Мінез: от басында күл шашып, күпілдеген көпірме.

Ойлап отырғаны басқа, айтқаны одан басқа: сөзі – бір басқа, ісі – бір басқа адам болады.

Адалдық: өзі алданса алданар, өзі ешкімді алдамас.

Өзіне-өзі проблема, барлық проблемасы өзі ғана болған сорлы еркек, сорлы әйел, сорлы билеушілер бар.

Жаңа заман сенің кереуыздығыңды пыскырмайды да, бақай қулығыңа сүрінбейді.

Төлбасы атанудың жауапкершілігі ылғи ізденуді, жаңа күштің алды-артын ылғи шолып отыруды керек етеді.

Жаңа заман тас іргесін қалап алып, енді қат-қабат биіктеп барады.

Жаңа дегеннің ішінде ескіден де ескірегі, ескі дегеннің ішінде - жаңадан да жаңарағы болады.

Кейде жетілдім-болдым деген адамның сырт жылтырағына тырнағың тиіп кетсе болғаны - мысы шыға келеді.

Шала білім, шалағай мәдениет бір құлатпай қоймайды.

Сайланарда бермейтін уәделері жоқ. Сайланып алған соң аспанда құдай барын, ел-жұрт алдында абырой-ұят барын ұмытып кетеді.

Адам баласындағы гармония - теңбе-теңдіктен емес, келісім-жарасымдылығынан.

Есту бар, білу бар, түсіну бар, қорыту бар.

Кейде жеңгенің – өкініш.

Өткен күннің өкілі болып қалудың қасіретін сезбейтін де бір адам болады, ә.

Тұл өмірді турап таста.

Шыбын өлтіруге сонша күш жұмсап керегі не.

Басқаруға камшы басқан елде ішкі жегі құрт бар дей беріңіз. Көбінесе, сол жұтаудың себепкері басқарушы басшыларының өздері болып шығады. Бұл кездегі басты ауру – өз халқына өзі сенбеу, екінші жағынан – өз халқының момындығына, енжарлығына сүйеніп, үнемі өтірік айту. Осы екеуі, қисыны келіп тұрмаса да, – сондай басшылардың бірінші құралы. Мұны бұрынғы қазақ «Адамның басы бір Алла үшін» дейді екен. Ондай басшы бір кезде құламай да қалмайды. Ел оны қарғысымызбен

құлаттық деп ойлайды, бірақ ондай басшы өз көрін өзі казып жүреді».

Құрмет құрметті адамға ғана жарасады.

Адал болғың келсе, жолын таппай жүрген жоқ шығарсың.

Адамға кезінде көрсетілмеген жақсылық та зиян.

Қазақтың білетіні аз емес, істей білетіні аз.

Әділет жетіспейді, әділет! Бұл тапшылық жер бетінен кашан арылар екен.

Өзгенікіне қызықсаң, өз қолыңмен жасап ал.

Тым жайлы, тым рақатты өмірдің зияны да аз болмаса керек.

Еңбек пен талантты қарсы қойып сорлап жүрміз.

Талапты талант деп сорлап жүрміз.

Кейбір үйлер бір кездегі үмітіннің моласындай көрінеді.

Білу мен істей білу – екі мәселе.

Сыртпен алысарда сенімен қосыла алмаймын, сенімен алысарда сыртпен қосыла алмаймын.

Әйелдің ақылы – көркінде, еркектің көркі – ақылында.

Жаны аласаны үлкейткенмен, ол өспейді.

Не бастай алмаған, не қостай алмаған жандайшап бос қиудан – өзі түсінгенше қасарып отырған жан көп артық.

Әйел асқақтаса – жылайды, еркек асқақтаса – құлайды.

Байлыққа қосар үлесің болмаса, байлықтан алар үлесің де жоқ.

Адамға ақша әбден байығанда көбірек керек болады.

Асып-саспау – тасып-төгілмеу кепілі.

Өзінді-өзің өз бойыңнан биікпін деп ойламау да – биіктік.

Кекшіл адам өз ызақорлығынан қылғынып жүреді.

Адам мінезінде толып жатқан қалтарыстар, бұрылыстар, өкініштер, ауру-сауығулар бар.

Адам - аштан да өледі, астан да өледі.

Қызғаныш, күншілдік, өсек-аяң, баққұмарлық – бәрінің түп-тамыры талантсыздықта, болымсыздықта, рух бейшаралығында.

Бізде кезегі келіп қалған үлкен бір іске қолдаса, қанаттаса, жігер қоса кірісу жоқ. Тап осындай тұста кейбіреудің өз ойына да бір ұлы іс келе қалғандай, қоғам ісіне іріткі сала сөйлейді.

Жанбырға орман жапырағын тосады, боранға – жонын тосады.

Шексіз билік дегеннің өзі – үлкен кінәрат.

Жақсылыққа жаршы болу – жамандыққа қарсы болу.

Адам мінезін де сындырып жіберіп, қайта түзету керек. Сылап-сипау содан кейін болсын.

Біреуді біреу жамандағанда өзі білетін, өзі талай істеп көрген жамандықты жапсыра жамандайды. Мактағанда да солай.

Өкінер кезін біле алмаған өлер кезін қайдан білсін.

Ант сөзі: үлкен кішінің мойнына мінбесін.

Адам ұят, ар, мейірім, әділдік, алдамау деген қасиеттерінен айырыла бастағалы екінші ғасыр. Оның орнына жауыздық, ашқарақтық, озбырлық, опасыздық, кісі өлтіру сияқты көне қалыптағы тағылық жаңа өнерлі түрін тауып, өрлеп барады.

Қарны тоқтың қамқорлығы - қайырымдылықтан, ақ көңілділіктен, мейірімділіктен емес, қалтаның қамы, мансаптың торы.

Ескіrmес жаңалық та жоқ, жаңармас ескілік те болмайды.

Ақыл мен мінез – екі нәрсе, жұрт екеуінің қайсысын артық бағалайтыны уақытына қарай.

Ең ауыр майдан – надандықпен күресу майданы: әрі ұзақ, әрі ызасы көп.

Алла мен ақ патшаның тұқымдас еместігін түсінуге де ғасыр керек болды.

Жалғыз шам түнді тұтас жарыққа айналдыра алмайды.

Адам бірін-бірі құрметтеуді қашан үйренер екен.

Мақтана бергеннің ар жағы - аңыраған айдала болуы керек.

Тек ірілік қана аңызға айналады.

Ұрлық-қарлық, зұлымдық-зорлық, қиянат сияқты қылмыстар өше берудің орнына, өсе берсе сол қылмыстардың бәрі де басқарушылардың өз бастарында болғаны.

Заманауи нышан: кім бағынышты болса – сол кінәлі.

Жан сүйсіңтер бірлік болмаған жерде - саналы тірлік те жоқ.

Кейде мысың - алтынға баланып, қыраның - қарғаға теңеліп жатады.

Байға - мал қымбат, кедейге - жан қымбат.

Қай жерде болсын халықтың мұң-мұқтажына құлақ аспаған адам азамат емес: ол – халқының бірінші жауы.

Кедейге жеркепесінің төбесіне шығып тұруы да үлкен мақтаныш.

Жаманға оқ өтсе де, сөз өтпейді.

Сырттан қанша балағаттасаң да, кездесіп қалғанда мысы баса беретін бір адамдар болады.

Адамның парыз-қарызы сыйлаумен өтеледі.

Байлықты малдан емес, адамнан іздеген жөн болмақ.

Ойланбай істеген қызмет өкініш тудырады.

Құр «Абылайлап!», дауласа алмайсың.

Қалғып жатқан толқын еді - дауыл тербеп оятты.

Мінез: түнеруі – бар, жауары – жоқ.

Әйел қырыққа келгенше өңін бермесе қасиет,
Еркек қырыққа келгенше есі кірмесе – қасірет.

Көңіл – қазы, көз – таразы.

Қазақ елі – әлі дала табиғатымен өзін тұтас сезінетін ел.

Өз туыстарыңды жақсы көру мен халықты, одан әрі адамзатты жақсы көрудің арасы - жер мен көктей екі айырым жол: біреуі көлбақаны көл жағасынан әрі жібермейді, біреуі – бері болғанда дарияға, әрісін айтсақ мұхитқа апарады.

Қорқақтық, ездік, аяншақтық, көнбістік – құлдықтың ең жаман түрі.

Бізде жекелік көп, енжарлық көп, бейжайлық көп – әрқайсымыз бір-бір төбеміз. Бірдің айтқан дұрыс пікірін қолдап, қоғамдық ой-пікір туғызу жоқ.

Жұртқа жұмыс істеуді үйретуден гөрі, жұмыс істеуіне бөгет жасамауды үйрену керек.

Әр кезде қоғам тіршілігі өнімсіздікке ұшырап, іштей жұтай бастағанда заман ағынына қарай не дінге, не саясатқа қамшы басады.

Басқару сынайы жайдан-жай қатая-қаталдана бастаса – басқарушының санаулы күні қалғаны. Бұл – бір. Екінші – сол басқарудың өзі ширай бастағаны: өзгеріс керек.

Жұмақты да, тамұқты да адам өзіне-өзі жасап алады.

Үлкен бақытсыздықты, үлкен апатты көтеруден гөрі, ұсақ жәбір, көпе-көрнеу әділетсіздікті көтеру қиын.

Өзгеге өтетпес борыштар бар. Өзің өтемесен, өтелмес борыштар бар. Осында ғой мәселе.

Бір-ақ партия билеген ел көп ұзамай диктатураға ұшырамақ.

Бес партия бес жаққа тартса (“Акку, шортан, шаян”), бір партия бір-ақ жолға сүйресе – мұның екеуі де дұрыс болмау керек сияқты.

Махаббат, достық, бауырмалдық – адамның ең бір асыл қасиеттері.

Үрей мен үміттің арасында ұстау – Шыңғыс пен Темірден қалған мұра.

Жорға да сүрінеді, жүйрік те сүрінеді. Сүрінбейін десен, аяғыңды астыңа басып отыр.

Заман деген ұзақ сұрыпталатын кезең.

Өліктердің ішінде - тіріден де тірісі болады. Тірілердің ішінде - өліден гөрі өлісі де болады.

Шындық тәңірі - шыңырау түбінде жатса, атақ тәңірісі - аспанда тұрады.

Бақыт деген – еркіндік.

Адам арманы – көкжиек сияқты: жақындаған сайын алыстай бермек.

Өкшелес буын, ойына... ойыңа қараймын. Биік ұшсан – қуаныш, төмен ұшсан – өзің өкінерсің. Мен де қуанып көрген, өкініп көрген ағамын. Қызығып та қоямын, қынжылып та қоямын. Өзім ұшып жете алмаған биікті сендерге тілеймін!

Өткеннен безінсендер, бүгінгіні жек көресіндер, ертеңгі күнге енжар қарайсыңдар.

Көпті білдік, көбін істей алмайтын кездеміз. Білу мен істей алу екі мәселе.

Адамның ең терең көмген жанын оятатын адамдар болады. Өзінде бола тұрса да әлде неден сөніп бара жатқан

қасиеттерді оятатын адамдар болады. Үнемі қауып ба-
рын сезініп жүретін адамдар болады. Дүниеде не болып
жатқанында жұмысы жоқ адамдар болады.

Адам арды бала кезінде көрмей өскен. Сондықтан та-
нымайды оны. Бала кезінде адамның өзі күнәсіз. Енді
кездесіп қалып арды танымай тұр.

Сен екі рет ескерту, үш рет сөгіс алдың. Сол кезде
мен өсетін едім, ескертуді үш күннен кейін, сөгісті үш
айдан кейін ұмыттық. Сол кезде мен қайта шөктім:

– Тұрсынбай қандай?

– Ол өсекші ғой. Азаматтарды түгел құрытып,
жалғыз өзі қалса да өкінбес еді. Оның ары 1937 жылы
өліп қалды.

– А-ның ары ше?

– Оның ары кеңседе отырғанда тіріледі, үйіне кел-
се өледі. Қатын басқарған еркек қой ол.

Бала жастан күнәсіз болсаң, қартайғанда неңді
түземексің?!

Ақылдының да пайдасы тиеді, ақымақтың да пай-
дасы тиеді. Алғашқысын әркезде күтесің. Соңғысы өзі
келіп ұрынады. Мысалы, 1937 жылы Шаяхметов пен
Әбдіхалықов саяси бір ұтыс жасау үшін мені партиядан
шығартты. Орнымнан алды. Қоғамдық жұмыстардан
ажыратты. Мен арман етіп жүрген еңбектерімді жа-
зып алдым. Одан бұрын талай бастаған нәрселерім
қол тимегендіктен аяқталмай қала беріп келіп еді. Екі
ақымақтың ақымақтығы маған пайда болып шықты
емес пе?!

Балға дауысы кайда да бірдей шығады.

Жерге себілгеннің бәрі өсіп шыға бермейді, ойға
сепкенің өспей қалмайды. Себу ғана, егу ғана арман
емес, егу білу арман.

Өмір дегенің алданыш болса, өлгенің жақсы.

Уақыт әлде ненің ескіргенін, әлде ненің піскенін айта
отырады.

Ұтылыс ескіргенді ескірмеді деуде, туарды тумайды
деуде. Туғанды туған жоқ десең, бітті халың!

Адам баласы бірдемеге сенбей, арқа сүйемей тұра алмайды. Сол сенімнің аты – дін. Ең арғысы саяси сенім дегеніміздің өзі халықтың басым көпшілігі үшін дін. Қадір-қасиет жағынан қарағанда діннен төменірек сенімділігі болса, табанды-тұрақты емес нәрсе.

Абайдың философиялық ойларының ең тереңі, әрі философияға қосқан жаңалығы мынау екі жолда болу керек:

Кірленген көңіл өз ішін,
Тұра алмас әсте жуынбай.

Саналы адам біреуге жәбір-жапа көрсетіп, өз көңіліне өзі дақ салған болса, ол сол дақты жақсылық істеу арқылы кешірмей, тыншыға алмайды, көңілі дауланбайды, – дейді.

Абай тұсындағы қазақ істеген жәбіріне арқаланбаса, қайғырған емес қой. Абайға дейінгі қазақ одан әрі есіре берген. Абайдан бергі қазақ олардан да әрі кетер ме екен, қайтер екен?

Дауылда, желде орманның жайқалу теңселуі тұтасқан бір ырғағын таппаса көп құлайды. Дұрысы – бірге бір ырғақ тапқанша көбірек құлайды.

Үй ішінің дем алыс-тынысы да осы қатарға жатады. Үй тіршілігінің бір ырғағы табылмаса, керексіз кикілжің көбейе беріп, аяғында апатқа дейін апарады. Әр түрлі ызындар да, қозғалыстар да солай, ырғағы, үндестігі, бояулары келіспеген істің бәрі де берекесіз болады.

Адам деген бір ғана мінез, бір ғана бағыт, бір ғана қасиет емес. Ол катал, ол мейірімді, ол айбынды, ол өркем, ол суық. Яғни барлық адам баласында бар ерекшеліктер бір адамның басынан да табыла береді.

«Бізде жұқпалы ауруға айналған бір кесел мінез бар: оның аты – мансапқорлық. Тек қана бастық болғысы келеді. Тіпті әйтеуір монша, не бір ұсақ мекеме болса да, соны басқарсам дейді. Жай дәрігер немесе қарапайым инженер болғысы жоқ. Тек бас дәрігерлік, әйтпесе директорлық керек. Ең сұмдық дерт бұл. Құрт ауруы сияқты әлеуметтік кесел...»

«Еркектің ашуы түске дейін, әйелдің ашуы кешке дейін. Еркектің ашуы аспен тарайды, әйелдің ашуы төсекте тарайды».

Көңіл – қазы, көз – таразы.

Қырғын майдан үстінде құрттар семіреді.

Тулақтан шыққан дыбысқа сабау да ортақ, тулақ та ортақ.

Көркем сөз жанның сәулесі.

Сөз қасиеті көркемдігінде, ой қасиеті – шындығында.

Қызық емес пе, көзіңе көрінбейтін, қолға ұстауға келмейтін ән мен өлең ғасырлар бойы ел ойында қорлана беріпті, оята беріпті, сергіте беріпті.

Дүниеге алдымен келген сөз болады! Сөз!!!

Оқыс сөз, одыраң мінез үлгісі жоқ ұлдың, кері кеткен қыздың белгісі.

Мынадай аударманы түсіну үшін - Сократтай данышпан болу керек.

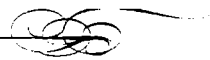
Біз XV ғасырда “қазақ” деген ел болып біріккенімізді Ұлытаудың көк тасына қашап басқан ру таңбаларымен куәландырған ел едік. Бірігеміз, бір ел боламыз деп анттасқанымыз да сол, конституциямыз да сол – тасқа басылған таңба!

Қазақ деген ел – бостандық-азаттық сүйетін, даланы, таза ауаны, таза суды, таза көгалды сүйетін халық.

Қазақ елі – өз мұнын өзі ойлап, өзі ізденіп, тіршілік деген кен майданда сыналған ел.

Ақын-жазушыларын жазалап, соттап, айдатып, атқызып жіберетін өкіметі болған елдің маңдайындағы соры бес елі ғой. Ақын-жазушыларын жәбірлеген өкімет адамдары ше? Әне, халқының жауы солар! Солар! Солар! Халқының жүрек отын сөндіріп, ой жарығын өшіріп тастаған хайуандарға рақым болмау керек.

Қорланған ел аяншақтап, қайғы сарынын көрек

етіп отыра берсе, сары ауру болудан басқа не шығады дейсін.

Өз тарихын өздері жасайтын елдер бар, тарихи өсу-өшуі басқа елдің қолында болған елдер бар.

Қолайлы жағдайдағы елдер жаратылыс заңдарын да тез ұғынады.

Елін үшін - мақтан, елін үшін - қайғыр.

Тілдің бояуы бозарып, қыры сынбауы керек.

Біздегі ең үлкен трагедия – басшыларымыз әдебиетімізді ана тілінде оқи алмайды. Орысша оқиды, орысшасы арқылы бағалайды.

Қазаққа ар-ұят ең жоғары саналады.

Ел айдаса, кәрі жігердің өзі қайнайды.

Үш жүз деп аталатын қазақ халқында мынадай жігі айырылмайтын тұтастықтары бар: тілі, әні, күйі, аспаптары.

Тіл жеткізбесті ән жеткізері де бар.

Қазақтың өсек-аянынан асқан тамұқ жоқ.

Ана тілі дегеніміз – сол тілді жасаған, жасап келе жатқан халықтың баяғысын да, бүгінгісін де, болашағын да танытатын, сол халықтың мәңгілігінің мәңгілік мәселесі.

Ана тілін тек өгей ұлдары ғана менсінбейді, өгей ұлдары ғана аяққа басады. Ана тілін ұмытқан адам өз халқының өткенінен де, болашағынан да қол үзеді.

Тіл сөйлеу-сөйлесу, оқу-үйрену, жазу-сызу арқылы өседі. Бұл үшеудің біріне көңіл аудармау – үлкен қылмыс.

Этика, эстетика дегендердің тым нәзік сырларын әр халық өз тілінде ғана еркін түсінсе керек.

Тіл диалектикасы жасаған сайын жасара беруінде.

Еліңе опасыздық – туған анаңа опасыздық.

Бір қазақ ең кемі екі ақыл айтып кетеді. Өз қара басы сол екі ақылдың біреуін орындап жүрген болса, әлдеқашан адам болып кетер еді.

Кейбір ғалымдардың бастары толы миы, ми толы ақыл. Әттең, сол ақылды айта алар тіл жоқ.

Жаман тіл – мәдениетсіздіктің белгісі, елмен байланыс үзілуі.

Әрбір сөздің қыры бар, тұрағы бар, жотасы бар, тұрқы бар болуы керек.

Қазақ өмірі белгілі бір сарынмен әп-әдемі келе жатып, тоқтала қалғаны байқалады. Ырғағы бұзылған, әуені өзгерген.

Біз әлі кемеліне келіп, бар айтарын айтып болған ел емеспіз. (Айтамыз әлі!).

Баяғыны көксей берген елде бүгінгі өмірге үйлесе алмаушылық болады. Баяғының құрметтісін құрметтей білмеген елде болашақ жоқ. Көксеу мен құрмет – екі текті түсінік.

Қазақтың жершілдік, жіктеулері – ең бір үлкен апаты.

Кейде - руды адам бастап кетеді, кейде - ру адамды ертіп кетеді.

Жүзге бөлгеннің - жүзі күйсін.

Әр ел өз ерлігін көтере айтқанда, жеңген жауының осал еместігін қоса айтады.

Сөзді қалай болса солай пайдалана берсен, сөздің де жүзі мұқалып, ұшы майырылады, айтайын дегенін құлаққа қонбайды.

Асыл сөз атқан оқтай: жай кетпейді.

Еліміздің ұйтқысы әдет-ғұрпымыз.

Ресей топырағында біздің демократияның тұқымы өне қоймас.

Ұлы ақындар жәбір-жапа, қорлыққа толы қиянат

жылдар мен замандарда бір айқай салмай қалған емес.
Тіл - салақ сөйлегеннен бұзылады

Мен қазақтың қазақ болғаныңа жетерлік ештеңе бар деп ойламаймын.

Соңғы алты ғасыр бойы нәсілі жат елден шыққан хандар билеп келген ел қайдан оңсын.

Қазақ кейбір тіршілік заңдарын афоризмдер түрінде жазып, есте қалдырған.

Жер-суына билігі жоқ елде не билік болады.

Мен өз елімде, өз жерімде басы артық, керегі жоқ жандаймын: жалғызсырау деген – ауыр күйзеліс.

Адамға адам, сөзге - сөз жарығын да, көлеңкесін де түсіріп тұрады.

Туған елімді, туған жерімді жамандай алмаймын, бірақ жаным ашығандықтан ашынған сөз ауызға түседі.

Қазақтың бір оқыс мінезі: эмоция үстінде келіп қалған байламға тоқтайды.

Қазақтың қайғы-қуанышында бұрқан-тарқандық жоқ, байсалды салмақтылық бар. Қайғысы ұзаққа созылады, қуанышы тез басылады.

– Сәкеңнің балалары, Кәкеңнің балалары әкелерінің жазғандарын қазақша оқи ала ма?

– Жоқ, жоқ, жоқ!

– Мәдениет бірыңғай емес, әр бояулы болу керек.

«Үлкен басшы бағынышты адамдардың ойыншығына айналса, ол – елдің соры. Әр елге бағынышты болған аз халықтарда өзіндік әдеп, салт-сана қалмайды. Тек тілі өзгермеуі мүмкін...»

Қазақ тілінде «таза адам» деген сөз үсті-басының тазалығымен бірге, ар-ұяттың тазалығын да көрсетіп тұрады.

Ел деген жетім қозы емес, емізікпен асырай алмайсың!

Үлкен адам кішірейген сайын үлкейе береді екен. Біз –

сағат санап, күн санап өскен ел емес, замана таңбаларын
санап өскен елміз...

Жүзге тұратын бірден айырылып, бірге тұрмайтын
жүздерге қалған екенбіз ғой...

Еркекке тіс те керек, іс те керек, білек те керек,
жүректе керек...

Ойсыз сөзде - көркемдік те жоқ.

Көркем сөзі бар болғырдың өзін орақпен орып,
күрекпен күреп ала алмайсың: оны бір-бірлеп тересің,
бір-бірлеп тізесің!

Көркем сөз суықта да өседі, ыстықта да өседі, күндіз
де өседі, түнде де өседі. Тек ақ мамық төсекте өспейді,
әлпештеген алақанда өспейді. Сынсыз өспейді, талас-
тартыссыз өспейді.

Көркем әдебиет деген - ең әуелі жанды сөз, тек қана
сыртқы емес, ішкі сөз. Адам жанын қозғай алар құдірет
болмаса, төрт аяғын тең басқан өлеңнен де, сағымдай
құлпырған қара сөзден де пайда жоқ.

Көз көргенді - ой таниды

Талантқа қанат болар - сезім емес, сенім болуы ке-
рек.

Театр хас сұлудың көз жасындай мөлдір өнер.

Ақын бойына адамгершілік қана жарасады. Екеуінің
біріне ақау түссе, алдымен ақындық өледі.

Ақын жаны - оңай жараланады, оңай жазылады.

Ақын жүрегіне кек тұрмайды. Кек тұрса қақ тұрғаны.
Қақ тұрған жүрек тот басқан асыл. Енді одан берекелі үн
шықпайды.

Ақын қыран: қияға да қонады, ақын адам: далаға да
қонады.

Соқыр - көретіндей, санырау - еститіндей етіп жаз.
Көркем сөздің сұлулығы - сағымдай құлпырмасын,
өзендей толқысын.

Өлең өндірісін қойып, шын мәнінде поэзия жаз дер
едім.

Тек жамандық пен жәбірді жинай берген адам жазу-
шы бола алмайды.

Түсінбей аудару, түсінбейтін етіп аудару деген бола-
ды.

Шығарма тек қана мазмұн, тек қана түр емес.

Кейде ақынның балалығына таң қаларсың, кейде
ақынның даналығына таң қаларсың.

Ақын заман: бір күндік те емес, бүгіндік те емес.
Оның кешегісі бүгіндік, бүгінгісі ертеңдік.

Ұшқыр ой, ізденгіш ой, тапқыр ой ол бір адам. Құр
кеуде, жұрттан көргенді өзімдікі дейтін, басқаның ойын
иемденіп, іске асырарда көз шығарып, бас жаратын бұл
екінші адам.

Өзің аспанда, ойың төменде жүргенше, өзің төменде,
ойың аспанда жүрсін. Биік деген немене, төмен деген
немене – сонда түсінерсің.

Жазушы еңбегі түптеп келгенде - санмен емес, сапа-
мен өлшенеді.

Ескірген еңбекті жұрттан бұрын жазушының өзі се-
зуге тиіс.

Қай ақын-жазушының болса да жылдар өтуіне,
оқушының талап-талғамы, мәдениеті, білімі өсуіне бай-
ланысты мазмұндық нәрі сұйыла бастаған, көркемдік
ажары она бастаған шығармалары болуы мүмкін.
Мүмкін ғана емес, болған, бар, болады.

Жаксы шығарма жақындастырады.

Мәдениет майданына мейірім керек.

Мен көп жанрда жазамын деп ойлаған да, мақсат та
қойған жоқпын.

Қазір маған аттың орнына космос кемесін бейнеле десе, мен соны жаза алмас едім.

Қай халықтың болса да мәдениетін, көркем сөз, көркем өнерін жоғары көтеріп, жалындатып жіберуге - жүз талант көптік етпейді, он талант аздық етпейді.

Ой да - тұтқындалады.

Бір байлам есте болуы керек. Көркемдік майданына шыққан екенсің, басқа жұмыстарды, әсіресе, үй ішілік, кара бастың атақ-даңқы, тұрмыс байлығы дегендерді тастау керек.

Жазушы - дүниежүзілік шекарада, жалпы адам баласына ортақ армандар шегінде болу керек.

Сенің істеген ісің түгілі істемеген ісінді қоса мақтайтын қазақ сыншыларының бір әдеті – ақын-жазушы үшін ең оңдырмайтын у.

Ойға қонар ой өлмейді.

Әдебиет өсімі – ел өсімі.

Қоғам жазушы ойынан, жазушы жүрегінен өткенде - жазушы қақалып қалуы мүмкін.

Сөйлемнің де, сөздің де - өз әуені, үні бар.

Барлық дін кітаптары өлеңмен жазылғаны естерінде ме? Құран, Тәурет, Енжіл, Әуесте. Сонда дін шығарушылардың кім болғаны? Ақын болғаны да.

Тақырып өзі мылқау болса, сен де мылқаусың.

Пасықтық: бір мақаланың ішінде толып жатқан ой арамдығы бар.

Ақын бойын да жасыра алмайды, ойын да жасыра алмайды.

Қолдан жасалған “талант” – біреудің паспортымен жүрген ұры.

Талант туады, өлмейді.

Жазушыға үш кеңес: 1. Қызыға жаз, қыза жаз,

қыздыра жаз, қызықтыра жаз; 2. Ойланып жаз, ойлы жаз, ой сала жаз, ойландыра жаз; 3. Ызамен жаз, кекпен жаз, кектендіре жаз. Осы үшеуінсіз шығармаға жан кірмейді.

Талапсыз үміт – бос үміт.

Нағыз талант жалғыз қалса да, оны елінің ең ұлы қазынасы (ән, күй, жыр, өлең) өлтірмейді: Құрманғазы (күй), Біржан (ән), Абай (өлең).

Бейнелеу – әлденені көз алдына әкелу: дәл сөз, бояулы сөз, үнді, сазды сөз.

Көбіктің көлеңкесіндей ғана елес беретін ойлар болады.

Сезім ойдан бұрын туады, әрине. Біз елдің сезімін беру орнына ойын терең береміз деп бүлдіріп алып жүрмейік. Әдебиеттің өзі де сезімнің саласымен келуі керек қой.

Маған “Ақ Баян” (Көрпештен) жаназа күйім болса, басқаны тілемес едім.

Шығарма - сыншылар үшін жазылмайды.

Кір жуып жатқан әйелді Ремарк сонша айқын көрсеткендіктен, мұрныма жуып жатқан кірдің иісі келді.

Ремарктің жанбырды жазғанын оқып отырғанда, Алматының май айындағы ашық күні жаңбыр жауып тұрғандай сезіліп кетеді.

Тургеневтің жаратылыс суреттерін оқығанда, өзін сол жерде отырғандайсың: екі кішкене тастың арасынан жылап аққан суды көресің.

Қоғам тіршілігінде қапы кету, қателесу болады. Бірақ тіршілік өз ұпайын ұмытпайды, кейін толтырып алады. Әдебиетте де солай.

Менің Джакондам – Ұлпан.

Үлкен өнердің - үлкен, таза мінезі болуы керек.

Әдебиет пен өнер ұлы болмаған жерде - ұлт та ұлы бола алмайды.

Тойған қарын ойға бөгет.

Айтқын келген ойың мен айтқан ойыңның арасында айырма бар. Айтқын келген ойың мен қалай айтқаның арасында да айырма бар.

Дәл сөз, теңеу-бейнелеуі нысанаңа аумамай тиетін сөз – көркем сөз дегенің сол.

Проза – жай қара сөз емес, өз ырғағы бар, екпін лебі бар, өз ритмі бар, негізгі ойынды теңеу, бейнелеу арқылы оқушының сезіміне дөп тигізетін көркем сөз.

Құс жоғары ұшқанымен - ойы жоғары емес, әрине.

Ең басты кітап дегеннің шын төрелігін өзіме алмай-ақ, өзгелерге қалдырдым.

Менің білерім: қай жазушының болсын соңғы сөзі айтылмай кетеді.

Жок! Жок! Армансыз өткен жазушы болмақ емес.

Жазушы дүниежүзілік шекарада, жалпы адам баласына ортақ армандардың шегінде болу керек!

Алданбайық, жазылған түгіл, басылғанның бәрі де әдебиет емес, барлық дөңгелек тұяқты жүйрік болмай-тыны сияқты.

Тақырып кейде таудан құлардай, кейде өрге ұшардай ойлатады. Енді бір тақырыптар жорғалауды, аяндауды, жортақылануды керек етеді.

Жазушының өзін табуы осы жүрістің сырын табуда сияқты.

Жазушы жақсы дүние жасау керек: әділет, көркемдік, ой сезім дүниесі.

Ойлап отырғаны басқа, айтқаны одан басқа, сөзі бір

басқа, ісі бір басқа адам болады. Жазушы мінездің осы жағын терең ұғыну керек, көрсете білу керек!

Заман алдында ақын тұр, ақын алдында заманы тұр. Ақынын түсінбесе заманға сын, заманын түсінбесе ақынға сын.

«Шығарманың кемшілігін көре тұра көңілге қарап айтпай қалу – бұғып тұрып таспен атқанмен тең. Авторды құлату үшін жақсы шығарманы құлатуға тырысу – әдебиет дұшпанына көмектесуімен тең...»

Мансапқа менің өкпем жоқ. Кәдімгідей лауазымды қызметтерде де болдым. Мүшелік, депутаттық дегеннен кеде емес едім. Атақ та бар. Бірақ соның бәрі өткінші. Өткінші емес бір нәрсе – ол жазу. Жазушы қай күні қаламы тоқтаса – оның өлген күні сол. Одан кейін жасамаса да болады...»

Жақсы ойдың тууы қандай киын болса, өлуі де оңай емес.

Қинап туған ой ғана ұзақ жасай алады.

Дүниеде адам баласының ұлы қасиеті екеу-ақ: ой ұлылығы, сұлулық ұлылығы. Көркем айтылған ой ұлы, ойландыра алған сұлулық ұлы.

Жапон қызында айқай салу әдеті жоқ.

Патшалар өлер, басқалар өлер – сұлулық өлмес, мейірім өлмес, әдеп өлмес.

Сұлулық, әдептілік, білімділік, сезімділік, ерлік, даналық – бәрі де жеке адамның меншігінде емес, ең алдымен, елдің, халықтың еншісі.

Әйел ашуланса – жеңіледі, еркелесе – жеңеді.

Жер жүзінде қазақ әйелдерінен басқа бір әйел құдайын қарғай алмайды.

Саясат пердесін жамылғанымен саясатқа сия бермейтін жайларды түсінуге әйел ойы зирек келеді.

Әйел біткеннің бәрі де өздерінен сұлуырақ көрінген әйелге жау келеді.

Тізесін тым ашып қойған қыздың өзі көрінбей қалады.

Ана сұлулығы жүзіндегі мейірімінен көрінеді.

Қыз мінезінде ұяндық пен әдеп бір кездессе, бірін-бірі жасырынқырап тұрады да, ашықтық пен абайсыздық кездессе, бірін-бірі асырынқырап тұрады.

Әйелдер - көне грек идеалына әлдеқашан жетті, еркектер – жоқ.

Әйелің серігім деуге жарамаса, тек қана балаларын болғандықтан жардың орнында болғысы келсе – бұдан артық қасірет қайсы.

Кейде сұлулық пен ерлікті салыстырып қарасан, жеңіс сұлулық жағында кетеді.

Дүниеде әйелдің көзінен артық қызықтыра алатын, әйелдің көзінен артық сиқырлап тартып кете алатын күш жоқ қой деймін. Байлық, бақ, мансап, тіпті қоғамдық дәреже дегендердің бірде-бірінде ондай күш жоқ. Бәрі бірге қосақталып келіп мойныма асыла кетсе, мен бәрін сілкіп тастап, оқтай қадалған әйел көзіне қарай жүре берер едім.

Қазақ әйелін “жан жолдасым” дейді. Бұл үлкен сөз ғой. Жаны мен жаны үндес, ойы, арманы үйлес, егіз адамбыз дегені ғой.

Әйелдің естілігі жеңсе, сұлулығы да арта түседі.

Әйел шынымен жылап алса, ажарланып кетеді.

Қазақ қызы ұзатылғанша негізінде екі-ақ түрлі жұмыс істейді: көлден су әкеледі, шай құяды. Жұмыстың басқа түріне қайын ененің қолында жаттығады.

Қазақ әйелі аз ғана жәрдем бергенді ұмытпайды, тезірек еселеп қайыруға тырысады.

Менің кеудемде өлім алдындағы зор мақтаныш бар. Ол –табиғаттың маған тартқан ғажайып сыйы махаббат сезімі. Ол менімен бірге.

Қазақ қызында әдеп пен ұяндық бірге кездеседі, көбінесе ұяндықты бүркей кездеседі.

Таңдарлық қыз әрі есте, әрі сұлу болуы керек емес пе? Сұлулығы жеңсе, есінен айырылып қалатын, естілігі жеңсе, сұлулығынан айырылып қалатын қыздар аз болмайды, естілігі толыққан сайын сұлулығы да толықа беретіндері де болады.

Анасыз ақын да, батыр да болмайды.

Есім көрсеткіштері Именной указатель

Абдуллин Х. – прозаик, поэт
Әбілев Д. – ақын, жазушы
Әбішев А. – драматург
Ақынжанов М. – ғалым, журналист, драматург, ҚазМУ
деканы
Алимкулов Т. – писатель, поэт
Алтынбеков Е. – Алматы Комвузының басшы қызметкері
Аманжолов Қ. – ақын
Арон Е. – советский кинорежиссёр и сценарист, заслу-
женный деятель искусств Казахской ССР.
Ауэзов М. – жазушы, қазақ әдебитінің классигі
Ахметжанова П. – СҚО Қызылту аудандық пария коми-
тетінің хатшысы
Ахметов А. – Алматы киностудиясының сценарий бөлі-
мінің редакторы
Бабынин А.Ф. – переводчик произведений г.Мусрепова
Бадыров Қ. – артист
Бажан Н.П. – украинский поэт
Байжанов С. – ҚСР Министрлер кеңесінің жанындағы
Бас мұрағат баскармасының бастығы
Байсеитова К. – Қазақ КСР халық артисі
Бассаргин Б. – драматург, г. Москва
Баханов С., Баязитов С. – строители Кызыл-Ординской
плотины
Бегалин С. – ақын, прозашы
Бекишев Х. – әскери істі ұйымдастырушы, әскери ко-
миссар
Бекмаханов Е. – ғалым, тарих ғылымының докторы
Беков О. – Алматы Қазақ драма театрының директоры
Бектенов – воин Советской Армии
Бектұров Ж. – жазушы
Бекхожин К. – ақын
Билоштан – венгерский писатель
Бисембаева К. – строитель Кызыл-Ординской плотины
Болдишар И. – директор венгерского журнала «Нью
ханга риан квартерли»

Бөкетов Е.А. – ғалым, жазушы
Брусиловский Е.Г. – композитор Казахстана
Булатов Г. – рядовой-разведчик Красной армии совместно с лейтенантом Р. Кошкарбаевым одним из первых водрузил знамя на рейхстаг 30 апреля 1945 года
Валитова А. – ученый секретарь СП СССР
Веронезе В. – генеральный директор ЮНЕСКО
Вирт Н.Е. – прозаик, драматург, г. Москва
Войнов В.В. – старший редактор отдела печати Индонезии советского информбюро
Войткевич Н. – заведующий редакцией драматургии издательства «Искусство»
Воронков К.В. – секретарь Союза писателей СССР
Габдуллин М. – жазушы, әдебиеттанушы, сыншы
Галан Я. А. – украинский писатель
Галимов В.Г. – заслуженный артист Башкирского академического театра драмы
Ғатаулин М. – Қазақ мемлекеттік баспасының меңгерушісі
Голощекин Ф.И. – Қазақстан БК(б)П өлкелік комитетінің хатшысы
Горький А.М. – русский советский писатель
Гулям Г. – узбекский советский писатель
Гусев Л. – секретарь Алматинского обкома ЛКСМ Казахстана
Жамбыл Жабаев – халық ақыны
Жармағамбетов Қ. – ақын, әдебиет зерттеуші, Қазақстан жазушылар одағының жауапты хатшысы
Дәулетқалиев М. - Алматы Комвузының басшы қызметкері
Дроздов А. – переводчик
Дуйсенов Е.Д. – председатель Алма-Атинского горсовета депутатов трудящихся
Еремин – политрук части 219
Ескожин І. – жазушы, ақын
Ефименко В. – дальневосточный писатель
Жароков Т. – ақын
Жумаханов М.Ж. – аспирант Киевского государственного университета
Жургенов Т. – начальник управления по делам искусств при СНК КазССР

Журин М.М. – первый секретарь Северо-Казахстанского обкома КП Казахстана
Забезжанский Н.К. – председатель республиканского объединения «Казсельхозтехника» при Совете министров Казахской ССР
Зеленский А.Ф. – режиссер Хакасского национального театра
Иванов В. В. – советский писатель, драматург
Иванов Н.И. – секретарь Фрунзенского ГРК КП(б) Казахстана
Игнатиус В. – писатель
Ильченко Д.И. – заслуженный артист Московского драматического театра
Иосио Нозаки-сан – японский писатель
Исаев У.Д. – председатель Совнаркома Казахской ССР
Какішев Т. – ғалым, әдебиет зерттеуші – танушы
Калашников – заместитель председателя комитета по делам искусств при Совете министров СССР
Кара С. – критик, кинодраматург
Қаратаев М. – жазушы, сыншы, әдебиеттанушы
Кармен Р.Л. – очеркист, кинодраматург, г. Москва
Кедрина З.С. – критик, г. Ленинград
Колоденко В. – художник
Корнейчук А. – украинский советский писатель
Кошкарбаев Р. – Ұлы Отан соғысының батыры, рейхстагқа жалау қадаушы
Кунаев Д.А. – первый секретарь ЦК КП Казахстана
Қуанышев Қ. – Қазақ АКСР Мемлекеттік жоспарлау комиссиясының сектор бастығы
Левин М.И. – директор картин, кинорежиссер
Львов Н.И. – театровед, г. Москва
Майлин Б. – ақын, жазушы, драматург, қазақ әдебиетінің классигі
Маноушек М. – чехословацкий писатель
Марков Г.М. – русский советский писатель, секретарь Союза писателей СССР
Махмұтов Ә. – Ғ. Мүсреповтің інісі
Махмұтов Б. – Ғ. Мүсреповтің інісі
Махмұтов Х. – Ғ. Мүсреповтің ағасы
Мачавариани В. – ответсекретарь журнала «Курьер Юнеско»

Мирзоян Л.И. – первый секретарь Крайкома ВКП(б) Казахстана
Момыш-улы Б. – герой Великой Отечественной войны, писатель
Морозова Г. – читательница, г. Москва
Мұканов С. – жазушы, казак жазу әдебиетінің негізін қалаушы
Мұстафин Ғ.М. – жазушы
Мұхамедьярова Р. – Ғ. Мүсреповтің әйелі
Нұрпеисов Ә. – жазушы
Нұршаихов Ә. – жазушы
Омаров І.О. – Қазақ КСР мәдениет министрі
Осипов Г.В. – главный редактор репертуарно-редакционной коллегии Управления театров Министерства культуры СССР
Пименов В. – заместитель председателя комиссии по драматургии Союза писателей СССР
Постников М. – солист Московского драматического театра
Садовский А.А. – переводчик, г. Москва
Сағитов И. – қарақалпақ ғалымы
Саин Ж. – ақын
Самади З. – ұйғыр жазушысы
Сариев – воин Советской Армии
Сатпаев К.И. – доктор геологических наук, академик
Сеитов С. – әдебиеттанушы
Сейфуллин С. – революционер, ақын, казак жазу әдебиетінің негізін қалаушы
Серебрякова Г.И. – прозаик, г. Москва
Серкебаев Е.Б. – народный артист СССР
Скворцов Н.А. – первый секретарь ЦК КП(б) Казахстана
Снегин Д. Ф. – писатель
Соболев Л.С. – русский советский писатель, председатель правления Союза писателей СССР
Софронов – русский советский писатель, секретарь правления Союза писателей СССР
Сталин И.В. – Генеральный секретарь ЦК ВКП(б)
Сұлтанғазин Б. – Ғ.Мүсреповтың жерлесі
Сурков А.А. – поэт, критик, г. Москва
Сырғабекова Р. – первый секретарь Советского райкома

партии г. Алма-Ата
Тацуо Курода-сан – японский писатель, профессор
Тәжібаев Ә. – акын, жазушы
Тайбеков Е.Т. – председатель Совета Министров Казах-
ской ССР
Таспаев А. – пенсионер
Таспаев О. – Ғ.Мұсреповтың жерлесі
Ташенов Ж. – майдангер
Тенишева Е.А. – заведующая отделом экспозиции госу-
дарственного музея Л.Н. Толстого
Тихонов Н. С. – русский советский писатель, секретарь
Союза писателей СССР
Тодоров А. – секретарь Союза болгарских писателей
Токмагамбетов А. – поэт
Тукай Г. – татарский народный поэт, литературный кри-
тик, публицист, общественный деятель
и переводчик.
Фадеев А.А. – председатель правления Союза писателей
СССР
Фазылов Н. – өзбек жазушысы, аудармашысы
Хасанов К. – прозаик, драматург
Цай Ен – художественный руководитель корейского теа-
тра, заслуженный деятель искусств Казахской ССР
Чимбилидзе М.Д. – председатель Президиума Верхов-
ного Совета Грузинской ССР
Чокін Ш.Ч. – академик АН Казахской ССР
Шаймерденов С. – халық жазушысы
Шарипова Ф. – М. Әуезов атындағы қазақ драма теат-
рының артисі, ССРО халық артисі
Шаяхметов Ж. – Қазақстан Коммунистік партиясының
Орталық комитеттің хатшысы
Шевченко Т.Г. – великий украинский народный поэт, ху-
дожник
Шиперович Б. – заведующий библиографическим отде-
лом издательства «Советский писатель»
Шолохов М.А. – советский писатель, Лауреат Нобелев-
ской премии
Эренбург И.Г. – советский писатель, поэт, переводчик,
публицист, фотограф и общественный деятель.
Юнусалиев Б. – әскери журналист
Якупов В.Я. – Қазақ КСР Мәдениет министрлігінің ки-
нофикация бас басқармасының бастығы

Пайдаланылған дереккөздер мен басылымдар Использованные фонды и публикации

Қазақстан Республикасы Президентінің мұрағаты.
141 қор. 1 тізімдеме.

Архив Президента Республики Казахстан. Фонд 141.
Опись 1.

Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік
мұрағаты қор. 1634, 1807, 1864, 2066 қорлары. 1
тізімдеме.

Центральный государственный архив Республики
Казахстан. Фонды 1634, 1807, 1864, 2066. Опись 1.

Солтүстік Қазақстан мемлекеттік мұрағаты қор. 869
қор. 1 тізімдеме.

Северо-Казахстанский государственный архив. Фонд
869. Опись 1.

Солтүстік Қазақстан облысының тарихи-өлкетану
мұражайының қорлары.

Фонды Северо-Казахстанского областного историко-
краеведческого музея.

С. Мұқанов пен Ғ. Мүсіреповтың мұражайының
қорлары.

Фонды музейного комплекса С. Муканова и Г. Мус-
репова.

Ғ. Мүсіреповтың Жаңажол ауылындағы мұражай-
ының қорлары.

Фонды музея Г. Мусрепова в а. Жанажол

«Қазақстан коммунисті» газеті № 4 1990 ж.

«Егемен Қазақстан» газеті 11 маусым 2002 ж.

«Қазақстан әйелдері» журналы № 2 1992 ж.

«Жалын» журналы № 1 1987 ж.

Қысқартылған сөздер тізімі Список сокращенных слов

АН КазССР – Академия наук Казахской ССР.
БК(б)П – Бүкілодақтық Коммунистік (большевиктер) партиясы.
ВКП(б) – Всесоюзная Коммунистическая партия (большевиков).
Драмтеатр – драматический театр.
Казгослитиздат – Казахское государственное литературное издательство.
Казкрайком – Казахский краевой комитет.
КазССР – Казахская Советская Социалистическая Республика.
ҚР ОММ – Қазақстан Республикасының Орталық мемлекеттік мұрағаты.
КИХЛ – казахское издательство художественной литературы.
КСЭ – Казак совет энциклопедиясы.
Литфонд – литературный фонд.
Наркомпрос – Народный комиссариат просвещения.
НКВД – Народный комиссариат внутренних дел.
ОК ЛКСМК – областной комитет Ленинского Коммунистического Союза молодежи Казахстана.
РСФСР – Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика.
СҚ – Социалистік Қазақстан.
Союз СПК – Союз советских писателей Казахстана.
СССР – Союз Советских Социалистических Республик.
ЦГА РК – Центральный Государственный архив Республики Казахстан.
ЦК КП(б)К – Центральный Комитет Коммунистической Партии (большевиков) Казахстана.
ЦК КПСС – Центральный Комитет Коммунистической Партии Советского Союза.

Мазмұны Содержание

Алғысөз	
Предисловие.....	5
«Жан сүйсінер бірлік жоқ жерде саналы тірлік те жоқ». <i>Жазушы хаттары</i>	
«Там, где нет душевного единства, нет и осознанной жизни». <i>Письма писателя</i>	11
«Сізді танымайтын адам аз ғой ...». <i>Жазушыға жолданған хаттар</i>	
«Ведь мало людей, не знающих Вас...». <i>Письма, адресованные писателю</i>	123
«Тас – кашау арқылы не тіріледі, не өледі». <i>Ойлар, нақыл сөздер</i>	
«Камень при обработке или оживает, или погибает». <i>Мысли, афоризмы</i>	209
Есім көрсеткіштері	
Именной указатель.....	233
Пайдаланылған дереккөздер мен басылымдар	
Использованные фонды и публикации.....	239
Қысқартылған сөздер тізімі	
Список сокращенных слов.....	240

ҒАБИТ МҮСІРЕПОВ
Данадан қалған рухани дүние
Хаттар, ойлар, нақыл сөздер

ҒАБИТ МУСРЕПОВ
Духовный мир, завещанный гением
Письма, мысли, афоризмы

Над книгой работали:

Дизайн: Приказчиков В.Б.
Вёрстка: Байжанова О.В.
Перевод с арабской графики: Мырзагали А.
Перевод с латинской графики: Баслова Б.С.

Подписано в печать 02.05.2012 г.
Формат 84х108 1/32 п.л. Объем 13,16 у.п.л.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Тираж 200 экз. Заказ № 64

Отпечатано в типографии
издательства «Северный Казахстан»
150001, СКО, г Петропавловск, ул. Кошукова, 5